

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: «Η σημασία της μεικτής μεθόδου στην εγκληματολογική έρευνα»

Κυριακή Εξερτζή

(Α.Μ.: 3220Μ006)

Αθήνα, 2022

Τριμελής επιτροπή

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου, Διευθύντρια Ερευνών ΕΚΚΕ (επιβλέπουσα)

Καθηγήτρια Ευσταθία Λαμπροπούλου

Δρ Φωτεινή Μηλιώνη



Copyright © Κυριακή Α. Εξερτζή, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό λόγο πρέπει να απευθύνονται προς το συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.

Η παρούσα εργασία δεν αποτελεί – εν όλω ή εν μέρει – προϊόν κλοπής πνευματικής ιδιοκτησίας και κανένα τμήμα της ούτε στο σύνολό της έχει υποβληθεί προς απόκτηση άλλου πτυχίου ή τίτλου σ' αυτό ή οποιοδήποτε άλλο πανεπιστήμιο ή εκπαιδευτικό ίδρυμα της ημεδαπής ή αλλοδαπής.

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της σημασίας της μεικτής μεθόδου στην εγκληματολογική έρευνα. Αρχικά, επιλέχθηκε να προσεγγιστεί η μέθοδος θέτοντας τον ορισμό, περιγράφοντας την ουσία της και αναπτύσσοντας τους διαφορετικούς τύπους μεικτής μεθόδου που έχουν καταγραφεί στην έρευνα, καθώς και τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματά της. Επιλέγεται, επιπλέον, η παράθεση των χαρακτηριστικών της ποιοτικής έρευνας και των χαρακτηριστικών της ποσοτικής έρευνας, για τη συγκριτική προσέγγιση αυτών και της μεθόδου η οποία τίθεται προς μελέτη, δηλαδή της μεικτής. Σε δεύτερο στάδιο, με τη σύντομη αναφορά παραδειγμάτων ερευνών με εγκληματολογικό ενδιαφέρον, οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν, μελετάται η χρήση της μεικτής μεθόδου. Τέλος, προκειμένου να ενισχυθεί η θεωρητική επισκόπηση, ακολουθεί πιλοτική έρευνα – αξιοποιώντας τη μεικτή μέθοδο – με θέμα την ανήλικη παραβατικότητα και συγκεκριμένα την εκδήλωση βίας από άτομα στην εφηβεία και τη σχέση αυτής με τη χρήση των ναρκωτικών ουσιών αλλά και τις σχολικές επιδόσεις. Τα αποτελέσματα της έρευνας αξιοποιούνται για την προσέγγιση της σημασίας της μεικτής μεθόδου και δε χρησιμοποιούνται για την εξαγωγή γενικευμένων συμπερασμάτων όσον αφορά στην ανήλικη παραβατικότητα. Αυτή η εργασία επιβεβαιώνει την ιδιαίτερη αξία που διαθέτει η εγκληματολογική έρευνα, η οποία αξιοποιεί τη μεικτή μέθοδο για τη μελέτη κάποιου ερευνητικού αντικειμένου, καθώς μπορεί να προσφέρει πολύπλευρη προσέγγιση σε πολυδιάστατα ζητήματα, όπως είναι τα κοινωνιολογικού και εγκληματολογικού ενδιαφέροντος φαινόμενα.

Λέξεις-κλειδιά: Μεικτή μέθοδος, έρευνα, εγκληματολογία, ανήλικη παραβατικότητα.

Abstract

The purpose of this paper is to highlight the importance of the mixed method in criminological research. First of all, it was chosen to approach the method by setting the definition, describing its essence and developing the different types of mixed method that have been recorded in the research, as well as their advantages and

disadvantages. In addition, the listing of the characteristics of qualitative research and the characteristics of quantitative research is chosen, for the comparative approach of these and the method that is being studied, that is, the mixed method. In a second stage, the use of the mixed method is studied, with the brief mention of examples of investigations of forensic interest, which have been carried out in the past. Finally, in order to strengthen the theoretical overview, a pilot research follows – utilizing the mixed method – on the subject of juvenile delinquency and specifically the manifestation of violence by individuals in adolescence and its relationship with the use of drugs and school performance. The results of the research are used to approximate the importance of the mixed method and are not used to draw generalized conclusions regarding juvenile delinquency. This work confirms the special value of criminological research, which utilizes the mixed method for the study of a research object, as it can offer a multifaceted approach to multidimensional issues, such as phenomena of sociological and criminological interest.

Key-words: Mixed method, research, criminology, juvenile delinquency.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	9
ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ	11
Η ουσία της μεικτής μεθόδου στην έρευνα	13
Εκδοχές μεικτής μεθόδου	17
Βασικός τύπος μεικτής μεθόδου (Basic Mixed Methods Sampling Strategies).....	19
Ακολουθητικός τύπος μεικτής μεθόδου (Sequential Mixed Method Sampling).....	19
Ταυτόχρονος τύπος μεικτής μεθόδου (Concurrent Mixed Method Sampling).....	20
Πολυεπίπεδος τύπος μεικτής μεθόδου (Multilevel Mixed Method Sampling).....	21
«Τριγωνισμός» και τύποι «τριγωνισμού»	21
Το μοντέλο μεικτών μεθόδων «δύο διαστάσεων».....	23
Το μοντέλο μεικτών μεθόδων «τριών διαστάσεων»	23
Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα μεικτής μεθόδου	25
Μεικτή μέθοδος και εγκληματολογία	30
Παραδείγματα εγκληματολογικών ερευνών με χρήση μεικτής μεθόδου	31
ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ	41
Μια πιλοτική διερεύνηση της σημασίας της μεικτής μεθόδου έρευνας	43
Το πλαίσιο της έρευνας	44
Περιγραφή της διεξαγωγής της έρευνας	47
Αποτελέσματα έρευνας	49
Ποσοτικά και ποιοτικά εργαλεία «εν δράσει»	61
Συμπεράσματα	68
ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟ	71
Γενικό Συμπέρασμα	73
Βιβλιογραφία	76
Παράρτημα	81

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει σκοπό την παρουσίαση της σημασίας της μεικτής μεθόδου στην εγκληματολογική έρευνα. Η διερεύνηση του συγκεκριμένου θέματος είναι σημαντική, καθώς μπορεί να προσφέρει τη δυνατότητα για την εκτίμηση της επιλογής της καταλληλότερης μεθόδου κατά τη διεξαγωγή της εγκληματολογικής έρευνας. Μέσα από τη διερεύνηση συγκεκριμένης ερευνητικής διαδικασίας κρίνονται τα θετικά και τα αρνητικά, όχι μόνο της παρούσας μεθόδου που μελετάται – εν προκειμένω της μεικτής μεθόδου – αλλά και των υπόλοιπων μεθόδων. Επομένως, η εργασία έχει και χαρακτηριστικά συγκριτικής μεθόδου ανάλυσης, αφού παρατίθενται στοιχεία από όλες τις μεθόδους που έχουν χρησιμοποιηθεί στην ερευνητική διαδικασία.

Αρχικά, κρίθηκε αναγκαία η προσέγγιση της μεικτής μεθόδου, προκειμένου να γίνει κατανοητή σε βάθος σχετικά με τη συλλογή δεδομένων και την ανάλυσή τους. Έτσι, λοιπόν, η ανάλυση επικεντρώθηκε, πρωτίστως, στην έννοια και στην ουσία της μεικτής μεθόδου, προκειμένου να κατανοηθεί ο ρόλος της στην εγκληματολογική έρευνα. Τα παραπάνω περιλαμβάνονται στο πρώτο μέρος της εργασίας, στο κομμάτι της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Σε αυτό το μέρος περιγράφεται η ουσία της μεικτής μεθόδου, αναλύονται οι εκδοχές αυτής που εμφανίζονται βιβλιογραφικά, περιγράφονται τα πλεονεκτήματα, αλλά και τα μειονεκτήματα της επιλογής διεξαγωγής έρευνας με μεικτή μέθοδο σε σχέση με την μόνο ποιοτική ή μόνο ποσοτική μεθοδολογία και τέλος, παρουσιάζονται οι μεικτές μέθοδοι, όπως καταγράφονται στην εγκληματολογία και στην εγκληματολογική έρευνα.

Ακολουθεί το δεύτερο μέρος, το οποίο περιλαμβάνει την παρουσίαση της μεικτής μεθοδολογίας μέσα από την εφαρμογή της. Επιλέγοντας ένα θέμα εγκληματολογικού ενδιαφέροντος, διενεργήθηκε έρευνα με πιλοτικό χαρακτήρα προκειμένου να επιβεβαιώσει τη θεωρητική επισκόπηση, η οποία περιλαμβάνεται στο πρώτο μέρος της εργασίας. Με τη χρήση περιορισμένου αριθμού συμμετεχόντων για το δείγμα, πραγματοποιήθηκε μια ερευνητική διαδικασία σχετικά διαχειρίσιμη από άποψη χρόνου και ταυτόχρονα αποτελεσματική ως προς τα αποτελέσματα που προέκυπταν. Η πιλοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε προσέφερε σημαντικά συμπεράσματα στον ερευνητή σχετικά με τη μεικτή μέθοδο

και τη σημασία της στην εγκληματολογική έρευνα, καθώς κατανοήθηκαν οι πτυχές που μελετήθηκαν σε θεωρητικό επίπεδο και μέσω της εφαρμογής τους στην πράξη.

Η έρευνα που διεξήχθη είχε θέμα την ανήλικη παραβατικότητα και τη σχέση της εκδήλωσης βίαιων συμπεριφορών με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών και τις σχολικές επιδόσεις. Για το μέρος της ποιοτικής ανάλυσης του ζητήματος υπήρξε συνεργασία με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, ενώ για την ποσοτική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε διαδικτυακή πλατφόρμα.

Το τελευταίο μέρος της εργασίας έχει ως σκοπό τη σύνδεση μεταξύ των προηγούμενων τμημάτων της εργασίας, δηλαδή της δευτερογενούς, βιβλιογραφικού χαρακτήρα, μελέτης με την εκπόνηση της πιλοτικής έρευνας και των συμπερασμάτων που εξάγονται από αυτήν. Σε αυτό το σημείο πραγματοποιείται η σύνοψη των ερευνητικών δεδομένων, τα οποία συλλέχθηκαν στην ερευνητική διαδικασία. Επιπροσθέτως, παρατίθενται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη συγκεκριμένη διαδικασία. Τέλος, εφόσον η έρευνα πραγματοποιήθηκε με σκοπό την ανάδειξη της σημασίας της μεικτής μεθόδου στην εγκληματολογική έρευνα, η εργασία καταλήγει στα σχετικά γενικά συμπεράσματα.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ

Η ουσία της μεικτής μεθόδου στην έρευνα

Τα τελευταία χρόνια οι κοινωνικές επιστήμες αξιοποιούν σε μεγάλο βαθμό τη μεικτή μέθοδο κατά την ερευνητική διαδικασία. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι η συνειδητοποίηση της δυνατότητας που δίνεται με τη συνδυαστική μέθοδο (ποσοτική και ποιοτική ανάλυση) με σκοπό την καλύτερη αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων¹ και την αύξηση του οφέλους προκειμένου να επιτευχθεί ο ερευνητικός στόχος. Αρχικά, είναι χρήσιμο να παρουσιαστεί συνοπτικά ο ορισμός της μεικτής μεθόδου για να κατανοηθεί η ουσία της και έπειτα, να διερευνηθεί η σημασία της μεικτής μεθόδου στην εγκληματολογική έρευνα και την ποινική δικαιοσύνη έναντι της ποσοτικής μεθόδου ανάλυσης, για παράδειγμα, καθώς εμφανίζει κυρίαρχη θέση στην έρευνα², αλλά και έναντι της ποιοτικής μεθόδου ανάλυσης.

Η μεικτή μέθοδος ανάλυσης δεδομένων εμφανίζεται στο τέλος της δεκαετίας του 1980 στους τομείς της διοίκησης (management) και συγκεκριμένα, σε τομείς αξιολόγησης (program evaluation). Η μελέτη του τρόπου αυτού για τη διεξαγωγή έρευνας συναντάται αργότερα, δηλαδή βιβλιογραφικά εντοπίζεται, πρωτίστως, με την αναφορά στη μεικτή μέθοδο από τους Greene and Caracelli και τους Tashakkori και Teddlie, μια δεκαετία αργότερα³.

Παρότι η εφαρμογή της μεικτής μεθόδου πρωτοεμφανίζεται στους παραπάνω τομείς, οι ρίζες της φαίνεται να εντοπίζονται σε άλλο, προγενέστερο χρονικό σημείο. Βιβλιογραφικές πηγές αναφέρουν ότι η χρήση της μεικτής μεθόδου μπορεί να εντοπιστεί – ακόμα και αν δε χρησιμοποιείται ο όρος – στις έρευνες των αρχαίων Ελλήνων ή στα πειράματα του Γαλιλαίου. Ο συνδυασμός της παρατηρητικής περιγραφής και της ποσοτικής μέτρησης, η ενσωμάτωση της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης συναντώνται σε πολλές στιγμές μέσα στο χρόνο,

¹ Tegan, G. (2021). *Mixed Methods Research. Definition, Guide & Examples*. Δημοσιεύθηκε στις 13/8/2021, αναθεωρήθηκε στις 4/4/2022. Ανακτήθηκε από: <https://www.scribbr.com/methodology/mixed-methods-research/>

² Wilkes, N., Anderson, V. R., Johnson, C. L., & Bedell, L. M. (2021). *Mixed Methods Research in Criminology and Criminal Justice: a Systematic Review*. *American Journal of Criminal Justice*

³ Greene, J. C., Caracelli, V. J. (1997). *Defining and describing the paradigm issue in mixed-method evaluation*. In: *New Directions for Evaluation*. 1997, 74, p. 5-17 13 και Tashakkori, A., Teddlie C., Teddlie C. B. (1998). *Mixed Methodology: Combining Qualitative and Quantitative Approaches*. *Applied Social Research Methods Series*, Vol. 46.

αλλά και σε πολλές διαφορετικές επιστήμες εκτός και πριν από τις κοινωνικές επιστήμες, όπως η αστρονομία και η γεωλογία⁴. Η κοινωνική και κοινωνιολογική έρευνα χρησιμοποιεί για πρώτη φορά τη μεικτή μέθοδο το 1800 στην Ευρώπη, προκειμένου να καταστεί ουσιαστικότερη η μελέτη της φτώχειας των οικογενειών. Αυτές οι έρευνες περιλάμβαναν και δημογραφική ανάλυση, εκτός από την ποσοτική και ποιοτική προσέγγιση του φαινομένου⁵.

Η προέλευση της μεικτής μεθόδου και η διεύρυνση της χρήσης αυτής σε πολλά επιστημονικά πεδία ως ερευνητικό εργαλείο καθιστά φυσική την απόκλιση που προκύπτει για την προσέγγιση αυτής ως αντικείμενο μελέτης. Εξαιτίας αυτού, λοιπόν, προκύπτουν διαφορετικές απόψεις και διατυπώσεις του ορισμού της μεικτής μεθόδου, καθώς η αντίληψη της ουσίας της διαφοροποιείται.

Κατά μία άποψη, η μεικτή μέθοδος αποτελεί την προσέγγιση εκείνη που «αφορά τη συνδυαστική χρήση της ποσοτικής και ποιοτικής μεθόδου στην ίδια μελέτη»⁶. Το παραπάνω υποδεικνύει ότι η μεικτή μέθοδος δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να συμπεριλάβει με προγραμματισμένο τρόπο τη «χρήση δύο ή περισσότερων ειδών συλλογής δεδομένων και τεχνικών ανάλυσης και σπανιότερα, διαφορετικά είδη σχεδίων διερεύνησης στην ίδια μελέτη ή έργο»⁷. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι λαμβάνονται δεδομένα προς ανάλυση αξιοποιώντας τα θετικά στοιχεία που μπορεί να αποδώσει η κάθε αναλυτική μέθοδος, ποιοτική ή ποσοτική, με τελικό σκοπό την αποτελεσματικότερη προσέγγιση της πραγματικότητας, χωρίς να αξιοποιείται απαραίτητα καθεμιά από τις δύο (μεθόδους) στον ίδιο βαθμό⁸. Με μια διαφορετική οπτική, αλλά καταλήγοντας στην ίδια θέση, ο Creswell διατυπώνει την άποψη ότι «όταν χρησιμοποιούμε πολλές μεθόδους στην έρευνα, αποδεχόμαστε

⁴ Maxwell, J. A. (2015). *Expanding the History and Range of Mixed Methods Research*. *Journal of Mixed Methods Research*, 10(1), 12–27.

⁵ Pardede, P., (2018). *Mixed Methods Research Designs in EFL*. In book: *EFL Theory and Practice: Voice of EED UKI (Proceeding of EED Collegiate Forum 2015-2018)*. UKI Press

⁶ Φελλάς, Κ. Ν., Μπαλούρδος, Δ. (Επιμ.) (2015). *Κοινωνία και έρευνα. Σύγχρονες ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι*. Αθήνα: Παπαζήσης.

⁷ Somekh, B., Lewin, C. (Eds.) (2004). *Research Methods in the Social Sciences*. London, Thousand Oaks, New Delhi, Far East Square: SAGE Publications Ltd

⁸ Πανάγος, Κ. Ι. (2018). *Σεξουαλική θία μεταξύ κρατουμένων: Ο κοινωνικός έλεγχος του φαινομένου σε τυπικό και άτυπο επίπεδο*. Αθήνα: Σάκκουλα.

την υπόθεση ότι ούτε η ποσοτική ούτε η ποιοτική έρευνα μπορεί από μόνη της να αντιμετωπίσει επαρκώς τα προβλήματα του ερευνητικού ερωτήματος»⁹.

Εξετάζοντας όπως εκτυλίσσεται η μεικτή μεθοδολογία στο πλαίσιο μιας έρευνας και συνοδεύει την έρευνα ως «εργαλειικό όχημα», επικουρεί στο εγχείρημα και αποδίδει πλάτος και βάθος όσον αφορά στην κατανόηση, σε πρώτο στάδιο, των ερευνητικών δεδομένων και επιβεβαίωση ή αμφισβήτηση των υποθέσεων εργασίας, σε τελικό στάδιο¹⁰. Ο συνδυασμός της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης προκύπτει μέσω τυποποιημένων ερωτηματολογίων και δομημένων πρωτοκόλλων παρατήρησης με ανοιχτού τύπου συνεντεύξεις και μη δομημένη παρατήρηση στη μεικτή μέθοδο¹¹. Με άλλα λόγια, η συνδυαστική εφαρμογή κλειστού και ανοιχτού τύπου τεχνικών και εργαλείων για τη συλλογή ερευνητικών δεδομένων προσφέρει δυνατότητα για αξιοποίηση στοιχείων από κάθε τρόπο προσέγγισης και για την καλύτερη επίτευξη των ερευνητικών στόχων, προσφέρει «πολλαπλούς τρόπους όρασης και ακοής»¹², όπως επισημαίνει και ο Greere.

Κατά μία άλλη άποψη, αντικρουόμενη στα παραπάνω, η μεικτή μέθοδος δημιουργεί έναν «τριγωνισμό» ως προς τις μεθόδους που αξιοποιούνται για την υποστήριξη των ευρημάτων, παρέχοντας διαφορετικές προοπτικές στην έρευνα¹³. Αυτή η θέση αντιλαμβάνεται τη μεικτή μέθοδο ως τη μέση λύση για τα ερευνητικά ερωτήματα μεταξύ των άκρων της ποσοτικής και της ποιοτικής έρευνας. Οι θεωρητικοί που προσεγγίζουν κατά αυτό τον τρόπο την ουσία της μεικτής μεθόδου τοποθετούν την αφετηρία της φιλοσοφικής ανάλυσης του ζητήματος στην εποχή του Πλάτωνα και των Σοφιστών και με πραγματιστικό τρόπο, αντιλαμβάνονται τη

⁹ Ηλιού, Κ., Σπυροπούλου, Ν. (2015). *Μεικτή μέθοδος έρευνας: Ο συνδυασμός των μεθόδων στις κοινωνικές επιστήμες*. Στο Κ.Ν. Φελλάς, Δ. Μπαλούρδος (Επιμ.), *Κοινωνία και έρευνα: Σύγχρονες ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι* (σσ.319-357). Αθήνα: Παπαζήσης.

¹⁰ Wilkes, N., Anderson, V. R., Johnson, C. L., & Bedell, L. M. (2021), ό.π.

¹¹ Somekh, B., Lewin, C. (Eds.) (2004), ό.π.

¹² Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

¹³ Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., Turner, L. A. (2007). *Toward a Definition of Mixed Methods Research*. *Journal of Mixed Methods Research*, Volume 1 Issue 2.

μεικτή μέθοδο ως «μια προσέγγιση της γνώσης (θεωρία και πράξη) που επιχειρεί να εξετάσει πολλαπλές απόψεις, προοπτικές, θέσεις και οπτικές»¹⁴.

Η έννοια του τριγωνισμού συναντάται κατά τη μελέτη της μεικτής μεθοδολογίας. Ο όρος οφείλει την ύπαρξή του στον Denzin, ο οποίος τον εισήγαγε τη δεκαετία του 1970. Κατά την ανάλυσή του σχετικά με τη μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών, ο Denzin κατηγοριοποίησε σε 4 τύπους την ερευνητική διαδικασία που διεξάγεται έχοντας επιλέξει τον τριγωνισμό¹⁵, οι οποίοι θα αναλυθούν εν συνεχεία.

Η έρευνα με αξιοποίηση μόνο μιας μεθόδου χαρακτηρίζεται από εγγενείς περιορισμούς οι οποίοι μπορούν να επηρεάσουν τόσο τη χρήση των μεθόδων όσο και τα ερευνητικά αποτελέσματα, όπως έχουν καταδείξει έρευνες τόσο στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης όσο και στο πεδίο της εγκληματολογίας. Όπως παρατηρείται από πολλούς ερευνητές, με τη χρήση μόνο της ποιοτικής ανάλυσης η έρευνα υστερεί όσον αφορά στα στατιστικά δεδομένα και τη γενίκευση και με τη χρήση μόνο της ποσοτικής ανάλυσης υστερεί στη διάθεση επεξηγηματικών πληροφοριών και την προσέγγιση του κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο βρίσκονται τα ερευνητικά υποκείμενα ή την ερευνητική τοποθέτηση των ίδιων των υποκειμένων¹⁶.

Συγκεκριμένα, η ποιοτική έρευνα αξιοποιείται για την κατανόηση των νοημάτων που αποδίδουν τα άτομα ή οι ομάδες ατόμων σε κοινωνικά φαινόμενα, καταστάσεις, προβλήματα κ.λπ. μέσω «αναδυόμενων ερωτήσεων και διαδικασιών» που πραγματοποιούνται στο περιβάλλον του υποκειμένου της έρευνας για τη συλλογή των δεδομένων και τη διεξαγωγή της έρευνας. Αυτή η διαδικασία στηρίζεται στον επαγωγικό τρόπο ανάλυσης και εστιάζει στην υποκειμενική κρίση ερμηνείας και περιγραφής της συνθετότητας και σύνδεσης με άλλα δεδομένα και στοιχεία από την πλευρά του συμμετεχόντων στην έρευνα.

¹⁴ Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., Turner, L. A. (2007), ό.π.

¹⁵ Campbell, R., Goodman-Williams, R., Feeney, H., & Fehler-Cabral, G. (2018). *Assessing Triangulation Across Methodologies, Methods, and Stakeholder Groups: The Joys, Woes, and Politics of Interpreting Convergent and Divergent Data*. American Journal of Evaluation, 1-20

¹⁶ Βλ. ενδεικτικά: Wilkes, N., Anderson, V. R., Johnson, C. L., & Bedell, L. M. (2021), ό.π. και Creswell, J. W., Plano Clark, V. L. (2018), ό.π.

Με την ποσοτική έρευνα παρέχεται η δυνατότητα συσχετισμού μεταβλητών για την ανάλυση αριθμητικών δεδομένων μέσω στατιστικών αναλύσεων. Η διαδικασία στην ποσοτική έρευνα βασίζεται στην απαγωγική μέθοδο, συνεπώς αποτελεί μια διαδικασία που δίνει τη δυνατότητα για γενικεύσεις και αποφυγή μεροληπτικών συμπερασμάτων¹⁷.

Εκδοχές μεικτής μεθόδου

Η μεικτή μέθοδος μπορεί να πει κανείς ότι αποτελεί μια γενική κατηγορία τρόπου ανάλυσης δεδομένων. Εξαιτίας της συνθετότητάς της και επειδή οφείλει την ύπαρξή της σε δεδομένα και χαρακτηριστικά πολλαπλών και διαφορετικών τρόπων ανάλυσης, μπορεί να θεωρηθεί «ρευστή» ή «ρευστότερη» σε σχέση με τις άλλες μεθόδους. Η μεικτή μέθοδος χαρακτηρίζεται από «ελαστικότητα». Ως εκ τούτου προσδίδει μεγαλύτερες ερευνητικές δυνατότητες και περισσότερες επιλογές στους ερευνητές. Κατά αυτόν τον τρόπο, προκύπτουν διαφορετικές εκδοχές της μεικτής μεθόδου.

Κατά την έρευνα με χρήση μεικτής μεθόδου μπορούν να εντοπιστούν σαφώς και με διακριτό τρόπο τα χαρακτηριστικά εκείνα που υποδηλώνουν, αφενός, την ανάλυση με ποιοτικά στοιχεία και αφετέρου, με ποσοτικά. Στη βιβλιογραφία εντοπίζονται και δύο επιπλέον στοιχεία όταν επιλέγεται η χρήση της μεικτής μεθόδου, το στοιχείο της ανάμειξης ή ενσωμάτωσης¹⁸ και το στοιχείο της «ενισχυμένης αντίληψης» που βασίζεται στα ισχυρά στοιχεία κάθε τρόπου προσέγγισης και αναδεικνύεται μέσω αυτών¹⁹.

Η μεικτή μέθοδος εφαρμόζεται, με την αξιοποίηση των διαφορετικών τύπων της, οι οποίοι προκύπτουν από την συνεχή ανάγκη για βελτίωση της ερευνητικής διαδικασίας. Η διάκριση των τύπων της μεικτής έρευνας προκύπτει, αρχικά, στη

¹⁷ Creswell, J. W., Creswell, J. D. (2018). *Σχεδιασμός Έρευνας. Προσεγγίσεις Ποιοτικών, Ποσοτικών και Μεικτών Μεθόδων*, 1^η ελληνική έκδοση από την 5^η αγγλική: Σεπτέμβριος 2019. Επιστ. επιμ.: Σαντουρίδης, Η., Παγγέ, Τ. (Τίτλος πρωτότυπου: *Research Design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*). Αθήνα: Προπομπός.

¹⁸ Εννοείται η ανάμειξη/ενσωμάτωση ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων και η χρήση εργαλείων της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας συνδυαζόμενα.

¹⁹ Wilkes, N., Anderson, V. R., Johnson, C. L., & Bedell, L. M. (2021), ό.π.

φάση της συλλογής των ερευνητικών δεδομένων. Ως προς τη διάκριση αυτή η μεικτή μέθοδος κατηγοριοποιείται ως ταυτόχρονη, διαδοχική και πολύπλευρη.

Συνοπτικά, με την επιλογή της ταυτόχρονης μεικτής μεθόδου, τα δεδομένα που λαμβάνονται προκύπτουν τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά και εκ των δύο, κανένα δεν υπερτερεί έναντι του άλλου και αντιμετωπίζονται ως ίσης αξίας τόσο κατά την ερευνητική διαδικασία όσο και ως προς τη συναγωγή των συμπερασμάτων. Η διαδοχική έρευνα αφορά στην έρευνα εκείνη που διεξάγεται σε δύο επίπεδα, με διαφορετική μεθοδολογία στο καθένα από αυτά και με βάση την κρίση του ερευνητή. Τέλος, η πολύπλευρη μεικτή μέθοδος αναπτύσσεται σε περισσότερο μακρόχρονα διαστήματα σε σχέση με τους άλλους τύπους, διευκολύνοντας τον ερευνητή όσον αφορά στο εμπόδιο που μπορεί να τεθεί εξαιτίας του χρονικού περιορισμού²⁰.

Οι παραπάνω διακρίσεις εστιάζουν κατά βάση, όπως προαναφέρθηκε, στη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της. Εστιάζοντας σε άλλα στοιχεία της έρευνας μπορούν να προκύψουν επιπλέον διακρίσεις της μεικτής μεθόδου. Η διαφοροποίηση, επομένως, της μεικτής έρευνας μπορεί να βασίζεται σε σειρά από στοιχεία, όπως:

- το είδος των ερευνητικών ερωτημάτων
- τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσονται τα ερευνητικά ερωτήματα (αυθόρμητος ή προσχεδιασμένος/προκαθορισμένος)
- τους τύπους διαδικασιών δειγματοληψίας
- τα είδη διαδικασιών συλλογής δεδομένων (π.χ. ομάδες εστίασης, προσωπικές συνεντεύξεις κ.λπ.)
- τα είδη δεδομένων (π.χ. αριθμητικά και κειμενικά)
- τα είδη ανάλυσης δεδομένων (στατιστική και θεματική)

²⁰ Διαδικτυακή πηγή, άρθρο με τίτλο: «Μικτά ερευνητικά χαρακτηριστικά και παραδείγματα», ανακτήθηκε από: el.thpanorama.com (5/5/2022).

- τα είδη συμπερασμάτων («αντικειμενικές» και «υποκειμενικές» τάσεις)²¹.

Η τυπολογία που αποτελεί πρόταση των Teddlie και Yu²² και παρατίθεται αναλυτικά παρακάτω, φαίνεται να περικλείει και την κατηγοριοποίηση που προαναφέρθηκε, όμως, αποδίδει μια εκτενέστερη και πιο λεπτομερή περιγραφή στοιχείων της μεικτής έρευνας και της εκάστοτε ερευνητικής επιλογής. Με αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, προκύπτουν οι εξής τύποι:

Βασικός τύπος μεικτής μεθόδου (Basic Mixed Methods Sampling Strategies)

Αυτός ο τύπος αναλύεται στη βιβλιογραφία όπως η έρευνα σκοπιμότητας. Αξιοποιεί την παραγωγική μέθοδο, καθώς από την παρατήρηση συγκεκριμένων περιπτώσεων καταλήγει σε γενικά συμπεράσματα. Με τη χρήση αυτού του τύπου μεικτής μεθόδου ο ερευνητής χωρίζει την ομάδα ενδιαφέροντος σε κατηγορίες (π.χ., εάν ομάδα ενδιαφέροντος είναι οι μαθητές μιας τάξης, αυτοί χωρίζονται σε μαθητές με βαθμό άνω του μέσου όρου, ίσο με το μέσο όρο και κάτω του μέσου όρου). Στη συνέχεια, μελετάται κάθε κατηγορία ξεχωριστά. Αυτό επιτρέπει στον ερευνητή την παρατήρηση καθεμιάς από αυτές τις υπο-ομάδες, εντοπίζοντας τα κοινά και τα διαφορετικά στοιχεία μεταξύ τους. Αυτή την τεχνική ο Patton²³ την αναφέρει ως «επιλογή δειγμάτων εντός του δείγματος».

Ακολουθητικός τύπος μεικτής μεθόδου (Sequential Mixed Method Sampling)

Η μεικτή μέθοδος έχει ως χαρακτηριστικό της στοιχείο τον συγκερασμό του ποιοτικού με το ποσοτικό στοιχείο. Στον ακολουθητικό τύπο μεικτής μεθόδου παρατηρείται η επιρροή εκ των δύο στοιχείων στο άλλο κατά τη σειρά που

²¹ Tashakkori, A., Creswell, J. W. (2007). The New Era of Mixed Methods. *Journal of Mixed Research* Number 1, 3-7.

²² Teddlie, C., & Yu, F. (2007). *Mixed Methods Sampling*. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), 77-100.

²³ Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

εφαρμόστηκαν κατά την ερευνητική διαδικασία. Αυτό σημαίνει ότι στα παραδείγματα μεικτής μεθόδου μπορεί να υπάρξει η ποιοτική-ποσοτικής και η ποσοτική-ποιοτική μεικτή μέθοδος, αφού το καθένα στοιχείο διαδραματίζει το δικό του διαφορετικό ρόλο. Στην ποιοτική-ποσοτική μεικτή μέθοδο η ποσοτική ανάλυση τροφοδοτεί την ποιοτική όσον αφορά στη μεθοδολογία, αλλά και στο δείγμα ανάλυσης. Το τελικό δείγμα που χρησιμοποιείται στο ποσοτικό κομμάτι αξιοποιείται και ως πλαίσιο δείγματος στο ποιοτικό. Να επισημανθεί ότι οι Teddlie και Yu παρατηρούν ότι στις έρευνες που μελέτησαν εμφανίζονται περισσότερες φορές τα παραδείγματα ποσοτικής-ποιοτικής μεικτής μεθόδου (QUAN-QUAL studies)²⁴.

Ταυτόχρονος τύπος μεικτής μεθόδου (Concurrent Mixed Method Sampling)

Η βασική δυνατότητα που προσφέρει στον ερευνητή αυτός ο τύπος μεικτής μεθόδου είναι αυτή της επιβεβαίωσης, διασταύρωσης ή ενίσχυσης των αποτελεσμάτων μιας απλής μελέτης, όπως επισημαίνεται από τους Creswell, Plano Clark, Gutmann και Hanson²⁵. Στον ταυτόχρονο τύπο μεικτής μεθόδου ο χρονικός προσανατολισμός που επιλέγεται φέρνει τις ποσοτικές και τις ποιοτικές αναλύσεις της μελέτης στην ίδια περίπου χρονική στιγμή. Στην ταυτόχρονη μεικτή μέθοδο, σε αντίθεση με την ακολουθητική, τα δεδομένα που συλλέγονται στη μία φάση δεν επηρεάζουν/διαφοροποιούν τα δεδομένα της άλλης φάσης μέχρι η έρευνα να φθάσει στο στάδιο της ερμηνείας των δεδομένων, η οποία πραγματοποιείται στο τέλος της μελέτης²⁶.

²⁴ Teddlie, C., & Yu, F. (2007), ό.π.

²⁵ Creswell, J. W., Plano Clark, V. L., Gutmann, M., & Hanson, W. (2003). *Advanced mixed methods research designs*. In A. Tashakkori & C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social & behavioral research* (pp. 209-240). Thousand Oaks, CA: Sage

²⁶ Collins, K. M. T., Onwuegbuzie, A. J., & Jiao, Q. G. (2006). *Prevalence of Mixed-methods Sampling Designs in Social Science Research*. *Evaluation & Research in Education*, 19(2), 83–101.

Πολυεπίπεδος τύπος μεικτής μεθόδου (Multilevel Mixed Method Sampling)

Η πολυεπίπεδη μεικτή μέθοδος είναι πολύ διαδεδομένη για μελέτες που αφορούν σε ομάδες, στο πλαίσιο των οποίων διαφορετικές μονάδες ανάλυσης είναι «φωλιασμένες η μία μέσα στην άλλη»²⁷. Οι ερευνητές ενδιαφέρονται να απαντήσουν σε ερωτήσεις που σχετίζονται με δύο ή περισσότερα επίπεδα ανάλυσης. Όπως είναι φυσικό, αυτός ο τύπος επιλέγεται για να αποδώσει όσο περισσότερα στοιχεία είναι εφικτό σε μία έρευνα και συνδυάζει αφενός, τα καταλληλότερα για τη μελέτη χαρακτηριστικά της ποιοτικής και της ποσοτικής ανάλυσης, αφού αποτελεί μεικτή μέθοδο και αφετέρου, τα καταλληλότερα χαρακτηριστικά των τύπων της μεικτής μεθοδολογίας. Η μη επιλογή του τύπου αυτού επηρεάζεται από άλλα δεδομένα, όπως ο διαθέσιμος χρόνος για την εκπόνηση της έρευνας, οι διαθέσιμοι πόροι κ.ο.κ.

«Τριγωνισμός» και τύποι «τριγωνισμού»²⁸

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να εξεταστεί εν συντομία ο όρος του «τριγωνισμού» (triangulation), ο οποίος εισήχθη, όπως προαναφέρθηκε, από τον Denzin το 1978. Να επισυμανθεί ότι ο Denzin δε διέκρινε τη μεθοδολογία από τη μέθοδο.

Η κάθε κατηγορία τριγωνισμού προέκυψε από τη μελέτη ενός δεδομένου χαρακτηριστικού το οποίο απομονώθηκε. Ο πρώτος τύπος που προκύπτει, λοιπόν, είναι αυτός που δημιουργείται με την εξέταση της χρήσης του τριγωνισμού. Με την επιλογή αυτού του τύπου, ο ερευνητής επιλέγει πολλαπλές μεθοδολογίες (π.χ. ποσοτική και ποιοτική) και/ή πολλαπλές μεθόδους συλλογής δεδομένων (συνεντεύξεις, εμπειρικές έρευνες, παρατηρήσεις, αρχειοθέτηση, καθένα από τα οποία θα μπορούσε να διενεργηθεί είτε με ποιοτική είτε με ποσοτική μέθοδο).

Ο δεύτερος τύπος εμφανίζεται εστιάζοντας στη συλλογή δεδομένων. Σε αυτόν τον τύπο, οι πηγές που χρησιμοποιούνται για τη συλλογή δεδομένων μπορεί

²⁷ Teddlie, C., & Yu, F. (2007), ό.π.

²⁸ Campbell, R., Goodman-Williams, R., Feeney, H., Fehler-Cabral, G. (2018), ό.π.

να είναι πολλαπλές, δηλαδή να αξιοποιούνται άτομα/ενδιαφερόμενοι σε διαφορετικό τόπο, χρόνο και ομάδες ατόμων.

Ο επόμενος τύπος αφορά στον τριγωνισμό με βάση τον ερευνητή. Σε αυτόν, περισσότεροι από ένας ερευνητές/αξιολογητές εμπλέκονται στη διαδικασία συλλογής, ανάλυσης και ερμηνείας δεδομένων, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η εκτίμηση του βαθμού έως τον οποίο καταλήγουν οι ερευνητές σε παρόμοια συμπεράσματα.

Τέλος, από τον Denzin προτείνεται ο θεωρητικός τριγωνισμός με βάση πολλαπλές θεωρίες που χρησιμοποιούνται στη μελέτη του φαινομένου προς διερεύνηση. Επισημαίνεται, παρόλα αυτά, ότι ο τέταρτος τύπος είναι δύσχρηστος και για αυτό το λόγο και σπάνιος. . Σε μεταγενέστερα κείμενά του ο Denzin, μάλιστα, τον αποσύρει από την κατηγοριοποίηση των τύπων του τριγωνισμού.

Συνοψίζοντας, η μέθοδος του τριγωνισμού αποτελεί τύπο της μεικτής μεθοδολογίας. Για την καλύτερη κατανόηση του τριγωνισμού παρατίθεται ένας πίνακας στο παράρτημα ²⁹. Ο πίνακας αυτός αναπαριστά ένα δείγμα της μεθόδου του τριγωνισμού που υποδηλώνει την πιθανή χρήση δεδομένων από ποιοτική, αλλά και από ποσοτική ανάλυση. Στον πίνακα, επιπλέον, καθίσταται φανερό ότι δεν είναι απαραίτητο να εφαρμόζεται μεικτή μέθοδος ανάλυσης δεδομένων κατά τη ερευνητική διαδικασία με τη χρήση του τριγωνισμού. Επομένως, ο τριγωνισμός μπορεί να αποτελεί στοιχείο της μεικτής μεθόδου, όμως, δε μπορεί να ταυτιστεί απόλυτα με αυτήν, καθώς αυτό το στοιχείο που ουσιαστικά συνδέει αυτά τα δύο (τον τριγωνισμό και τη μεικτή μέθοδο) είναι η ευχέρεια που παρέχεται ως προς τη χρήση και αξιοποίηση οποιουδήποτε τρόπου συλλογής και ανάλυσης δεδομένων, επειδή κρίνεται καταλληλότερο στην εκάστοτε συνθήκη.

²⁹ Σχήμα 1.

Το μοντέλο μεικτών μεθόδων «δύο διαστάσεων»

Όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς και στο σχήμα που βρίσκεται στο Παράρτημα (σχήμα 2), η μεικτή μέθοδος μπορεί να αναλυθεί και με άλλους τρόπους από τους προαναφερθέντες. Οι ανωτέρω κατηγοριοποιήσεις αποτελούν μια σχηματική επεξεργασία των ερευνών που έχουν μελετηθεί ως προς την επιλογή μεθοδολογίας για τη συλλογή στοιχείων και την ανάλυση δεδομένων. Οι Onwuegbuzie, Collins και Jiao³⁰ προτείνουν μια δυσδιάστατη κατηγοριοποίηση της μεικτής μεθοδολογίας (Two-Dimensional Mixed Methods Sampling Model). Σε αυτή τη βάση αναπτύσσεται μια περισσότερο πολυεπίπεδη τελικά προσέγγιση, καθώς οι δύο διαστάσεις αφορούν σε καθεμιά από τις επιλογές που έχει ο ερευνητής στη διάθεσή του. Αυτό το μοντέλο αναπτύχθηκε για να βοηθήσει τους ερευνητές μεικτών μεθόδων να εντοπίσουν ένα βέλτιστο σχεδιασμό δειγματοληψίας και να ταξινομηθούν μελέτες μεικτών μεθόδων στην υπάρχουσα βιβλιογραφία όσον αφορά στη μεθοδολογία. Τα ερευνητικά σχέδια των περισσότερων μεικτών μεθόδων αξιοποιούν το χρόνο ως εργαλείο για τον προσδιορισμό των στοιχείων της έρευνας. Όπως παρουσιάζεται και παραπάνω, το δίλημμα που τίθεται στον ερευνητή σχετικά με τη συνένωση του ποιοτικού με το ποσοτικό στοιχείο σε μία έρευνα είναι ο τρόπος με τον οποίο αυτή θα προαγματοποιηθεί. Η αναζήτηση του τρόπου, όμως, σε αυτή την περίπτωση δεν αποτελεί απάντηση στο «πώς», αλλά στο «πότε». Ο προσανατολισμός, δηλαδή, που αναζητάται αφορά στο εάν οι ποσοτικές και ποιοτικές φάσεις της μελέτης θα συμβούν περίπου στο ίδιο χρονικό σημείο (δηλαδή ταυτόχρονα) ή εάν θα συμβούν το ένα μετά το άλλο (δηλαδή διαδοχικά).

Το μοντέλο μεικτών μεθόδων «τριών διαστάσεων»

Με τον συγκερασμό όλων των παραπάνω μπορεί να συντεθεί μια ακόμα κατηγορία, η οποία θα λαμβάνει υπόψη της τα προαναφερθέντα, αλλά και θα

³⁰ Collins, K. M. T., Onwuegbuzie, A. J., & Jiao, Q. G. (2007). *A Mixed Methods Investigation of Mixed Methods Sampling Designs in Social and Health Science Research*. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(3), 267–294.

δημιουργεί πιο λεπτομερείς συνθήκες για την εφαρμογή της μεικτής μεθόδου. Σε αυτή την κατεύθυνση κινήθηκαν οι Leech και Onwuegbuzie³¹, οι οποίοι επεξεργάστηκαν και παρουσίασαν το μοντέλο μεικτών μεθόδων «τριών διαστάσεων» (Three-dimensional typology of mixed methods designs). Οι διαστάσεις που έθεσαν ως κριτήριο κατηγοριοποίησης και σημεία επιλογής του ερευνητή είναι οι εξής:

- το επίπεδο ανάμειξης των ποιοτικών με τα ποσοτικά δεδομένα (μερική ή πλήρης ανάμειξη)
- ο χρονικός προσανατολισμός (ταυτόχρονα έναντι διαδοχικά)
- η έμφαση σε κάποια προσέγγιση (ισότιμη θέση έναντι κυρίαρχης κατάστασης)³².

Όλα τα παραπάνω είναι σαφώς τοποθετημένα εντός ενός συνεχούς, μιας συνεκτικής διαδικασίας, όμως για να αποτελέσουν τμήμα της ερευνητικής διαδικασίας θα πρέπει να αποτελέσουν αρχικά επιλογές του ερευνητή ο οποίος καλείται να επιλύσει κάθε φορά σχετικά με τα παραπάνω διλήμματα. Έτσι, στο τελικό στάδιο και αφού έχει ολοκληρωθεί μια έρευνα, μπορεί να παρατηρηθεί ότι η κάθε επιλογή οδήγησε στη διαμόρφωση ενός συγκεκριμένου πλαισίου αρκετά ξεχωριστού, καθώς οι διαφορετικοί συνδυασμοί που μπορεί να προκύψουν μπορούν να αποδώσουν άλλο αποτέλεσμα. Μπορεί να γίνει επιλογή, για παράδειγμα, ήπιας μεικτής μεθόδου, με διαδοχική επεξεργασία των ποιοτικών και των ποσοτικών δεδομένων, με κυρίαρχο στοιχείο το ποσοτικό. Σε αντίθεση με αυτό, μπορεί να επιλεγεί πλήρης ανάμειξη του ποιοτικού με το ποσοτικό, με ταυτόχρονη επεξεργασία, χωρίς να υπάρχει κυρίαρχο στοιχείο, αλλά ποσοτικό και ποιοτικό να κατέχουν «ισότιμη» θέση μέσα στην έρευνα³³.

³¹ Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2007). *A typology of mixed methods research designs. Quality & Quantity*, 43(2), 265–275.

³² Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2007), ό.π.

³³ Το παράδειγμα αυτό σχηματίστηκε καθώς παρατηρήθηκε το σχήμα 3 στο Παράρτημα.

Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα μεικτής μεθόδου

Αποτιμώντας τα παραπάνω ως προς την προσφορά κάθε εκδοχής της μεικτής μεθόδου, οι ερευνητές άρχισαν να χρησιμοποιούν συνδυαστικά αυτές τις μεθόδους. Με αυτό τον τρόπο προέκυψαν μεγαλύτερες δυνατότητες για μια ποιοτικότερη προσέγγιση των ερευνητέων κάθε φορά θεμάτων. Οι μεικτές μέθοδοι βασίζονται στον πραγματισμό, δηλαδή στο φιλοσοφικό εκείνο ρεύμα που περικλείει την απόρριψη της θέσης της ασυμβατότητας του ποσοτικού και του ποιοτικού στοιχείου και ταυτόχρονα την δικαιολόγηση αν όχι την ερευνητική νομιμοποίηση της ενσωμάτωσης αυτών των μεθόδων ανάλυσης σε μια κοινή μελέτη μεικτής φύσης για την αναζήτηση περισσότερο ουσιαστικών απαντήσεων στα ερευνητικά ερωτήματα³⁴.

Η μεικτή έρευνα προτιμήθηκε ως τρόπος ερευνητικής διαδικασίας εξαιτίας της δυνατότητας που προσφέρεται για έλεγχο της ακρίβειας των αποτελεσμάτων από τη μία βάση δεδομένων προς την άλλη, για μεγαλύτερη εμβάθυνση σε δεδομένα και συμπεράσματα και για την απόδοση καλύτερων εργαλειακών συστημάτων στην περίπτωση που αυτά είναι ελλιπή εάν χρησιμοποιηθούν τα εργαλεία μίας μόνο προσέγγισης³⁵. Η μεικτή μέθοδος προσφέρει τη δυνατότητα για περιεκτικές απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται, αφού αξιοποιεί ό,τι χρειάζεται για αυτό το σκοπό από διαφορετικές μεθόδους ανάλυσης³⁶. Επιπλέον, η μεικτή έρευνα έχει το χαρακτηριστικό της εναλλαγής των μεθόδων ανάλυσης σε μακροχρόνιες έρευνες, όπου αυτό καθίσταται αναγκαίο³⁷. Η μεικτή έρευνα είναι μία μέθοδος στην οποία μπορεί να καταλήξει μια ερευνητική διαδικασία με φυσικό τρόπο, καθώς, όπως επισημαίνεται από το Maruna³⁸, «οι διαφορές μεταξύ των λεγόμενων “ποιοτικών” μεθόδων και των λεγόμενων “ποσοτικών” μεθόδων στις κοινωνικές επιστήμες έχουν ονομαστεί “περισσότερο εμφανείς παρά πραγματικές”». Αυτό που εννοεί ο Maruna, αλλά και άλλοι που

³⁴ Ivankova, N., & Wingo, N. (2018). *Applying Mixed Methods in Action Research: Methodological Potentials and Advantages*. *American Behavioral Scientist*, 62(7), 978–997.

³⁵ Creswell, J. W., Creswell, J. D. (2018), ό.π.

³⁶ Ivankova, N., & Wingo, N. (2018), ό.π.

³⁷ Creswell, J. W., Creswell, J. D. (2018), ό.π.

³⁸ Maruna, S. (2009). *Mixed Method Research in Criminology: Why Not Go Both Ways?* *Handbook of Quantitative Criminology*, 123–140.

υποστηρίζουν την ίδια θέση³⁹, είναι ότι η μεικτή μεθοδολογία «κρύβεται μέσα» σε κάθε ερευνητική διαδικασία, ακόμα και εάν δεν ορίζεται ως τέτοια, αλλά ορίζεται απλώς ως ποιοτική ή ως ποσοτική μόνο.

Με βάση τα παραπάνω, ένα αρχικό συμπέρασμα που εξάγεται είναι το γεγονός ότι η μεικτή μέθοδος προσφέρει τη δυνατότητα στον ερευνητή να αξιοποιήσει τα ισχυρά σημεία της μίας μεθόδου ανάλυσης και να καλύψει τις αδυναμίες της χρησιμοποιώντας τα ισχυρά σημεία της άλλης και αντιστρόφως. Εν ολίγοις, χαρίζει την ελευθερία στον ερευνητή να δράσει εκτός «αποστειρωμένων» κανόνων που έχουν αποδοθεί στη μία ή στην άλλη αναλυτική διαδικασία, προσφέρει την άρση της απαγόρευσης τρόπων που μπορούν να αποδώσουν την εις βάθος και καθολική κατανόηση ενός θέματος⁴⁰.

Μελετώντας πιο στενά το θέμα της μεικτής μεθόδου στην έρευνα, μπορούν να αποκαλυφθούν πιο συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία προσφέρουν θετικό πρόσημο στην ποιότητα της ερευνητικής διαδικασίας.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο συνδυασμός των ποιοτικών και των ποσοτικών εργαλείων και τρόπων προσέγγισης είναι δυνατόν να δημιουργήσει μια πιο ολοκληρωμένη και λεπτομερή 'ανάγνωση' και κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί εξαιτίας της ενσωμάτωσης των αποτελεσμάτων από ένα ποσοτικό ερωτηματολόγιο - το οποίο μπορεί να αποκαλύψει με στατιστικό τρόπο τη σχέση μεταξύ δύο εννοιών - με τα αποτελέσματα από ποιοτικές συνεντεύξεις, οι οποίες μπορούν να εμφανίσουν με διαφορετικό τρόπο τη σχέση μεταξύ των εννοιών. Η χρήση της μίας μεθόδου εκ των δύο παραπάνω αναφερομένων είναι λογικό να οδηγήσει σε μερική κατανόηση των ζητημάτων που τίθενται προς διερεύνηση, ενώ με τη χρήση και μιας δεύτερης μεθόδου και με συνδυαστικό τρόπο με την αρχικά χρησιμοποιούμενη, μπορεί να προσφέρει ενίσχυση των αρχικών αποτελεσμάτων ή/και εμβάθυνση σε επιπλέον

³⁹ Hanson, B. (2008). *Wither qualitative/quantitative? Grounds for methodological convergence*. *Quality & Quantity*, Volume 42, pages 97–111, 97, Newman, I. and Benz, C. (1998). *Qualitative-Quantitative Research Methodology: Exploring the Interactive Continuum*. Southern Illinois University Press, Carbondale, IL. και Ragin, C. C. (1994). *Constructing Social Research. The Unity and Diversity of Method*. Pine Forge, Thousand Oaks, CA.

⁴⁰ Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018), ό.π.

πλευρές του θέματος που μελετάται. Με την επιλογή μιας διαφορετικής εκδοχής μεικτής μεθόδου, μπορεί να συνδυαστεί το ποσοτικό ερωτηματολόγιο με ημιδομημένες συνεντεύξεις, αποδίδοντας με αυτόν τον τρόπο μεγαλύτερο βάθος σε μια απλή στατιστική απεικόνιση. Από την άλλη, το ποσοτικό ερωτηματολόγιο παρέχει τη δυνατότητα για μελέτη ενός πολύ μεγαλύτερου δείγματος, τη δυνατότητα στατιστικής ανάλυσης και μια ευρύτερη εικόνα του υπό μελέτη φαινομένου, δηλαδή τη δυνατότητα για εύστοχες γενικεύσεις, στοιχεία που η ποιοτική συνέντευξη δεν μπορεί να προσφέρει από μόνη της, ακόμα και εάν πραγματοποιηθεί με ημιδομημένη διαδικασία⁴¹.

Η επιλογή της κύριας προσέγγισης που θα χρησιμοποιηθεί ή της ισότιμης χρήσης καθοδηγείται από το ερευνητικό ερώτημα και τις «ανάγκες του». Αυτό σημαίνει ότι δεν προκύπτει αναγκαιότητα της επιμονής σε μία μέθοδο ανάλυσης με ευλαβικό τρόπο.⁴² Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να εκληφθεί ως «βραχνάς» ίσως της ερευνητικής διαδικασίας, χωρίς βέβαια, από την άλλη πλευρά, αυτό να σημαίνει ότι θα πρέπει να εγκαταλείπεται η επιλογή μίας μόνο μεθόδου, όπου αυτό κρίνεται πιο αποτελεσματικό ή/και σύμφωνο με τα προαπαιτούμενα της έρευνας.

Άλλα θετικά στοιχεία αφορούν στη χρήση της μεικτής μεθόδου: Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω και με την προσπάθεια απόκτησης μιας πιο διεισδυτικής ματιάς όσον αφορά στην τυπολογία της μεικτής έρευνας, μπορεί να διευρυνθεί ο κατάλογος των τύπων στρατηγικών δειγματοληψίας μεικτής μεθόδου. Με βάση την τυπολογία που προτείνουν οι Teddlie και Yu⁴³, οι τύποι της μεικτής μεθόδου μπορούν να διακριθούν σε βασικούς, ακολουθητικούς, ταυτόχρονους, πολυεπίπεδους και τέλος, συνδυαστικά οι διάφοροι τύποι στρατηγικών δειγματοληψίας μεικτής μεθόδου έρευνας.

Προκειμένου να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο επιλέγεται ο κάθε ένας από τους παραπάνω τύπους μεικτής μεθόδου, είναι χρήσιμο να ληφθεί υπόψη η ουσία τους. Να επισημανθεί ότι κατά την εκπόνηση του ερευνητικού σχεδίου, η επιλογή της χρήσης μεικτής μεθόδου προηγείται και ακολουθεί η επιλογή του

⁴¹ Heap, V., Waters, J.(2018). *Mixed Methods in Criminology*. 1st Edition. London: Routledge

⁴² Heap, V., Waters, J.(2018), ό.π.

⁴³ Teddlie, C., Yu, F. (2007). ό.π.

τύπου της μεικτής έρευνας. Αυτή η δεύτερη επιλογή μπορεί και να καθοριστεί κατά την εξέλιξη της έρευνας με την αναπροσαρμογή του ερευνητικού σχεδίου στον τύπο των ερευνητικών ζητούμενων και δεδομένων. Η επιλογή της μεικτής μεθόδου αποτελεί μια επιλογή που προσδίδει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στην έρευνα και για αυτό το λόγο προκύπτουν και διαφορετικά μοντέλα, καθώς καθένα από αυτά προσφέρει και διαφορετικές δυνατότητες στην ερευνητική διαδικασία και στον ερευνητή.

Εργαλείο της μεικτής μεθόδου, το οποίο εμφανίζεται βιβλιογραφικά ως χρησιμοποιούμενο, είναι ο πραγματισμός⁴⁴. Αυτή η θέση τίθεται εξαιτίας της φύσης της μεικτής μεθόδου που προσφέρει τη δυνατότητα για συγκερασμό ποιοτικών και ποσοτικών στοιχείων. Ο πραγματισμός ουσιαστικά σχεδόν ταυτίζεται με την έννοια της μεικτής μεθόδου, καθώς, προσπαθώντας να προσεγγίσει σε όσο μεγαλύτερο βαθμό γίνεται την πραγματικότητα, χωρίς την «αιχμαλωσία» των ερευνητών σε «μια συγκεκριμένη [ερευνητικής] μέθοδο ή τεχνική»⁴⁵. Η συγκεκριμένη ταύτιση προκύπτει από την «ελαστικότητα» που προσφέρει ο πραγματισμός κατά την έρευνα, αλλά και η επιλογή της μεικτής μεθοδολογίας.

Η μεικτή μέθοδος, σαφώς, εμφανίζει και αρνητικά χαρακτηριστικά, τα οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη πριν την επιλογή της. Σε αυτά περιλαμβάνεται η υποχρέωση στην αφιέρωση μεγάλου χρονικού διαστήματος, αφού και με βάση τη λογική, προκειμένου να προκύψουν σαφέστερα και εναργέστερα αποτελέσματα, η διαδικασία οφείλει να είναι πιο χρονοβόρα. Στη συνέχεια, και εκ των πραγμάτων, η μεικτή μέθοδος διαθέτει πιο περίπλοκα εργαλεία και διαδικασίες που απαιτούν περισσότερο χρόνο για την εφαρμογή τους⁴⁶. Επιπρόσθετο αρνητικό στοιχείο της μεικτής μεθόδου αποτελεί η έλλειψη αυστηρότητας, όσον αφορά στα επιστημολογικά ζητήματα. Η βάση της μεικτής μεθόδου δεν είναι ο θετικισμός ή η ερμηνευτική, αλλά η «παράδοση του πραγματισμού στις κοινωνικές επιστήμες»,

⁴⁴ Feilzer, M. Y., *Doing Mixed Methods Research Pragmatically: Implications for the Rediscovery of Pragmatism as a Research Paradigm*, Journal of Mixed Methods Research 2010 4: 6, (originally published online:) 22 October 2009

⁴⁵ Robson, C. (1993). *Real world research*. Oxford, UK: Blackwell.

⁴⁶ Maruna, S. (2009), ό.π.

όπως επισημαίνεται από τον Howe⁴⁷. Η μεικτή έρευνα, λοιπόν, δε βασίζεται σε δέσμευση σε ιδεολογικό υπόβαθρο συγκεκριμένου μεθοδολογικού παραδείγματος, όπως επισημαίνεται από ορισμένους ερευνητές.⁴⁸ Ωστόσο αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί τελικά και με θετικό τρόπο, καθώς η προσέγγιση αυτή μπορεί να προσφέρει τα κατάλληλα επιστημονικά και μεθοδολογικά εργαλεία για την εξαγωγή περισσότερων και πιο συγκεκριμένων συμπερασμάτων, όπως ήδη έχει επισημανθεί και παραπάνω.

Ένας ακόμη κίνδυνος που προκύπτει κατά τη διεξαγωγή έρευνας με μεικτή μέθοδο είναι ο κίνδυνος να καταλήξει η έρευνα σε αυθαίρετη αντιστοίχιση της μίας μεθόδου με την άλλη⁴⁹ και όχι να πραγματοποιηθεί ένας ουσιαστικός συγκερασμός των δύο, με κατάληξη την αφομίωση της μιας μεθόδου από την άλλη και τη δημιουργία μιας νέας μεθόδου, η οποία θα έχει ως στοιχεία της ουσίας της τις δύο επιμέρους μεθόδους.

Συνοψίζοντας τα δεδομένα που προκύπτουν από τη βιβλιογραφία, η μεικτή μέθοδος προσφέρει όλα τα εργαλεία που είναι απαραίτητα για την αντιμετώπιση δυσκολιών της ερευνητικής διαδικασίας με σκοπό πληρέστερα κατά το δυνατόν αποτελέσματα. Η πολύπλοκη φύση των μεικτών μεθόδων μπορεί να αποτελέσει «όπλο» και όχι εμπόδιο στη δουλειά του ερευνητή, καθώς του προσφέρει «συνδυασμό διαθέσιμων μεθόδων, διαφορετικών απόψεων και δημιουργικών ιδεών»⁵⁰. Κλείνοντας, όπως είχε διαπιστώσει και ο Greene⁵¹, οι ερευνητές που αξιοποιούν τη μεικτή μέθοδο «θα πρέπει να σκέφτονται διαλεκτικά και να επιλέγουν με κριτική σκέψη τις καλύτερες διαθέσιμες μεθόδους και τους συνδυασμούς τους για την καλύτερη κατανόηση των προς μελέτη φαινομένων».

⁴⁷ Howe, K. R. (2004). *A Critique of Experimentalism*. *Qualitative Inquiry*, 10(1), 42–61.

⁴⁸ Hammersley, M. (1992). *On Feminist Methodology*. *Sociology*, 26(2), 187–206 και Guba EG, Lincoln Y. S. (1994) *Competing paradigms in qualitative research*. In: Denzin NK, Lincoln YS (eds) *Handbook of qualitative research*. London: Sage.

⁴⁹ Heap, V., Waters, J.(2018), ό.π.

⁵⁰ Ivankova, N., & Wingo, N. (2018), ό.π.

⁵¹ Greene, J. C. (2007). *Mixed methods in social inquiry*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Μεικτή μέθοδος και εγκληματολογία

Όπως κάθε κοινωνικό φαινόμενο, έτσι και το φαινόμενο του εγκλήματος, εξελίσσεται, διαφοροποιείται, αλλάζει τρόπο έκφρασης ή μορφή, ελαχιστοποιείται ή διευρύνεται, συνδεδεμένο με άλλες παραμέτρους. Για αυτό το λόγο, προκύπτει εύλογα η ανάγκη στους κοινωνικούς επιστήμονες, τους κοινωνιολόγους, τους εγκληματολόγους και όλο το επιστημονικό δυναμικό που ασχολείται με τη μελέτη του εγκλήματος (παραδείγματος χάρη, νομικοί και ποινικολόγοι), να βελτιώνει και να προσαρμόζει την ερευνητική διαδικασία και τη μελέτη συλλογής νέων δεδομένων στο εκάστοτε κοινωνικό πλαίσιο. Η κοινωνία διαθέτει δυναμική. Βρίσκεται διαρκώς σε κίνηση με τη δημιουργία νέων σχέσεων και αλληλεξαρτήσεων, οι οποίες την καθιστούν διαρκώς σε θέση μετασχηματισμών και αλλαγής.

Όλα τα παραπάνω προκαλούν διαρκώς νέα ερευνητικά ερωτήματα στους ερευνητές, οι οποίοι αναζητούν τους λόγους για τους οποίους και το έγκλημα διαφοροποιείται και – για ορισμένους – περιπλέκεται, αλλά και νέους τρόπους για την κατανόηση και την αντιμετώπισή του.⁵² Μελετητές του εγκλήματος υποστηρίζουν ότι ακόμα και ο ίδιος ο σχηματισμός διαφορετικών μοντέλων και θεωρητικών προτύπων αλλά και η επιλογή κάποιου ή κάποιων εξ αυτών για την ανάδειξη δεδομένων αναφορικά με το έγκλημα και την ποινική δικαιοσύνη, είναι παράγοντες που καθορίζουν και επηρεάζουν τη στάση και συμπεριφορά των ανθρώπων της κοινωνίας, ενώ, αφενός διαμορφώνουν την αντίληψή τους για το έγκλημα και, αφετέρου, επηρεάζουν την άσκηση του κοινωνικού του ελέγχου⁵³.

Οι θεωρητικές αναπροσαρμογές ως προς την πρόσληψη και ερμηνεία του εγκλήματος παράγουν και νέα επιστημολογικά και μεθοδολογικά πρότυπα που «αναζητούν» τις καταλληλότερες μεθόδους για την αποσαφήνιση των ερευνητικών αιτουμένων ή/και την ανατροφοδότησή τους. Αρκετές σύγχρονες εγκληματολογικές έρευνες προσφεύγουν στη χρήση της μεικτής μεθόδου ως τον καταλληλότερο τρόπο προσέγγισης του εγκληματικού φαινομένου σήμερα.

⁵² Trahan, A., & Stewart, D.M. (2013). *Toward a Pragmatic Framework for Mixed-Methods Research in Criminal Justice and Criminology*. *Applied Psychology in Criminal Justice*, 9(1), 59-74.

⁵³ Trahan, A., & Stewart, D.M. (2013), ό.π.

Παραδείγματα εγκληματολογικών ερευνών με χρήση μεικτής μεθόδου

Μια σειρά από εγκληματολογικές έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί με τη χρήση της μεικτής μεθόδου. Σε αυτή την ενότητα παρατίθενται επιλεγμένες ερευνητικές προσπάθειες προκειμένου να γίνει κατανοητός ο τρόπος διεξαγωγής της ερευνητικής διαδικασίας με την επιλογή της χρήσης της μεικτής μεθόδου. Οι έρευνες που εμφανίζονται σε αυτή την παρουσίαση τοποθετούνται χρονολογικά και δεν αξιολογείται άλλο κριτήριο για την κατά σειρά έκθεσή τους. Επιπλέον, επιλέγονται έρευνες που μελετούν το έγκλημα ή την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, καθώς το ενδιαφέρον της παρούσας εργασίας επικεντρώνεται στην εγκληματολογική έρευνα.

Η πρώτη έρευνα που θα αναφερθεί εξετάζει την αντίληψη των εφήβων σχετικά με τη χρήση αλκοόλ⁵⁴. Η έρευνα εστιάζει στα εξής ζητήματα: στο τι περιμένουν οι ίδιοι οι έφηβοι να συμβεί όταν καταναλώνουν αλκοόλ, στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον κινέζικο και τον δυτικό πολιτισμό και τέλος, στο κατά πόσο είναι σίγουροι ότι μπορούν να διαχειριστούν την κατανάλωση αλκοόλ. Τα παραπάνω ερωτήματα μελετώνται μέσω ποιοτικής ανάλυσης δεδομένων που προέκυψαν από ποιοτική έρευνα σε μικρές αριθμητικά ομάδες. Η ποσοτική ανάλυση που πραγματοποιείται σε αυτή την έρευνα μελετά μεγαλύτερες ομάδες ατόμων και ερευνά τα ίδια ερωτήματα με την ποιοτική έρευνα με στόχο την απόδειξη ή αμφισβήτηση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την δεύτερη. Η έρευνα αυτή δημοσιεύθηκε το Μάιο του 2006 και έχει σκοπό την προώθηση μέτρων πολιτικής για τη μείωση των κινδύνων που σχετίζονται με την κατανάλωση αλκοόλ στους νέους ανθρώπους. Τα συμπεράσματα, στα οποία καταλήγει η έρευνα, υποδεικνύουν, αρχικά, τη μεγαλύτερη, με θετικό πρόσημο, προσδοκία που έχουν τα αγόρια από την κατανάλωση αλκοόλ έναντι των κοριτσιών για την αυτοεικόνα τους, τόσο σε σωματικό, όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Επιπλέον, εκείνοι που καταναλώναν τακτικά αλκοολούχα ποτά είχαν υψηλότερες θετικές προσδοκίες σε

⁵⁴ Newman, I. M., Shell, D. F., Ming, Q., Jianping, X., Maas, M. R. (2006). *Adolescence Alcohol Use: Mixed Methods Research Approach*. English translation of the article: *Adolescent Alcohol Use: An Integrated Approach* that is printed in the May 2006 Journal of Guangxi University for Nationalities [Philosophy and Social Science Edition], Vol 28, No. 3, 21-28.

σχέση με εκείνους που κατανάλωναν αλκοόλ περιστασιακά ή και καθόλου. Οι τελευταίοι, μάλιστα, εμφανίζουν υψηλά ποσοστά στη σύνδεση της κατανάλωσης αλκοόλ με τη δυσφήμιση/στιγματισμό κάποιου ή με το σχηματισμό άσχημης/αρνητικής εικόνας αυτού του προσώπου από τρίτους. Ένα ακόμα συμπέρασμα που εξήχθη από την έρευνα είναι ότι τα άτομα που κατανάλωναν αλκοόλ σε τακτά χρονικά διαστήματα φαίνεται να επηρεάζονται περισσότερο από το δυτικό πολιτισμό και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των Ηνωμένων Πολιτειών, έναντι εκείνων που έπιναν περιστασιακά ή καθόλου, οι οποίοι επηρεάζονταν περισσότερο από την κινέζικη κουλτούρα. Η έρευνα κατέδειξε επίσης ότι πολλοί νέοι υπερεκτιμούν την ικανότητά τους να αντισταθούν στην κατανάλωση αλκοόλ, ιδίως όταν ασκείται πίεση από κάποιο κοντινό τους φίλο. Επιπλέον, πολλοί αισθάνονται ικανοί - και δυνατοί - να ελέγξουν την κατανάλωση ποτού. Τελευταίο συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει η έρευνα είναι ότι χαμηλότερη κατανάλωση αλκοόλ εμφανίζεται από τους νέους που συνδέονται με τις παραδοσιακές αξίες του κινέζικου πολιτισμού. Τέλος, να αναφερθεί ότι στον πολιτισμικό προσανατολισμό εντάσσονται στοιχεία της στάσης ζωής τα οποία συσχετίζονται με την κατανάλωση αλκοόλ από τους ερευνητές αυτής της μελέτης.

Αναφορικά με τη χρήση της μεικτής μεθόδου στην εν λόγω έρευνα το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι μπορεί να πραγματοποιηθεί πετυχημένη ποσοτική ανάλυση του πολιτισμικού προσανατολισμού και μιας ομάδας, εκτός από την ανάλυση σε επίπεδο ατόμου, παρότι αυτό καθίσταται δυσκολότερο έργο. Στην περίπτωση αυτή η μονάδα ανάλυσης μπορεί να είναι και η «ομάδα» και όχι αποκλειστικά και μόνο το «άτομο» όπως συνηθίζεται στην ποσοτική μεθοδολογία. Σε αυτό το σημείο είναι χρήσιμο να επισημανθεί ότι τα συμπεράσματα της ποιοτικής έρευνας επιβεβαιώθηκαν και από την ποσοτική ανάλυση, η οποία ακολούθησε την ποιοτική έρευνα προσδίδοντας στη μελέτη τη συνθήκη της γενίκευσης. Συνεπώς, διαφαίνεται η σπουδαιότητα της χρήσης της μεικτής μεθόδου σε αυτό το παράδειγμα καθώς η επιλογή της μελέτης των σε μεγάλο βαθμό συγκεκριμένων και εξειδικευμένων υποθέσεων, καθιστά επίφοβη την εξαγωγή γενικευμένων έγκυρων συμπερασμάτων που να ανταποκρίνεται στην εκάστοτε πραγματικότητα. Η επιβεβαίωση των αρχικών συμπερασμάτων, μέσω μια δεύτερης

αναλυτικής μεθόδου μπορεί να προσφέρει τη γενίκευση των συμπερασμάτων και την ουσιαστική τοποθέτησή τους σε μια αντικειμενική πραγματικότητα, προκειμένου να προκύψουν ουσιαστικές λύσεις και να προταθούν στοχευμένα τρόποι αντιμετώπισης του προβλήματος της κατανάλωσης αλκοόλ στους εφήβους.

Μια δεύτερη εγκληματολογική έρευνα, η οποία δημοσιεύθηκε το 2007 αφορούσε στις απόψεις ανηλίκων κοριτσιών με παραβατική συμπεριφορά σχετικά με την επικοινωνία, τη μάθηση και τη βία⁵⁵. Η έρευνα διεξήχθη σε δείγμα ανηλίκων κοριτσιών με παραβατική συμπεριφορά που διαβιούσαν κατά το χρόνο της έρευνας σε σωφρονιστικό κατάστημα. Στόχος ήταν επίσης να εξεταστεί ο ρόλος του εκπαιδευτικού και του σχολείου στο οποίο πηγαίνουν μαθητές που έχουν αναμειχθεί σε κάποιο βίαιο περιστατικό. Όπως επισημαίνεται στη δημοσίευση της έρευνας, με τον όρο «βία» νοείται η τελούμενη πράξη, η οποία προκαλεί βλάβη εναντίον προσώπων ή περιουσιών. Η έρευνα υιοθετεί τη μεικτή μέθοδο και σε αυτή συμμετέχουν 31 άτομα ηλικίας 15 με 18 ετών, με μέσο όρο τα 17,12 έτη.

Οι ερευνητές χρησιμοποίησαν για τη συλλογή των δεδομένων ποσοτική έρευνα στη βάση προδομημένου ερωτηματολογίου με κλειστές και ανοικτές ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις ανοικτού τύπου αξιοποιήθηκαν προκειμένου να καταθέσουν οι ερωτώμενες την προσωπική τους αξιολόγηση ως προς τη λειτουργία του σχολείου και της μάθησης που προσφέρεται στο πλαίσιο λειτουργίας του.

Από τα συμπεράσματα που προέκυψαν, οι επικρατέστερες απαντήσεις περιέκλειαν τις απόψεις ότι η βία είναι ένα ζήτημα που αφορά όλο και περισσότερο τους εκπαιδευτικούς, ότι οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να εντάσσονται στο πλαίσιο του σχεδιασμού προγραμμάτων πρόληψης, ότι θα πρέπει να προωθείται η μνεία σχετικά με παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες και τέλος, ότι παρατηρείται έλλειψη σε ειδικούς όσον αφορά τα παιδιά που επιδεικνύουν βίαιη συμπεριφορά. Οι περισσότερες απαντήσεις, επιπροσθέτως, κατέδειξαν ότι υπάρχει αβεβαιότητα σχετικά με την ικανότητα των εκπαιδευτών να διαχειριστούν επαρκώς τους μαθητές που έχουν εμφανίσει βίαιη συμπεριφορά καθώς αυτή ενδέχεται να γίνεται διαχειρίσιμη εξαιτίας σχετικής διαπαιδαγώγησης των ίδιων των παιδιών. Τα

⁵⁵ Sanger, D., Spilker, A., Williams, N., Belau, D. (2007). *Opinions of Female Juvenile Delinquents on Communication, Learning and Violence*. The Journal of Correctional Education 58(1).

αποτελέσματα, τα οποία αποτέλεσαν προϊόντα της ποιοτικής ανάλυσης, συμπλήρωσαν τα ποσοτικά δεδομένα και αφορούσαν στην αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών, σε σχετικές παρεμβάσεις, σε θέματα σχετικά με τα κίνητρα των «βίαιων» μαθητών, στην αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, στο σχολικό περιβάλλον, στο περιεχόμενο των μαθημάτων, στο περιβάλλον της τάξης, σε μαθησιακές προκλήσεις σε σχέση με προσωπικές δυσκολίες και σε μια κάποια αμφιθυμία ως προς την απάντηση των ερωτήσεων. Με βάση, λοιπόν, τα συμπεράσματα της έρευνας, η ανάγκη που προκύπτει αφορά στην προσέγγιση των μαθητών σε μεγαλύτερο βαθμό από πλευράς εκπαιδευτικών μέσω οργανωμένου σχεδίου, εστιασμένου στις ανάγκες των μαθητών που έχουν εκδηλώσει βίαιη συμπεριφορά.

Το 2015 επιλέχθηκε να μελετηθεί από κάποιους ερευνητές στην Αγγλία και την Ουαλία το ζήτημα της μείωσης των ποσοστών των εγκληματικών περιστατικών και των τραυματισμών στο δρόμο, εξετάζοντας τον παράγοντα της φωταγώγησης των δρόμων⁵⁶. Αφορμή για τη διεξαγωγή της έρευνας ήταν η έλλειψη επαρκούς φωτισμού σε δρόμους της περιοχής της Αγγλίας και Ουαλίας, μετά από απόφαση των τοπικών αρχών να τον μειώσουν προκειμένου να εξοικονομηθεί ενέργεια. Η έρευνα είχε στόχο να αξιολογηθεί η επίδραση του παράγοντα μειωμένου φωτισμού στους δρόμους στην εγκληματική δραστηριότητα και στους τραυματισμούς που προκλήθηκαν/προκαλούνταν στο οδικό δίκτυο. Στο δείγμα περιλαμβάνονταν κάτοικοι και εργαζόμενοι και θύματα τροχαίων και εγκληματικότητας. Η έρευνα κατέγραψε την αντίληψη των κατοίκων σχετικά με το ζήτημα, οι οποίοι εξέφραζαν ανησυχία σε μικρό βαθμό και κυρίως όσον αφορά στο φόβο για το σκοτάδι, στον εκμοντερνισμό και στην τοπική διακυβέρνηση. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα δεν παρατήρησαν τις παρεμβάσεις στο φωτισμό του δρόμου.

⁵⁶ Perkins, C., Steinbach, R., Tompson, L., Green, J., Johnson, S., Grundy, C., Wilkinson, P., Edwards, P. (2015). *What is the effect of reduced street lighting on crime and road traffic injuries at night? A mixed-methods study*. NIHR Journals Library, Southampton (UK). Ανακτήθηκε από: <https://europepmc.org/article/MED/26401542/NBK316509#s2-2>.

Department of Population Health, London School of Hygiene and Tropical Medicine, London, UK

Search articles by 'Phil Edwards'

Edwards P

Επιπλέον, από τα στοιχεία που ελήφθησαν από τοπικά τμήματα (62 στον αριθμό) δε φάνηκε να υπήρξε σχέση του μειωμένου φωτισμού των δρόμων με τα τροχαία ατυχήματα, αλλά ούτε με την εγκληματικότητα. Η έρευνα αυτή απέδειξε ότι ο χαμηλός φωτισμός στους δρόμους θα μπορούσε να αποτελεί μόνο καθαρό όφελος στις τοπικές κοινωνίες της Αγγλίας και Ουαλίας. Στην έρευνα επισημαίνεται ότι δε λήφθηκαν υπόψη άλλοι παράγοντες που μπορεί να σχετίζονται με την πρόληψη του εγκλήματος, όπως βελτιωμένη οδική σήμανση και κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης, δηλαδή εξετάστηκε μονόπλευρα μια σχέση με μόνο δύο μεταβλητές. Τέλος, δεν έγινε εφικτό να συμπεριληφθούν οι παράγοντες του φόβου του εγκλήματος και της μειωμένης κινητικότητας. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε ως μελέτη μεικτής μεθόδου, αξιοποιώντας αρχεία από τοπικά τμήματα της Αστυνομίας, ερωτηματολόγια, τα οποία συμπληρώθηκαν από κατοίκους επιλεγμένων περιοχών και από έρευνα πεδίου. Αποτέλεσε μια «ελεγχόμενη ανάλυση διακεκομμένων χρονοσειρών και μια έρευνα ανάλυσης «κόστους – οφέλους»⁵⁷.

Μια ακόμη εγκληματολογικού περιεχομένου έρευνα με χρήση μεικτής μεθόδου εκπονήθηκε και στη χώρα μας και δημοσιεύθηκε το 2018⁵⁸. Η έρευνα διήρκεσε διόμισι έτη και χρειάστηκαν 50 επισκέψεις σε σωφρονιστικό κατάστημα που επιλέχθηκε με συγκεκριμένα κριτήρια, όσον αφορά στην καταλληλότητα των περιπτώσεων που ο ερευνητής επιθυμούσε να μελετήσει, με βάση τον ερευνητικό στόχο. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε προκειμένου να εξεταστούν τα χαρακτηριστικά του τυπικού κοινωνικού ελέγχου σεξουαλικής βίας ανάμεσα σε έγκλειστους στα ελληνικά καταστήματα κράτησης. Καταλληλότερο, επομένως, για τη διεξαγωγή της έρευνας κρίθηκε το κατάστημα κράτησης, το οποίο είχε σημειώσει τα περισσότερα περιστατικά σεξουαλικής βίας. Ο ερευνητικός στόχος επιπροσθέτως καθόρισε και το

⁵⁷ Steinbach, R., Perkins, C., Tompson, L., Johnson, S., Armstrong, B., Green, J., ... Edwards, P. (2015). *The effect of reduced street lighting on road casualties and crime in England and Wales: controlled interrupted time series analysis*. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 69(11), 1118–1124.

⁵⁸ Η ερευνητική διαδικασία περιγράφεται αναλυτικά στο βιβλίο του Κ. Πανάγου με τίτλο: «Σεξουαλική βία μεταξύ κρατουμένων: ο κοινωνικός έλεγχος του φαινομένου σε τυπικό και άτυπο επίπεδο» [Πανάγος, Κ. (2018). *Σεξουαλική βία μεταξύ κρατουμένων: ο κοινωνικός έλεγχος του φαινομένου σε τυπικό και άτυπο επίπεδο*. Πρόλογος: Νέστωρ Κουράκης. Αθήνα : Αντ. Ν. Σάκκουλας].

ότι η κατάλληλη μεθοδολογική επιλογή υποδείκνυε την («ήπια») μεικτή μεθοδολογία.

Στην έρευνα αξιοποιήθηκε το εργαλείο του υποβοηθούμενου ερωτηματολογίου (assisted questionnaire) πριν τη συνέντευξη και ο συνδυασμός των κλειστού και ανοιχτού τύπου ερωτήσεων για την εξακρίβωση της πιστότητας ως προς την αλήθεια των δεδομένων που συλλέχθηκαν. Αρχικά, συλλέχθηκαν πρωτογενή δεδομένα, μελετήθηκε ο χώρος κράτησης μέσω της παρατήρησης, προκειμένου να υπάρχει εμπειρική εικόνα του πεδίου τέλεσης του εγκλήματος της σεξουαλικής κακοποίησης και πραγματοποιήθηκαν άτυπες συζητήσεις με μέλη του προσωπικού, καθώς και με κρατούμενους. Εξαιτίας του περιβάλλοντος στο οποίο οι τελευταίοι κλήθηκαν να συμμετέχουν στην έρευνα και στα χαρακτηριστικά καταστολής που είχε αυτό ως προς τη δική τους θέση, αναγνωρίστηκε η αμφισβήτηση της εγκυρότητας των απαντήσεων που δόθηκαν από τους κρατούμενους. Οι συνεντεύξεις είχαν ημι-δομημένη μορφή και επιλέχθηκε ένας «ουδέτερος» χώρος, προκειμένου να αποφευχθεί η κατά το δυνατόν αίσθηση του κατασταλτικού περιβάλλοντος για τους έγκλειστους.

Με βάση τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, το ποσοτικό κομμάτι της έρευνας αξιοποιήθηκε στα αποτελέσματα για την περιγραφική πτυχή της μελέτης. Η ποιοτική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε ως μια «σύνθετη ερμηνευτική διαδικασία».

Μια αμερικάνικη έρευνα, η οποία και αυτή δημοσιεύθηκε το 2018, εξέταζε την πιθανότητα να είναι εγκληματογόνες – δηλαδή να συνδέονται αιτιακά με την εμφάνιση εγκλήματος – οι κενές κατοικίες της περιοχής του Οχάιο⁵⁹. Η επιλεγμένη περιοχή εμφανίζει αυξημένη εγκληματικότητα και επιλέχθηκε για αυτό το λόγο για μελέτη. Οι ερευνητές χρησιμοποίησαν κάμερες και με τη μέθοδο των «χωρικών βίντεο» (spatial videos), δηλαδή τη μέθοδο του γεωεντοπισμού (GIS). Η συγκεκριμένη μέθοδος είναι μια εξελιγμένη μορφή του απλού βίντεο, που προσφέρει μεγαλύτερη εμβέλεια και καλύτερη τρισδιάστατη απεικόνιση, σε αντίθεση με τα απλά ψηφιακά βίντεο, τα οποία δεν προσφέρουν μια «καθαρή

⁵⁹ Porter, L. C., De Biasi, A., Mitchell, S., Curtis, A., Jefferis, E. (2018). *Understanding the Criminogenic Properties of Vacant Housing: A Mixed Methods Approach*. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 1-34.

χωροταξική προοπτική»⁶⁰. Επιπλέον, οι ερευνητές αξιοποίησαν το αρχείο των κλήσεων της άμεσου δράσης, προκειμένου να εξετάσουν τη διαφοροποίηση των ποσοστών του εγκλήματος σε δρόμους, στους οποίους εγκαταλελειμμένα σπίτια κατεδαφίστηκαν. Τέλος, για τη διερεύνηση της σύνδεσης του εγκλήματος με τις κενές κατοικίες, οι ερευνητές επέλεξαν τις συνεντεύξεις με πρώην καταδίκους, αστυνομικούς και κατοίκους της περιοχής. Στα αποτελέσματα της έρευνας αποτυπώθηκε ότι στους δρόμους, όπου πραγματοποιήθηκαν κατεδαφίσεις σε εγκαταλελειμμένες κατοικίες, η εγκληματικότητα εμφάνισε χαμηλότερα ποσοστά. Το ίδιο συμπέρασμα καταγράφηκε και μέσω της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στις κλήσεις για άμεση βοήθεια. Οι κλήσεις που προήλθαν από τους συγκεκριμένους δρόμους αφορούσαν με μικρότερο ποσοστό σε σοβαρό έγκλημα. Στις συνεντεύξεις καταγράφηκε ότι ο λόγος που προτιμώνται τα εγκαταλελειμμένα σπίτια για εγκληματική δραστηριότητα είναι το ότι αυτά μπορούν να προσφέρουν καλή κάλυψη, εύκολη πρόσβαση και διαθεσιμότητα χώρου που δεν αξιοποιείται με άλλο τρόπο και από κάποιο άλλο. Η έρευνα καταλήγει ότι, από τα δεδομένα προκύπτει ότι η κατεδάφιση των εγκαταλελειμμένων κτηρίων μπορεί να δημιουργήσει το πλαίσιο για την μείωση της εγκληματικότητας, όμως, είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί επιπρόσθετη έρευνα σε μικροεπίπεδο, προκειμένου να εκτιμηθεί με μεγαλύτερη βεβαιότητα η σχέση της εγκληματικότητας με τις κενές κατοικίες. Επισημαίνεται ότι οι κενές κατοικίες βρίσκονται σε ένα μεγαλύτερο πλαίσιο και πιθανόν να δημιουργείται μια δυναμική σχέση μεταξύ των κατοικιών και της ευρύτερης γειτονιάς και περιοχής, αλλά και της εγκληματικής δραστηριότητας.

Τέλος, παρουσιάζεται ενδεικτικά ακόμη μια έρευνα, η οποία δημοσιεύτηκε στις 17 Οκτωβρίου 2018 και αφορούσε στο διασυνοριακό δίκτυο διακίνησης ναρκωτικών του Fernando Sanchez, το γνωστό ως «Tijuana Cartel»⁶¹. Η έρευνα είχε σκοπό την κατανόηση των εσωτερικών δομών που αναπτύχθηκαν εντός του καρτέλ ναρκωτικών κατά το διάστημα του 2008-2010, καθώς και τους ρόλους που είχε

⁶⁰ Lewis, P., Fotheringham, S., Winstanley, A. (2009). Role of Spatial Video in GIS. National University of Ireland Maynooth, Maynooth, Co.Kildare, Ireland.

⁶¹ Jones, N. P., Dittmann, W. L., Wu, J., & Reese, T. (2018). *A mixed methods social network analysis of a cross-border drug network: the Fernando Sanchez organization (FSO)*. Trends in Organized Crime.

καθένας ξεχωριστά μέσα στο δίκτυο διακίνησης των διάφορων ειδών ναρκωτικών ουσιών εκτός των συνόρων του Μεξικού και υπό την πίεση των ανταγωνιστών και του κράτους. Αρχικά, αξιοποιήθηκε αρχειακό υλικό για το σχηματισμό μιας μελέτης περίπτωσης ποιοτικής ανάλυσης σε συνδυασμό με δεδομένα που συλλέχθηκαν από τα εντάλματα σύλληψης. Η έρευνα μελέτησε την «ιδιοδιανυσματική κεντρικότητα»⁶² (eigenvector centrality) σε σχέση με διάφορες παραμέτρους, όπως η ηλικία, το φύλο κ.λπ. Έτσι, κατέληξε ότι παράγοντες με υψηλής σημασίας «κεντρικότητα» μέσα στο δίκτυο ήταν οι διανομείς των ναρκωτικών, οι ταχυμεταφορείς των ναρκωτικών και οι υπεύθυνοι για την επιβολή του νόμου. Ο παράγοντας της ηλικίας συσχετίστηκε μόνο ελαφρώς αρνητικά με την ιδιοδιανυσματική κεντρικότητα και το φύλο και ο αριθμός των προηγούμενων συλλήψεων δεν είχαν καμία σχέση με την κεντρική θέση. Με τη χρήση της μεθόδου της ιδιοδιανυσματικής κεντρικότητας επιτυγχάνεται η μελέτη των ρόλων και της «κεντρικότητας»/«κεντρικής θέσης» στην ανάλυση εγκληματικών δικτύων. Συνεισέφερε βιβλιογραφικά, διαπιστώνοντας, μεταξύ άλλων, ότι οι αρχές επιβολής ή εκείνοι που ασκούσαν βία για την οργάνωση έπαιζαν κεντρικό ρόλο και φαίνεται να στρατολογούνταν κατά καιρούς μέσα από το δίκτυο σε έντονες περιόδους (times of stress). Σε εκείνες τις περιόδους παρατηρήθηκε μέσω της έρευνας ότι τα δίκτυα μετατρέπουν την ήρεμη, χωρίς βία οργάνωσή τους, σε βίαιη. Μια περίοδος με πίεση για το δίκτυο μπορεί να είναι η αξιοποίηση των πληροφοριοδοτών των κρατικών δομών, προκειμένου να διωχθεί το δίκτυο. Οι πληροφοριοδότες, παρότι λίγοι, κατέλαβαν σημαντικές θέσεις, προκειμένου να καταστεί εφικτή η διάλυση του δικτύου. Επιπλέον, όπως επισημαίνεται και σε προηγούμενες έρευνες, φαίνεται ότι ο αρχηγός της οργάνωσης δεν κατέχει κεντρική θέση στο δίκτυο, καθώς υπάρχει καταμερισμός των ευθυνών. Τέλος, η έρευνα εντόπισε ομάδες του δικτύου, των οποίων οι τόποι κατοικίας προσέγγιζαν την τοποθεσία της εγκληματικής δραστηριότητας (ΗΠΑ, Μεξικό και σε διεθνή κλίμακα).

⁶² Θεωρείται η εξέταση της σημασίας ενός κόμβου και της σημασίας μιας παραμέτρου σε σχέση με τις «γειτονικές» της μέσα σε ένα σχήμα, αποτελούμενο από ευθείες που αναπαριστούν μεταβλητές και κόμβους που αναπαριστούν σχέσεις. Με λίγα λόγια, «η κεντρική θέση του ιδιοδιανύσματος μετρά τη σημασία ενός κόμβου ενώ παράλληλα λαμβάνει υπόψη τη σημασία των γειτόνων του». Διαδικτυακή πηγή: <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/eigenvector-centrality>.

Στη μελέτη χρησιμοποιήθηκαν ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα που συλλέχθηκαν από δημόσια διαθέσιμα έγγραφα μαζί με μια λίστα χαρακτηριστικών συμπεριφορών, προκειμένου να απαντηθεί, πρώτον, εάν σχετίζεται η ηλικία, η τυχόν προηγούμενη σύλληψη, το φύλο και η ιδιότητα του καθενός συμμετέχοντα στο δίκτυο (διανομέας υπεύθυνος κ.λπ.) με την «κεντρικότητα» στη θέση στο δίκτυο, δεύτερον, εάν σχετίζονται με την «κεντρικότητα» οι πληροφοριοδότες του δικτύου και τι ρόλο παίζουν σε περιόδους πίεσης από τον κρατικό μηχανισμό ή λόγω ανταγωνισμού και τρίτον, εάν μπορεί να προβλεφθεί η τοποθεσία της κατοικίας και η τοποθεσία που αναπτύσσεται η εγκληματική δραστηριότητα από κάθε δράστη του δικτύου.

Αξιοποιήθηκε το ηλεκτρονικό σύστημα βάσης δεδομένων ομοσπονδιακών δικαστηρίων PACER για έρευνα σε δικαστικά αρχεία. Η μέθοδος, η οποία επιλέχθηκε, ήταν αυτή της σκόπιμης δειγματοληψίας. Από το σύστημα βάσης δεδομένων απομονώθηκαν οι περιπτώσεις που αφορούσαν στο κατηγορητήριο του Luz Verde, το οποίο βασίζεται σε υποκλοπές 50.000 συνομιλιών σε 40 τηλέφωνα από τον Νοέμβριο του 2008 έως τον Ιούλιο του 2010. Οι ερευνητές δημιούργησαν μια «μήτρα γειτνίασης» (adjacency matrix) για να εξετάσει την κεντρική θέση και τους ρόλους των συμμετεχόντων στο δίκτυο. Έπειτα δημιουργήθηκε κωδικοποίηση για την εύκολη καταγραφή των πληροφοριών που ενδιέφεραν την έρευνα (φύλο, ηλικία κατά την απαγγελία του κατηγορητηρίου, κατάταξη στον οργανισμό, όπως περιγράφεται από την κύρια υπηρεσία επιβολής του νόμου, τοποθεσία διαμονής, τοποθεσία ανάπτυξης εγκληματικής δραστηριότητας, αριθμός προηγούμενων συλλήψεων, αριθμός καταδικαστικών αποφάσεων, οργανωτικά καθήκοντα). Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν αποτελούν τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά στοιχεία.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ

Μια πιλοτική διερεύνηση της σημασίας της μεικτής μεθόδου έρευνας

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας επελέγη να εκπονηθεί μια μικρής εμβέλειας πιλοτική έρευνα για να καταδειχθούν τα πλεονεκτήματα αλλά και οι περιορισμοί της μεικτής μεθόδου «εν τοις πράγμασι». Ο πιλοτικός χαρακτήρας της έρευνας αποφασίστηκε λόγω του περιορισμένου χρονικού διαγράμματος υλοποίησης της διπλωματικής εργασίας που καθιστούσε δύσκολη αν όχι αδύνατη τη συλλογή και επεξεργασία δεδομένων στη βάση διευρυμένου τυχαίου και αντιπροσωπευτικού δείγματος. Άλλωστε, βασικός στόχος της έρευνας, ήταν μια πρόσθετη εμπειρική στήριξη των βιβλιογραφικών δεδομένων για την αξία ή/και τους περιορισμούς της μεικτής μεθόδου για τη μελέτη κοινωνικών και συγκεκριμένα, εγκληματολογικών ζητημάτων. Στο πλαίσιο αυτό κρίθηκε σκόπιμο να συγκριθούν τα δεδομένα της μεικτής μεθόδου με τα δεδομένα μόνο της μίας (ποσοτικής) και μόνο της άλλης (ποιοτικής) αναλυτικής μεθόδου.

Για την επίτευξη των στόχων της ως άνω πιλοτικής έρευνας επιλέχθηκε η μελέτη του θέματος της ανήλικης παραβατικότητας. Συγκεκριμένα, το βασικό ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε ήταν η διερεύνηση της εκδήλωσης βίαιων συμπεριφορών από εφήβους ηλικίας 12-17 ετών και η συσχέτισή τους τόσο με τις σχολικές τους επιδόσεις όσο και με τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών.

Τα ερευνητικά ερωτήματα ήταν τα εξής:

- 1) Οι νέοι/νέες εφηβικής ηλικίας εμπλέκονται ή επιδεικνύουν συμπεριφορές βίας και επιθετικότητας;
- 2) Ποια είναι η αντίληψη για την αύξηση της εμπλοκής των νέων εφηβικής ηλικίας σε περιστατικά βίας ή της εμφάνισης συμπεριφορών επιθετικότητας σε σχέση με το παρελθόν;
- 3) Σε τι οφείλεται ενδεχομένως μια τέτοια συμπεριφορά;
- 4) Σχετίζεται η βίαιη και επιθετική συμπεριφορά με χρήση ουσιών και εάν ναι, κατά πόσο;

5) Όλα τα παραπάνω σχετίζονται με την παράμετρο της σχολικής επίδοσης των εφήβων που εμπλέκονται ή επιδεικνύουν συμπεριφορές βίας και επιθετικότητας και εάν ναι, κατά πόσο;

Η μεθοδολογία που επιλέχθηκε ήταν η μεικτή μέθοδος. Παρότι η επιλογή της μεθόδου ήταν προκαθορισμένη, εξαιτίας των στόχων της έρευνας, η μέθοδος αυτή θα μπορούσε να έχει επιλεγεί ανεξάρτητα από τους στόχους της παρούσας εργασίας καθώς μπορεί - κατά τα προλεγόμενα - να κριθεί ότι προσφέρεται για αναλύσεις σε μεγαλύτερο βάθος αναφορικά με πολλά θέματα κοινωνιολογικού και εγκληματολογικού ενδιαφέροντος.

Οι πληθυσμοί της έρευνας ήταν: α) επιμελητές ανηλίκων β) ανήλικοι με παραπομπή στην Επιμελητεία ανηλίκων, οι οποίοι συμμετείχαν στο ποιοτικό τμήμα της έρευνας η οποία διενεργήθηκε με την τεχνική της πρόσωπο με πρόσωπο ποιοτικής συνέντευξης και γ) έφηβοι ηλικιών 12-17 ετών από το γενικό πληθυσμό, τα οποία συμμετείχαν στην ποσοτική έρευνα με την εθελοντική εκ μέρους τους συμπλήρωση ηλεκτρονικού (on-line) ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο περιείχε ανοικτού τύπου ερωτήσεις, ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, καθώς και ερωτήσεις με κλίμακα τύπου Likert. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση πρόκειται για απλή τυχαία δειγματοληψία που εξυπηρετούσε τους στόχους της πιλοτικής έρευνας.

Το πλαίσιο της έρευνας

Η παρατήρηση του φαινομένου της βίας ως εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς ανηλίκων γεννά προβληματισμούς σχετικά με τις αιτίες του φαινομένου. Ο δε προβληματισμός σχηματίζεται γύρω από την παραγωγή της βίας και των μορφών που αυτή περιλαμβάνει. Το σχολείο, κατά μία άποψη, θα μπορούσε να είναι ένα σύστημα αυτόνομο, το οποίο να παράγει βία⁶³. Κατά μία άλλη άποψη, θα μπορούσε να φωτογραφίζει την κατάσταση που επικρατεί

⁶³ Τσίγκανου, Ι. Γ., Δασκαλάκη, Κ.-Η., Τσαμπαρλή, Δ. (2004). *Εικόνες και αναπαραστάσεις βίας στο ελληνικό σχολείο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

συνολικά στην κοινωνία και την οικογένεια, να αντανακλά την πραγματικότητα σε ένα πιο περιορισμένο περιβάλλον⁶⁴.

Η βίαιη συμπεριφορά των ανηλίκων εμφανίζει μεγαλύτερη ένταση τα τελευταία χρόνια. Τα στατιστικά στοιχεία υποδηλώνουν ότι οι έφηβοι επιδεικνύουν αυξημένη επιθετικότητα ακόμα και προς τον εαυτό τους, καθώς οι αυτοκτονίες ή οι απόπειρες αυτοκτονίας σε ηλικίες 0-22 ετών αγγίζουν τις 165 το προηγούμενο έτος,⁶⁵ έναντι των 129 το 2020.⁶⁶ Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί επιπλέον και σε συνέχεια των παραπάνω ότι το 2021 τα εγκλήματα κατά της σωματικής ακεραιότητας που έγιναν γνωστά στην Ελληνική Αστυνομία με παραβάτες άτομα ηλικιών μεταξύ 13 και 17 ετών ήταν 447, ενώ για τις συγκεκριμένες ηλικίες καταγράφηκε 1 ανθρωποκτονία από αμέλεια, 11 ανθρωποκτονίες με δόλο, 4 αυτοδικίες, 24 βιασμοί, 20 εμπρησμοί, 210 εξυβρίσεις και 417 σωματικές βλάβες⁶⁷.

Ένα ακόμη ανησυχητικό στοιχείο είναι η αύξηση των ανηλίκων παραβατών που κάνουν χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, αλλά και η αύξηση σε επιθέσεις και ληστείες. Για το προηγούμενο έτος οι καταγεγραμμένες ληστείες, κλοπές, κλοπές μεταφορικού μέσου – είτε περιλάμβαναν διάρρηξη, αρπαγή κ.ο.κ. – ανέρχονται σε 2310.⁶⁸ Σχετικά με τα αδικήματα της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, εμπλοκή ανηλίκων (7 με 17 ετών) ανέρχεται σε 475 περιπτώσεις, είτε αυτές πρόκειται για χρήση είτε για διακίνηση⁶⁹.

Η παραπάνω απεικόνιση αφορά στο κομμάτι της ανήλικης παραβατικότητας όσον αφορά στην εκδήλωση της βίας. Σαφώς, οι αριθμοί που είναι

⁶⁴ Αρτινοπούλου, Β. *Ανήλικοι –θύματα, Ανήλικοι- Παραβάτες. Μια σχέση διαρκούς αλληλεπίδρασης*. Πηγή:

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1841&Itemid=400&lan (Ανακτήθηκε στις: 10/08/2022), Τσίγκανου, Ι. (2004). *Εικόνες και αναπαραστάσεις βίας στο ελληνικό σχολείο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη και Μπελογιάννη, Μ. Π. (2016). *Δρομολογώντας το ασφαλές σχολείο*. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 128, 175–200.

⁶⁵ Στατιστική επετηρίδα έτους 2021 της Ελληνικής Αστυνομίας. Πηγή: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang= (Ανακτήθηκε στις: 10/08/2022)

⁶⁶ Στατιστική επετηρίδα έτους 2020 της Ελληνικής Αστυνομίας. Πηγή: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=81&Itemid=73&lang= (Ανακτήθηκε στις: 10/08/2022)

⁶⁷ Στατιστική επετηρίδα έτους 2021 της Ελληνικής Αστυνομίας, ό.π.

⁶⁸ Στατιστική επετηρίδα έτους 2021 της Ελληνικής Αστυνομίας, ό.π.

⁶⁹ Στατιστική επετηρίδα έτους 2021 της Ελληνικής Αστυνομίας, ό.π.

καταγεγραμμένοι μπορούν να υποδείξουν την τάση του φαινομένου σε μια συγκριτική διάσταση σε σχέση με το παρελθόν – αυξητική ή μειωτική – και τοποθετούνται σε ένα νομικό, ποινικό πλαίσιο. Έτσι, μπορεί να πει κανείς ότι είναι σημαντική η διάκριση της «βίας» από την «επιθετικότητα». Η επιθετικότητα λαμβάνει περισσότερο κοινωνικά χαρακτηριστικά, ανάλυση και τοποθέτηση. Είναι δύο λέξεις που υποδηλώνουν την ίδια πράξη; Με μία επιφανειακή οπτική ενδεχομένως η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα να είναι θετική. Όμως, η «επιθετικότητα» μπορεί να περικλείει τάσεις και αιτίες που περιβάλλουν τη βίαιη ενέργεια. Η βία συνδέεται κατά βάση με το νόμο, συνεπώς με τις συνέπειες που έχει η παράβαση που εμπερικλείει βίαιη συμπεριφορά. Η επιθετικότητα μπορεί, με βάση τη βιβλιογραφία, να λάβει και θετικά χαρακτηριστικά, αλλά εστιάζοντας στα αρνητικά, η επιθετικότητα γίνεται εχθρική, αντικοινωνική και δυσλειτουργική⁷⁰. Με βάση τα παραπάνω, αλλά και τον ορισμό του Olweus⁷¹, η μαθητική επιθετικότητα και η βία στο σχολικό περιβάλλον δε μπορούν να είναι ταυτόσημες⁷².

Η προσπάθεια προσέγγισης του υπό διερεύνηση φαινομένου διεξήχθη με τα παραπάνω στοιχεία να λαμβάνονται υπόψη για την εμφάνιση βίαιης συμπεριφοράς στις εφηβικές ηλικίες. Η εστίαση της έρευνας πραγματοποιήθηκε στην καταγραφή περιστατικών βίαιης συμπεριφοράς από άτομα μεταξύ 12 και 17 ετών. Επιπλέον, καταβλήθηκε προσπάθεια να καταγραφεί η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών στις εφηβικές ηλικίες και τοποθετήθηκε ένα στοιχείο ακόμα ως μεταβλητή προς συσχέτιση, αυτό των σχολικών επιδόσεων. Θεωρήθηκε σημαντικό να καταγραφεί η αντίληψη των παιδιών σχετικά με τον ορισμό της βίας και με αυτόν τον τρόπο, η εξέλιξη της συλλογής των δεδομένων έθετε ως βάση της ξεχωριστή ερμηνεία της έννοιας της «βίας»– ιδίως κατά τις συνεντεύξεις.

⁷⁰ Υλικό Επιμόρφωσης Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Κεφάλαιο 2, Θεωρητικό υπόβαθρο της επιθετικότητας: Κοινωνιολογική θεώρηση του φαινομένου και ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Πηγή: <https://kmaked.pde.sch.gr/site/index.php/paratiritirio-bias-19> (Ανακτήθηκε στις: 10/08/2022).

⁷¹ Olweus, D. (1997). *Bullying or Victim problems in school. Facts and Intervention*. European Journal of Psychology of Education, 12(4), 495–510.

⁷² Pateraki, L. & Houndoumadi, A. (2001). Bullying among primary schoolteachers in Athens, Greece. Educational Psychology, 21(2), 167–175.

Περιγραφή της διεξαγωγής της έρευνας

Η έρευνα διεξήχθη κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών Ιούνιος – Σεπτέμβριος 2022. Αρχικά, αφού επιλέχθηκε το θέμα της έρευνας, ήταν αναγκαία η θεωρητική μελέτη των ζητημάτων που θα μελετούνταν εμπειρικά, δηλαδή το θέμα της βίας, της ανήλικης παραβατικότητας, της χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και της ένταξης όλων των παραπάνω στο σχολικό πλαίσιο.

Με την ολοκλήρωση της θεωρητικής μελέτης των ζητημάτων, διευκρινίστηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα και με βάση αυτά συντάχθηκαν οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου και των συνεντεύξεων. Η ουσία αυτής της διαδικασίας, θα μπορούσε να πει κανείς, βρέθηκε στην εστίαση των ζητημάτων με το σχηματισμό σύντομων και κατάλληλων ερωτήσεων, προκειμένου να μην καταλήξει κουραστική διαδικασία για τους/τις ερωτώμενους/νες και για να μην προκύψει δυσκολία ως προς την κατανόηση των ερωτήσεων, κυρίως για το ερωτηματολόγιο, κατά τη συμπλήρωση του οποίου δεν υπήρχε επαφή με τον συνεντευκτή και δεν ήταν δυνατή η παροχή διευκρινίσεων. Θεωρήθηκε απαραίτητο η έκταση του ερωτηματολογίου, αλλά και της συνέντευξης, να μην είναι εκτενείς, για να διευκολυνθεί η συμμετοχή στην έρευνα, αλλά και η επεξεργασία των δεδομένων. Οι παράμετροι αυτές λήφθηκαν υπόψη, χωρίς να δημιουργείται φόβος για χαμηλότερης ποιότητας ερευνητικά αποτελέσματα, καθώς μελετήθηκε επαρκώς η καταλληλότητα των ερωτήσεων, η σαφήνειά τους, αλλά και η φύση των δεδομένων που θα μπορούσαν να συλλεχθούν από τις ερωτήσεις που τελικά επιλέχθηκαν. Πριν τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων κατέστη σαφές σε όλους όσους συμμετείχαν ότι εξασφαλίζεται η ανωνυμία τους και ότι δε θα μπορούσε ούτε ο ερευνητής να έχει πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα του ερωτώμενου, παρά μόνο στα στοιχεία που θα δηλωθούν ως απαντήσεις στα ερωτήματα. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε μέσω του διαδικτύου με τη δημιουργία ειδικής ερευνητικής φόρμας. Τέλος, έγινε προσπάθεια για την πρόσβαση εφήβων από διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας, αλλά το μεγαλύτερο

ποσοστό απαντήσεων συγκεντρώθηκε από περιοχές της Αττικής. Στο παράρτημα παρατίθενται αναλυτικά οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου⁷³.

Οι έφηβοι που απάντησαν στα ερωτηματολόγια και δεν ήταν κάτοικοι Αττικής, ως προς τη γεωγραφική διασπορά τους, ήταν από το νομό Ιωαννίνων (7 ερωτηματολόγια), το νομό Ηρακλείου (3 ερωτηματολόγια) και από το νομό Θεσσαλονίκης (2 ερωτηματολόγια). Επιπροσθέτως, αποδεκτά, στο πλαίσιο της έρευνας, ήταν και τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν από εφήβους που είχαν μπει στο 18^ο έτος της ηλικίας τους, αφού μόλις είχαν ολοκληρώσει τα σχολικά τους έτη και η ανηλικότητά⁷⁴ τους διατηρούνταν ή μόλις είχε παύσει (σε περίπτωση που η ημερομηνία γέννησης ήταν προηγούμενη της ημερομηνίας συμμετοχής στην έρευνα). Τα ερωτηματολόγια συλλέχθηκαν μέσω της γνωστοποίησης της έρευνας σε γνωστούς και την παραπομπή των γνωστών σε αυτούς ανήλικων ατόμων αλλά και του «κύκλου γνωριμιών» τους, στη δημοσίευση του ερωτηματολογίου μέσω των social media και τέλος, μέσω εκτύπωσης φυλλαδίων με QR code που κατεύθυνε εκείνον που θα το σκάνανε στη φόρμα του ερωτηματολογίου.

Η δειγματοληψία είχε στοιχεία της δειγματοληψίας ευκαιρίας, αφού η συλλογή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε με σκοπό τη συγκέντρωση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού δείγματος, με αδυναμία ελέγχου της αντιπροσωπευτικότητας. Αυτός ο τύπος δειγματοληψίας είναι κατάλληλος για πιλοτικές έρευνες, από τις οποίες δε μπορεί να υπάρξει η δυνατότητα γενικών συμπερασμάτων. Η δειγματοληψία, όμως, στην παρούσα έρευνα είχε και χαρακτηριστικά σκόπιμης δειγματοληψίας, καθώς, έγινε προσπάθεια για την εκ των προτέρων επιλογή των ατόμων που θα συμμετέχουν σε αυτήν. Οι δύο τύποι δειγματοληψίας παρομοιάζουν μεταξύ τους, όμως ο δεύτερος προσεγγίζει σε ασφαλέστερα δεδομένα και αποτελέσματα, χωρίς να παύει να αποτελεί τον

⁷³ Βλ. Παράρτημα, Ερωτηματολόγιο.

⁷⁴ Ως προς την «ανηλικότητα», βλ. Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (έναρξη ισχύος: 20 Σεπτεμβρίου 1990), μέρος 1, άρθρο 1: «(...) θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο όν μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία».

Πηγή:

<http://www.childcom.org.cy/ccr/ccr.nsf/All/2046A2379F8FBFE5C22582FE00432588?OpenDocument>

καταλληλότερο για την πιλοτική έρευνα⁷⁵. Σαφώς, η διαλογή εκ των προτέρων βοήθησε στην επεξεργασία των δεδομένων, αφού, τελικά, το ερωτηματολόγιο, το οποίο συμπληρώθηκε αλλά δε θα μπορούσε να αξιοποιηθεί γιατί ήταν εκτός της ηλικιακής ομάδας που ενδιέφερε, ήταν μόνο ένα.

Σε παράλληλη διαδικασία με την ποσοτική έρευνα, αναπτύχθηκε η ποιοτική έρευνα, με τις ποιοτικές συνεντεύξεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Αθήνας. Η δυσκολία που προέκυψε σε αυτή την προσπάθεια ήταν το χρονικό διάστημα της έρευνας, καθώς τους καλοκαιρινούς μήνες δεν εργαζόταν όλο το προσωπικό της Υπηρεσίας. Στο Παράρτημα εμφανίζονται οι ερωτήσεις της συνέντευξης προς τους Επιμελητές Ανηλίκων, αλλά και προς τους ανηλίκους που παραπέμφθηκαν στην Υπηρεσία. Καθώς η έρευνα είχε πιλοτικό χαρακτήρα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι συνεντεύξεις ήταν λίγες, 3 στον αριθμό συνολικά – 1 από Επιμελητή Ανηλίκων και 2 από τους εφήβους ανήλικους οι οποίοι πληρούσαν τα κριτήρια της έρευνας.

Για την εξαγωγή συμπερασμάτων, είναι σημαντικός ο καθορισμός των ερωτήσεων. Με βάση τα καθορισμένα λοιπόν ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν πριν την έρευνα, θα πρέπει να σχηματίζονται ερωτήσεις που να απαντούν σε αυτά. Το ερωτηματολόγιο έχει συγκεκριμένες ερωτήσεις, οι οποίες θα έπρεπε να είναι προσεκτικά επιλεγμένες και σχηματισμένες για να λαμβάνει ο ερευνητής την απάντηση που χρειάζεται. Κατά τη διάρκεια τη συνέντευξης, δίνεται μεγαλύτερη ευχέρεια, έτσι ώστε, σε περίπτωση που δε λαμβάνεται ακριβώς η απάντηση που θα είναι χρήσιμη για την έρευνα και θα απαντάει στα ερευνητικά ερωτήματα, ο ερευνητής μπορεί να ζητήσει διευκρίνιση από τον ερωτώμενο.

Αποτελέσματα έρευνας

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από την έρευνα, τόσο στο ποιοτικό κομμάτι – στις συνεντεύξεις – όσο και στο ποσοτικό – στα ερωτηματολόγια – καταδεικνύουν

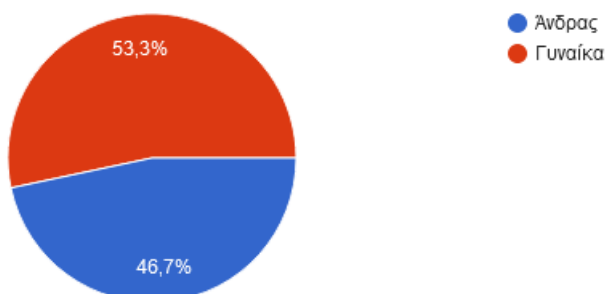
⁷⁵ Χαλίκιας, Μ., Μανωλέσσου, Α., Λάλου Π. (2015). *Μεθοδολογία Έρευνας και Εισαγωγή στη Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με το IBM SPSS STATISTICS*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

μια σειρά συμπερασμάτων. Τα αποτελέσματα, μετά τη συγκεντροποίηση και τη συγχώνευσή τους (τα ποιοτικά με τα ποσοτικά) «είναι σε θέση» να απαντήσουν στα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί κατά την αφετηρία της έρευνας.

Αναλυτικά, στην απάντηση των ερωτηματολογίων συμπεριλήφθησαν ισομοιρασμένα περίπου τα άτομα όσον αφορά στο φύλο, δηλαδή το 53,3% των εφήβων που απάντησαν ήταν κορίτσια και το 46,7% αγόρια (συνολικά ο αριθμός των ερωτηματολογίων ήταν 60).

Φύλο

60 απαντήσεις

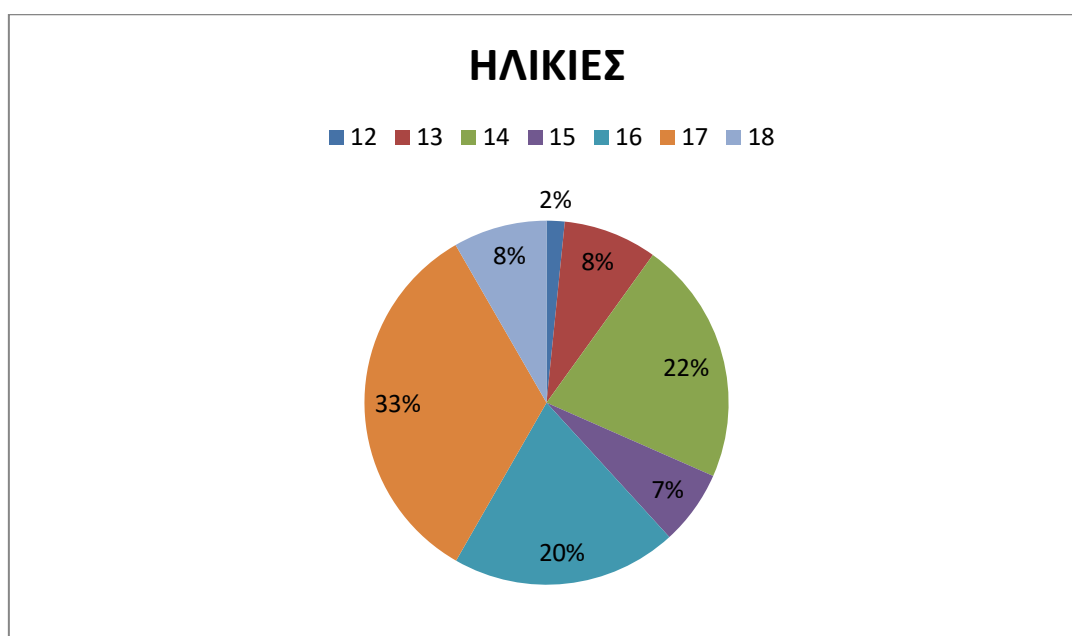


Σχετικά με το Δήμο κατοικίας τους, υπήρχε καλή αντιπροσωπευτικότητα, όσον αφορά σε δημογραφικά στοιχεία, καθώς τα δεδομένα που συλλέχθηκαν αφορούσαν κατοίκους Αττικής, από διαφορετικά προάστια, αλλά και από επαρχιακές μεγάλες πόλεις. Συγκεκριμένα για το νομό της Αττικής, υπήρχαν απαντήσεις από κατοίκους του Δυτικού Τομέα Αθηνών (14), του Κέντρου της Αθήνας (6), του Κεντρικού Τομέα Αθηνών (5), του Νότιου Τομέα Αθηνών (6), του Βόρειου Τομέα Αθηνών (2), του Πειραιά και των προαστίων του (4) και της Ανατολικής Αττικής (10).

Όσον αφορά στο Δήμο που είναι το σχολείο που φοίτησαν οι ερωτηθέντες, αυτά βρίσκονταν στις ίδιες περιοχές, καθώς λίγοι ήταν οι μαθητές που πήγαιναν σε σχολείο άλλου Δήμου σε σχέση με το Δήμο κατοικίας τους. Κατά αυτόν τον τρόπο, όπως είναι φυσικό, διαφοροποιήθηκε το δείγμα ποσοτικά σε μικρό βαθμό, καθώς στο Δυτικό Τομέα Αθηνών πήγαιναν σχολείο 10 παιδιά, στο Κέντρο της Αθήνας 10,

στον Κεντρικό Τομέα Αθηνών 4, στο Βόρειο Τομέα 1, στο Νότιο Τομέα 1, στον Πειραιά και τα προάστια του 10 και στην Ανατολική Αττική 11.

Οι ηλικίες των εφήβων που συμμετείχαν στην έρευνα, όπως επισημάνθηκε και παραπάνω, ήταν μεταξύ των 12 και των 18 ετών. Η περίοδος που απασχόλησε, επομένως, την έρευνα ήταν η προεφηβική και εφηβική ηλικία. Οι απαντήσεις που δόθηκαν από παιδιά 12 ετών ήταν 1, από παιδιά 13 ετών ήταν 5, από 14 ετών 13, από 15 4, από 16 12, από 17 ετών 20 και 18 ετών ήταν 5, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα. Αντίστοιχα, οι σχολικές τάξεις που ολοκλήρωσαν ήταν από Έκτη Δημοτικού έως Γ' Λυκείου.

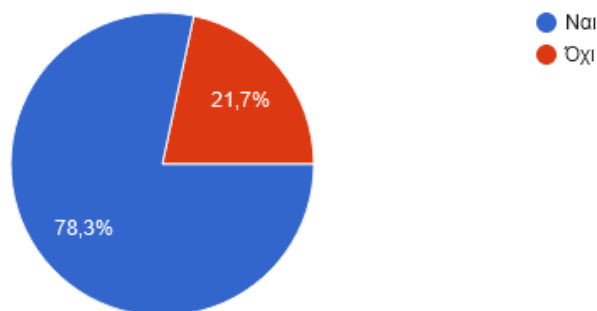


Στην ερώτηση σχετικά με το εάν τα παιδιά/έφηβοι που συμμετείχαν στην έρευνα είχαν αδέρφια, οι θετικές απαντήσεις ήταν 47. Ο αριθμός των αδερφιών ήταν από 1 έως 5. Οι περισσότερες απαντήσεις από την ερώτηση σχετικά με τον αριθμό των αδερφιών ήταν εκείνες που δήλωναν ότι οι περισσότεροι έφηβοι που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωναν ότι ο αριθμός που αντιστοιχούσε στον αριθμό των αδερφιών ήταν 1 (30 απάντησαν έδωσαν αυτή την απάντηση, 12 άτομα δήλωσαν ότι έχουν 2 αδέρφια, 3 δήλωσαν ότι έχουν 3, ενώ 4 και 5 αδέρφια

δήλωσαν 1 άτομο για κάθε απάντηση, δηλαδή ένας συμμετέχων απάντησε ότι έχει 4 αδέρφια και ένας ότι έχει 5).

Έχεις αδέρφια;

60 απαντήσεις



Τα παραπάνω αποτέλεσαν μια σύντομη περιγραφή κάποιων γενικών κοινωνικοδημογραφικών χαρακτηριστικών των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα. Έπειτα, ακολούθησαν οι ερωτήσεις, οι οποίες έδιναν τη δυνατότητα μέσω των απαντήσεων σε αυτές οι ερωτώμενοι/νες να αποτυπώσουν την αντίληψη για μια σειρά ζητήματα, καθώς και να αποτυπώσουν την πραγματικότητα σε συγκεκριμένα ζητήματα.

Αρχικά, στο ερωτηματολόγιο διερευνάτο το θέμα της αντίληψης των παιδιών σχετικά με το τι μπορεί να αποτελεί βίαιο περιστατικό. Σε αυτή την ερώτηση οι απαντήσεις αποτύπωσαν μια δυσκολία για τον ορισμό του «βίαιου περιστατικού». Ωστόσο, πολλοί ερωτώμενοι/νες όρισαν ως «βίαιο περιστατικό» τη σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική και λεκτική βία, άλλοι/λες προσέγγισαν την έννοια του βίαιου περιστατικού με παραδείγματα και άλλοι/λες εξειδίκευσαν την έννοια με πολύ συγκεκριμένο παράδειγμα, το οποίο έδινε την εντύπωση ότι προέρχεται από προσωπικό βίωμα, αλλά θα μπορούσε, σαφώς, να είναι και υποθετικό. Για το συγκεκριμένο ζήτημα, αποτυπώθηκε δυσκολία στην ερμηνεία του «βίαιου περιστατικού» και σε επίπεδο συνεντεύξεων των εφήβων με παραπομπή

στο Επιμελητήριο Ανηλίκων. Στο παράρτημα παρατίθενται αναλυτικά όλες οι ερωτήσεις στη συγκεκριμένη ερώτηση. Σε αυτό το σημείο να αναφερθεί, ενδεικτικά, ότι οι έφηβοι/βες κρίνουν ότι βίαιο περιστατικό μπορεί να είναι η «σωματική και λεκτική βία»⁷⁶, μπορεί να είναι μια πράξη, όπως ο «ξυλοδαρμός»⁷⁷, αλλά μπορεί να είναι και «μια παρεξήγηση, π.χ. σε ένα παιχνίδι, επειδή κάποιος μπορεί να είναι πολύ ανταγωνιστικός, θα νευριάσει κάποιον άλλον και έτσι μπορεί να γίνει κάτι κακό»⁷⁸. Σαφώς και όλες οι απαντήσεις ουσιαστικά αποτύπωναν την ίδια κατάσταση ως «βίαιο περιστατικό». Ακόμη και εάν οι ερωτώμενοι/νες εμφάνιζαν αδυναμία αναφορικά με τον ορισμό της έννοιας αυτής, κατόρθωναν να αποτυπώσουν όλα τα χαρακτηριστικά/παραμέτρους της κατά τη θεωρία: το ότι δηλαδή το βίαιο περιστατικό συνίσταται στη βία που προκαλείται είτε με σωματική είτε με ψυχολογική βλάβη και μπορεί να λάβει τη μορφή της σωματικής ή/και λεκτικής κακοποίησης.

Μια άλλη ερώτηση έθετε το θέμα του αισθήματος του φόβου σχετικά με την προσέλευση στο σχολικό περιβάλλον. Η απάντηση που ζητούνταν αφορούσε στην προσωπική εμπειρία των εφήβων που συμπλήρωναν το ερωτηματολόγιο. Χρησιμοποιήθηκε ερώτηση με κλίμακα τύπου Likert, με πιθανές απαντήσεις από το 0 έως το 4, πριν από τις οποίες διευκρινιζόταν ότι το «0» αντιστοιχεί στο «καθόλου», το «1» στο «σπάνια», το «2» στο «μερικές φορές», το «3» στο «συχνά» και το «4» στο «καθημερινά». Περισσότερες απαντήσεις δόθηκαν στο «καθόλου», υποδηλώνοντας την τοποθέτηση αυτή με τον αριθμό «0» και με αυτόν τον τρόπο, οι έφηβοι που δεν έχουν αισθανθεί ποτέ φόβο σχετικά με το να πάνε στο σχολείο αντιστοιχούν στο 55% του δείγματος (πληθυσμού που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο). Παρακολουθώντας στη συνέχεια τα λοιπά ποσοστά των απαντήσεων, το 25% αισθάνεται σπάνια φόβο όσον αφορά στο να πάει στο σχολείο, το 15% αισθάνεται μερικές φορές φόβο, το 1,7% συχνά και το 3,3% καθημερινά.

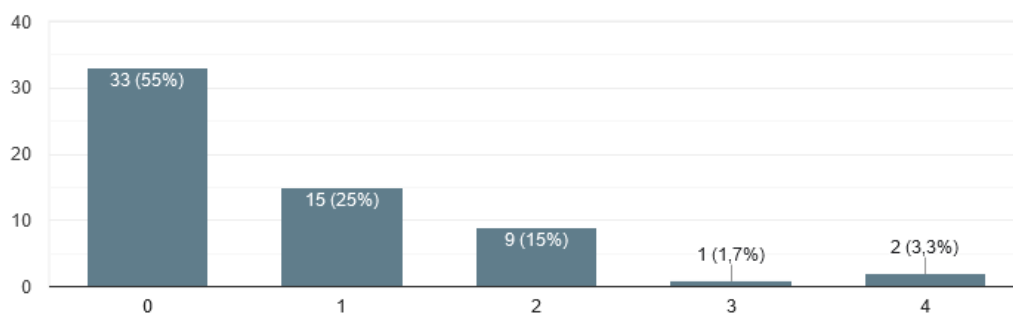
⁷⁶ Απαντήσεις με αριθμό 3, 10, 14, 16, 20, 26, 40 και 54.

⁷⁷ Απαντήσεις με αριθμό 12, 22, 35, 45, 49 και 58.

⁷⁸ Απάντηση με αριθμό 19.

Έχεις αισθανθεί φόβο σχετικά με το να πας στο σχολείο;

60 απαντήσεις

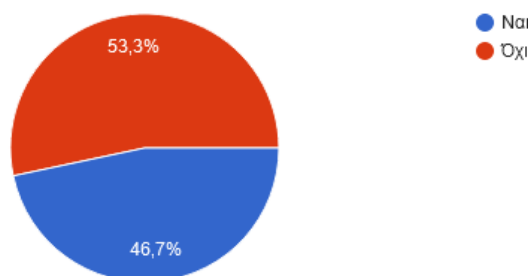


Η ερώτηση που ακολουθούσε αποσκοπούσε στην καταγραφή της εμπειρίας των εφήβων για άλλα παιδιά και το εάν έχουν αντιληφθεί ότι η κατάσταση που βιώνουν οι ίδιοι είναι διαφορετική για κάποιον άλλον. Η ερώτηση διατυπωνόταν ως εξής: «Γνωρίζεις κάποιον άλλο μαθητή στο σχολείο σου που να αισθάνεται/έχει αισθανθεί φόβο με την προσέλευσή του στο σχολείο;». Η απάντηση μπορούσε να είναι μόνο θετική ή αρνητική, σε περίπτωση, όμως, που ήταν θετική, ο/η ερωτώμενος/η παραπεμπόταν στην απάντηση μιας επιπλέον ερώτησης, η οποία είχε σκοπό να καταγράψει την αντίληψη σχετικά με το βαθμό του φόβου που μπορεί να αισθανόταν κάποιος άλλος. Το 46,7% δήλωσε ότι γνωρίζει κάποιον άλλο μαθητή στο σχολείο του που να αισθάνεται ή να έχει αισθανθεί φόβο σχετικά με την προσέλευσή του στο σχολείο. Τα άτομα αυτά, απαντώντας στην επόμενη ερώτηση, αποτύπωσαν σε μεγαλύτερο βαθμό (ποσοστό 34,3%) την αντίληψη ότι αυτό το άτομο ή τα άτομα το αισθάνονται μερικές φορές (χρησιμοποιήθηκε η ίδια κλίμακα με προηγουμένως, δηλαδή από το 1 έως το 4, με το «μερικές φορές» να αντιστοιχεί στο «2» και το «0» να απουσιάζει, καθώς απαντούσαν σε αυτή την ερώτηση όσοι είχαν απαντήσει θετικά στην προηγούμενη). Ακολουθούσε το «συχνά» με ποσοστό 31,4%, έπειτα το «σπάνια» με ποσοστό 25,7% και τέλος, το «καθημερινά» με ποσοστό 8,6%. Να σημειωθεί ότι, προκειμένου να μη δημιουργηθεί σύγχυση στους εφήβους που συμπλήρωναν το ερωτηματολόγιο, στη συγκεκριμένη ερώτηση, σε περίπτωση που γνώριζαν πάνω από έναν συμμαθητή τους που αισθανόταν φόβο και ο καθένας σε διαφορετικό βαθμό, διευκρινίστηκε

ότι οι απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα θα έπρεπε να γίνουν με το σκεπτικό της γενίκευσης της κατάστασης του φόβου και με μια πιο αφαιρετική σκέψη και λογική.

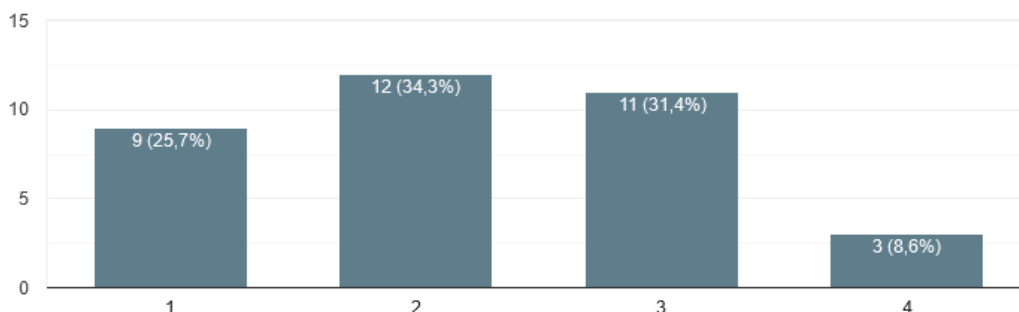
Γνωρίζεις κάποιον άλλο μαθητή στο σχολείο σου που να αισθάνεται/έχει αισθανθεί φόβο με την προσέλευσή του στο σχολείο;

60 απαντήσεις



Εάν ναι, σε τι βαθμό το αισθάνεται; (Σε περίπτωση που σου έρχεται πάνω από ένας στο μυαλό, απάντησε με βάση τη συχνότητα που προκύπτει φόβος σε ένα παιδί γενικά)

35 απαντήσεις

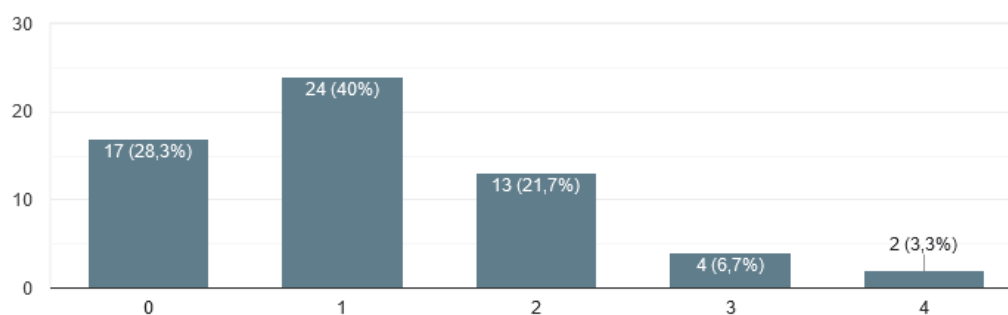


Μια άλλη (επόμενη) ερώτηση είχε ως στόχο την καταγραφή των περιστατικών βίαιης συμπεριφοράς σε επίπεδο περιοχής, στην οποία οι ερωτώμενοι/νες διέμεναν. Η καταγραφή αυτή είχε το χαρακτήρα της αντίληψης των ίδιων των εφήβων, καθώς δε συγκεντρώθηκαν ταυτόχρονα στοιχεία από επίσημους φορείς για τη σκιαγράφηση του φαινομένου της βίας ανά γειτονιά. Επίσης δε δόθηκε εκ προοιμίου κάποιος ορισμός του «βίαιου περιστατικού», αλλά, αντίθετα, διατηρήθηκε εκείνος, τον οποίο είχε στο μυαλό του ο κάθε ερωτώμενος/η

έφηβος/η. Αξιοποιώντας για μια ακόμη φορά την κλίμακα τύπου Likert, η οποία χρησιμοποιήθηκε και σε προηγούμενες ερωτήσεις, δόθηκαν απαντήσεις από το 0 έως το 4. Το 28,3% του δείγματος της έρευνας παρατηρεί «καθόλου εμφάνιση βίαιων περιστατικών στη γειτονιά». Ως σπάνιο φαινόμενο το αντιλαμβάνεται το 40%. Οι υπόλοιποι έφηβοι απαντούν με φθίνουσα πορεία στον αριθμό των επόμενων πιθανών απαντήσεων της συγκεκριμένης ερώτησης, δηλαδή 21,7% απαντάει «μερικές φορές», 6,7% απαντάει «συχνά» και 3,3% απαντάει ότι βίαια περιστατικά σημειώνονται καθημερινά στη γειτονιά του.

Πραγματοποιούνται στη γειτονιά σου περιστατικά βίαιης συμπεριφοράς;

60 απαντήσεις



Στην ερώτηση «πραγματοποιούνται στη γειτονιά σου περιστατικά βίαιης συμπεριφοράς;» αξίζει να σταθούμε, παρατηρώντας τη γειτονιά που διαμένουν κάθε ερωτώμενος και τί απάντηση έχει δώσει. Την απουσία των βίαιων περιστατικών από τις γειτονιές τους, καταγράφουν έφηβοι που διαμένουν σε διάφορες περιοχές της Αττικής, αλλά και στα Ιωάννινα. Ενδεικτικά, στην Αττική καταγράφηκαν απαντήσεις με μηδενική ύπαρξη βίαιων περιστατικών στα βορειοανατολικά προάστια (Αχαρναί), στα νότια προάστια (Βούλα), στο δυτικό τομέα Αθηνών (Αγία Βαρβάρα, Ίλιον, Αιγάλεω) και αλλού. Εμφανίζονται με σπάνια συχνότητα βίαια περιστατικά, κατά την άποψη των συμμετέχοντων/χουσών στην έρευνα, πάλι σε πολλές περιοχές της Αττικής, στα Ιωάννινα και στο Ηράκλειο. Περιοχές που εμφανίζονται στη μία κατηγορία απάντησης, μπορεί να εμφανίζεται

και στην άλλη. Το ίδιο συμβαίνει και στις απαντήσεις «μερικές φορές» και «καθημερινά». Την τελευταία επέλεξαν ως απάντηση ελάχιστοι. Η συγκεκριμένη καταγραφή των αποτελεσμάτων σε αυτή την ερώτηση μπορεί να ερμηνευθεί με δύο τρόπους. Οι απαντήσεις που δίνονται αντανakλούν τη σχετική απεικόνιση του φαινομένου της βίας στις γειτονιές, με την αντίληψη και το αίσθημα του φόβου των ερωτώμενων να διαμορφώνουν αυτές τις απαντήσεις. Ένα άλλο ενδεχόμενο που μπορεί να επηρεάζει τη διαφορετικότητα στις απαντήσεις μπορεί να είναι η διαφορετική κατάσταση που επικρατεί σε κάθε γειτονιά, ακόμα και εάν πρόκειται για τον ίδιο Δήμο.

Σε αυτό το σημείο του ερωτηματολογίου τοποθετήθηκε μια (εμβόλιμη) ερώτηση σχετικά με τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών. Η ερώτηση αφορούσε συγκεκριμένα στην καταγραφή της χρήσης ουσιών κατά προσωπική δήλωση. Παρότι τα ερωτηματολόγια διακινήθηκαν μέσω διαδικτύου, δηλαδή, απρόσωπα και διευκρινιζόταν η ανωνυμία των συμμετεχόντων, οι θετικές απαντήσεις ήταν ελάχιστες. Αυτά τα δεδομένα αποτιμώνται ως αναληθή, και ως εκ τούτου, μειωμένης αξίας για τους στόχους της συγκεκριμένης έρευνας – ενώ για στόχους άλλων ερευνών που αφορούν τον κοινωνικό έλεγχο μπορεί να είναι μεγαλύτερης αξίας – καθώς τα στοιχεία φορέων που ασχολούνται με τα ναρκωτικά καταγράφουν τη χρήση από μικρές ηλικίες και σε μεγάλα ποσοστά. Όπως σημειώνει το ΚΕΘΕΑ, «η έναρξη της χρήσης νόμιμων και παράνομων ουσιών συμβαίνει συνήθως στην εφηβεία ή κατά τα πρώτα χρόνια της ενήλικης ζωής»⁷⁹. Στην περίοδο της πανδημίας καταγράφηκε αύξηση της χρήσης στο συνολικό ελληνικό πληθυσμό, γεγονός που παρατηρήθηκε μέσω των λυμάτων⁸⁰. Οι καταγεγραμμένοι και γνωστοί στην Αστυνομία για αδίκημα περί της νομοθεσίας των ναρκωτικών στις ηλικίες 7 έως 12 ετών ανήλθαν για το 2021 σε 4, ενώ από 13 έως 17 σε 471. Σαφώς τα δεδομένα

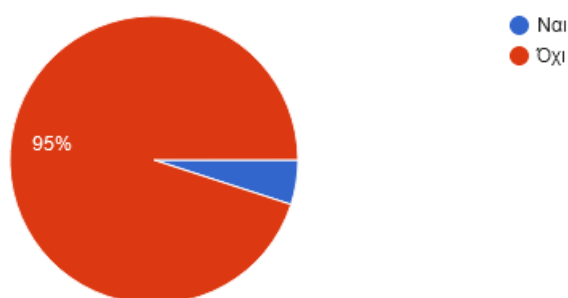
⁷⁹ Διαδικτυακή πηγή: <https://www.kethea.gr/chreiazesai-voitheia/narkotika/efivoi/>, ημερομηνία ανάκτησης: 3/9/2022.

⁸⁰ «Εστιάζοντας συγκεκριμένα στην περίοδο της πανδημίας, τον Μάρτιο του 2019 η κατανάλωση ήταν 482 γρ. την ημέρα, ενώ στο πρώτο lockdown τον Μάρτιο του 2020, φτάσαμε σε διπλασιασμό (804 γρ/ημέρα) και στο δεύτερο lockdown τον Νοέμβριο σε τετραπλασιασμό, δηλαδή 1.837 γρ. ημερησίως. Η αύξηση συνεχίστηκε φτάνοντας τον Μάρτιο του 2021 σε 2.396 γρ. ημερησίως, κατανάλωση πέντε φορές υψηλότερη από τον Μάρτιο του 2019. Εξετάζοντας τα δεδομένα ανά έτος από το 2010, προκύπτει ότι το 2020 είναι η χρονιά με τη μεγαλύτερη χρήση κοκαΐνης την τελευταία δεκαετία». Διαδικτυακή πηγή: <https://lab.imedd.org/drugs-antidepressants-use-pandemic/>, ημερομηνία ανάκτησης: 3/9/2022.

στοιχεία δεν περιλαμβάνουν αποκλειστικά και μόνο τη χρήση παράνομων ουσιών, αλλά σε αυτές τις ηλικίες περιλαμβάνουν κατά βάση τη χρήση και όχι άλλες παραβάσεις της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, όπως είχε αναφερθεί και σε άλλη ενότητα της παρούσας εργασίας⁸¹.

Το ποσοστό με τη θετική απάντηση, λοιπόν, σε σχέση με το εάν ο/η ερωτώμενος/η έχει δοκιμάσει ναρκωτικές ουσίες, το 95% απαντάει «όχι». Οι υπόλοιποι, οι οποίοι παραπέμφθηκαν σε επόμενη ερώτηση για την ηλικία της πρώτης φοράς που έκαναν χρήση ναρκωτικών ουσιών, απάντησαν για ένα ηλικιακό εύρος που συνολικά κυμαίνεται μεταξύ 13 και 17 ετών.

Έχεις δοκιμάσει ναρκωτικές ουσίες;
60 απαντήσεις

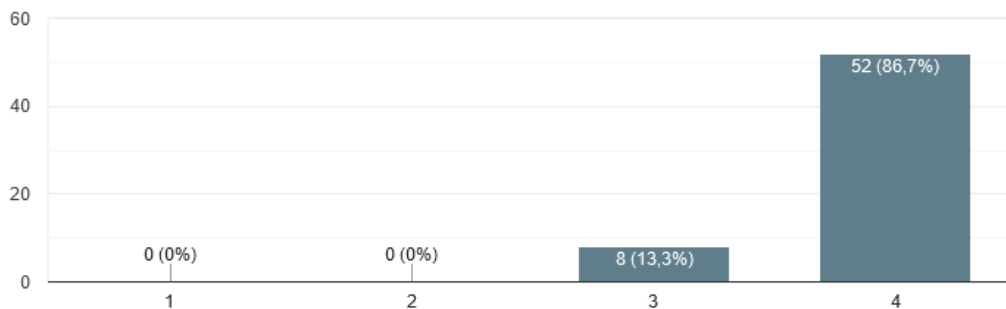


Η επόμενη μεταβλητή είναι αυτή των σχολικών επιδόσεων. Η κλίμακα εδώ διαφοροποιήθηκε σε σχέση με τις προηγούμενες. Η δυνατότητα απάντησης που δίνεται σε αυτήν την περίπτωση ήταν η εξής: 1=βαθμολογία μεταξύ 0 και 5, 2=βαθμολογία μεταξύ 5 και 10, 3=βαθμολογία μεταξύ 10 και 15, 4=βαθμολογία μεταξύ 15 και 20. Οι περισσότεροι έφηβοι απάντησαν ότι οι βαθμοί τους κυμαίνονται στην κλίμακα μεταξύ 15 και 20, όμως το 13,3% επέλεξε τη κλίμακα 10 έως 15.

⁸¹ Στατιστική επετηρίδα έτους 2021 της Ελληνικής Αστυνομίας, ό.π.

Πώς κρίνονται οι σχολικές σου επιδόσεις;

60 απαντήσεις



Τέλος, δίνοντας τον ορισμό των «ναρκωτικών ουσιών»⁸², προκειμένου να υπάρχει κοινή σκέψη για την αναφορά στην έννοια στη συγκεκριμένη ερώτηση, ακολούθησε μια ερώτηση για την αποτύπωση μιας πιο συνολικής εικόνας, «διερχόμενη» φυσικά πάντα μέσα από τα μάτια των ίδιων των εφήβων: διαμορφώθηκε, επομένως, μια ερώτηση για τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από άλλους μαθητές της σχολικής κοινότητας των ερωτώμενων/εφήβων που απαντούσαν το ερωτηματολόγιο. Σε αυτή την ερώτηση φάνηκε τα παιδιά να απαντούν με μεγαλύτερη σιγουριά και θάρρος. Έτσι, η θετική απάντηση στην ερώτηση «γνωρίζεις άτομα της ηλικίας των 12-17 ετών που κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών;» αγγίζει το ποσοστό του 63,3%.

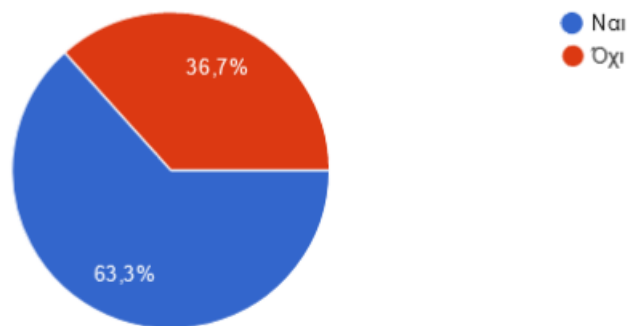
Τελευταία ερώτηση, προκειμένου να αποτιμηθεί η σχέση μεταξύ χρήσης ναρκωτικών ουσιών και σχολικών επιδόσεων ήταν το εάν είναι καλοί μαθητές εκείνοι που οι ερωτώμενοι/νες γνωρίζουν ότι κάνουν χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών. Θετικές απαντήσεις δόθηκαν από το 10,64% των συμμετεχόντων/χουσών στην έρευνα, αρνητικές από το 40,43%. Σε αυτή την ερώτηση δε θα μπορούσε να παραληφθεί, βεβαίως, η πιθανή επιλογή του «δε γνωρίζω» ως απάντηση. Το ποσοστό των συμμετεχόντων/χουσών στην έρευνα που επέλεξαν να δώσουν αυτή τη συγκεκριμένη απάντηση ανήλθε στο 48,93%, γεγονός που δημιουργεί μια υποψία για την ειλικρινή απάντηση στην ερώτηση για το εάν κάνουν οι ίδιοι οι ερωτώμενοι χρήση ουσιών, από την άποψη ότι το μεγαλύτερο ποσοστό δε γνωρίζει

⁸² «Ως ναρκωτικές ουσίες θεωρούνται οποιούχες ουσίες, παραισθησιογόνες ουσίες, χωρίς να περιλαμβάνονται εν προκειμένω, το κάπνισμα και το αλκοόλ». Από τη φόρμα συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου.

τις επιδόσεις στο σχολείο εκείνων που κάνουν χρήση ουσιών και συνεπώς, φαίνεται να μην υπάρχει στενή σχέση. Στη συνέχεια μπορεί να εξαχθεί και το συμπέρασμα ότι οι συνήθειες είναι πολύ πιθανό να είναι διαφορετικές σε αυτά τα παιδιά. Αυτό το συμπέρασμα μπορεί να αποτελέσει και μια νέα ερευνητική υπόθεση σε μια επόμενη έρευνα.

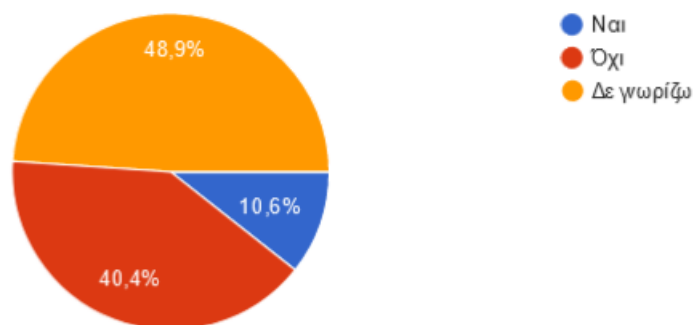
Γνωρίζεις άτομα της ηλικίας των 12-17 ετών που κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών;

60 απαντήσεις



Εάν ναι, είναι καλοί μαθητές;

47 απαντήσεις



Ποσοτικά και ποιοτικά εργαλεία «εν δράσει»

Τα συμπεράσματα τα οποία μπορούν να εξαχθούν από τα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας πρέπει να συνδέονται σαφώς με τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία διατυπώθηκαν πριν την έναρξη της έρευνας. Τα συμπεράσματα που θα αναπτυχθούν σε αυτό το σημείο απαντούν, ουσιαστικά, στα πέντε ερωτήματα που διατυπώθηκαν παραπάνω. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, παρότι η βία και η επιθετικότητα δεν είναι ταυτόσημες, όπως προαναφέρθηκε, η έρευνα εστίασε στη βία, ακόμη και όπου υπήρξε αναφορά της επιθετικότητας. Αυτό συνέβη διότι ήταν πιο εύκολο για τα άτομα, τα οποία συμμετείχαν στην έρευνα, λόγω του νεαρού της ηλικίας τους, να κατανοήσουν αυτήν την έννοια και να ακολουθήσουν τη ροή της συνέντευξης ή του ερωτηματολογίου με το δεδομένο αυτό στη σκέψη τους.

Σχετικά με την εκδήλωση βίας και το κατά πόσο αυτό συμβαίνει ή όχι από νέους στην εφηβική ηλικία, η προσέγγιση αυτού του ερωτήματος προέκυψε και από τη συνέντευξη και από το ερωτηματολόγιο. Στο ερωτηματολόγιο, η απάντηση που παρέπεμπε στο ερευνητικό ερώτημα: «Οι νέοι/νέες εφηβικής ηλικίας εμπλέκονται ή επιδεικνύουν συμπεριφορές βίας και επιθετικότητας;» προέκυπτε έμμεσα, μέσω της απάντησης στις ερωτήσεις 9 και 10⁸³. Αυτές οι ερωτήσεις αποτύπωναν το αίσθημα του φόβου, δηλαδή ήταν ικανές να φανερώσουν την πιθανότητα θυματοποίησης του ίδιου του ατόμου που απαντούσε στο ερωτηματολόγιο ή άλλου ατόμου. Η διαπίστωση, όμως, για την εκδήλωση περιστατικών βίας στο σχολικό περιβάλλον, από άλλους μαθητές, ως υπόθεση πιο συχνής περίπτωσης, ή ακόμα και ύπαρξης ασταθούς, αβέβαιου και τρομακτικού περιβάλλοντος γενικά, ακόμα και αν δεν έχει επηρεάσει το συγκεκριμένο άτομο που απαντά, βασίζεται στην υποκειμενική αντίληψη των εφήβων που συμμετείχαν στην έρευνα. Ένας παράγοντας, ο οποίος μπορεί να ληφθεί υπόψη είναι κατά πόσο η απάντηση στις ερωτήσεις 9 και 10 ταυτίζονται, καθώς, σε αυτήν την περίπτωση θα μπορούσε να είναι περισσότερο αντιπροσωπευτικές για την πραγματικότητα οι απαντήσεις.

⁸³ Ερώτηση 9: «Έχεις αισθανθεί φόβο σχετικά με το να πας στο σχολείο;» και ερώτηση 10: «Γνωρίζεις κάποιον άλλο μαθητή στο σχολείο σου που να αισθάνεται/έχει αισθανθεί φόβο με την προσέλευσή του στο σχολείο;».

Για να παραθέσουμε, λοιπόν, συμπεράσματα σχετικά με τα τελευταία, αρκεί να παρατηρήσουμε ότι η πλήρης ταύτιση (με βάση την κλίμακα που χρησιμοποιήθηκε και τον αριθμό που δόθηκε ως απάντηση) σε απάντηση στην ερώτηση σχετικά με το φόβο στο σχολείο προσωπικά του ίδιου και στην ερώτηση σχετικά με το φόβο στο σχολείο όσον αφορά σε κάποιον άλλο μαθητή ήταν σε 24 απαντήσεις, δηλαδή σε ποσοστό 40%. Αυτές οι περιπτώσεις αποτύπωσαν, κυρίως, την απουσία φόβου, συνεπώς την απουσία βίας στο σχολικό περιβάλλον, με βάση την παραδοχή της σχέσης φόβου και βίας (19 από τις 24 απαντήσεις με μηδενική τιμή στο φόβο). Εκτός από αυτές τις απαντήσεις που ταυτίζονται στην τιμή τους στην ερώτηση 9 και 10, έμφαση μπορεί να δοθεί και σε εκείνες που είχαν απόκλιση μόνο μίας μονάδας στην τιμή τους μεταξύ της ερώτησης 9 και 10 στο ίδιο ερωτηματολόγιο. Εκείνες ήταν 15 συνολικά (25% όλων των απαντήσεων) και κατά βάση εξέφραζαν μια ενδιάμεση κατάσταση με τάση προς την εκμηδένιση. Αναλυτικά, καθόλου ή σπάνια το αίσθημα του φόβου στους ίδιους ή σε άλλους παρατήρησαν 11 παιδιά, τη σπάνια ή την κάπως συχνότερη εκδήλωση επισήμαναν 3 παιδιά και τέλος 1 παιδί απάντησε θεωρώντας ότι φόβος προκύπτει από μερικές φορές έως συχνά σε παιδιά κατά την προσέλευσή τους στο σχολικό περιβάλλον.

Μεγαλύτερη της μίας μονάδας απόκλιση στην τιμή της απάντησης είχαν 21 ερωτηματολόγια. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι πιο ασφαλές, ενδεχομένως, να οριστεί προς συσχέτιση και η απάντηση που έχουν δώσει σχετικά με τη βία, η οποία θεωρούν ότι εκδηλώνεται στη γειτονιά τους. Ακόμη πληρέστερα στοιχεία θα προσέφερε και η ταυτόχρονη δευτερογενής έρευνα, με στοιχεία από τις συγκεκριμένες γειτονιές και σύγκριση με την αντίληψη των παιδιών σχετικά με την ερμηνεία που δίνουν στο φαινόμενο της βίας.

Οι απαντήσεις, λοιπόν, οι οποίες υποδήλωσαν μεγάλη διαφορά στο αίσθημα του φόβου σε προσωπικό επίπεδο και σε γενικότερο επίπεδο, όσον αφορά στην εκδήλωση περιστατικών βίας σε επίπεδο γειτονιάς, εξέφρασαν πολυποίκιλες απαντήσεις. Εξ αυτών των ερωτηματολογίων, καθόλου βία δεν παρατήρησαν στη γειτονιά τους 5 παιδιά, δηλαδή το 23,8%. Τα συγκεκριμένα παιδιά στο σχολικό περιβάλλον αισθάνονται από καθόλου φόβο έως συχνά, αλλά εμφανίζουν μεγαλύτερη ανησυχία σχετικά με το ότι οι συμμαθητές τους φοβούνται

περισσότερο (1 μηδενική απάντηση, 1 απάντηση για σπάνια, 2 απαντήσεις για συχνά και 1 απάντηση για καθημερινά).

Συνεχίζοντας την παρατήρηση στις υπόλοιπες απαντήσεις, 10 απαντήσεις εκφράζουν την σπάνια εμφάνιση βίαιου περιστατικού στη γειτονιά των ερωτηθέντων. Τα περισσότερα από αυτά τα παιδιά δεν εκφράζουν φόβο σχετικά με την προσέλευση τους στο σχολικό περιβάλλον, αλλά αντιλαμβάνονται ότι άλλοι μαθητές το αισθάνονται. Δύο από τις 10 περιπτώσεις εξέφρασαν φόβο σε μικρότερο βαθμό σε προσωπικό επίπεδο (αλλά όχι καθόλου) από ό,τι σε γενικό και δύο περιπτώσεις το αντίστροφο.

«Μερικές φορές», «συχνά» ή «καθημερινά» ήταν οι υπόλοιπες απαντήσεις εκ των 21 (7 στον αριθμό). Σε αυτές τις περιπτώσεις οι απαντήσεις σχετικά με το φόβο παρουσίαζαν μεγάλη ανομοιομορφία.

Από τις ποιοτικές συνεντεύξεις, η απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα για την εκδήλωση της βίας απορρέει άμεσα, με ευθεία ερώτηση. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα δήλωσαν με ξεκάθαρο τρόπο ότι οι νέοι στις εφηβικές ηλικίες και βασικά, οι νέοι άνω των 12 ετών συμμετέχουν σε περιστατικά βίας. Την απάντηση αυτή έδωσαν και οι ίδιοι οι ανήλικοι – με οποιονδήποτε τρόπο και εάν προσέγγιζαν το φαινόμενο της βίας στη σκέψη τους – , αλλά και οι επιμελητές ανηλίκων.

Σε καμία περίπτωση δε μπορούν να παραχθούν ασφαλή συμπεράσματα με αυτά τα δεδομένα, καθώς είναι λίγα και ελλιπή. Παρόλα αυτά, από τα ελάχιστα δεδομένα που είχα στη διάθεση μου, η απάντηση στο ερώτημα εάν οι έφηβοι εκδηλώνουν βίαιες και επιθετικές συμπεριφορές, είναι θετική. Οι νέοι εκδηλώνουν σε μεγάλο βαθμό έστω και μια φορά κατά την εφηβική τους ηλικία το αίσθημα του φόβου στο σχολικό περιβάλλον. Το αίσθημα του φόβου συσχετίστηκε με τη βία, καθώς δε θα μπορούσε να προκύπτει με άλλο τρόπο. Ακόμα και ο κίνδυνος θυματοποίησης ή η υποψία εκδήλωσης βίαιου περιστατικού στο σχολικό περιβάλλον μπορεί να δημιουργήσει φόβο σε κάποιο παιδί⁸⁴. Έτσι, δηλαδή έμμεσα,

⁸⁴ Ο φόβος που δημιουργείται στα παιδιά στο σχολικό περιβάλλον καταγράφεται και στην Πανελλήνια έρευνα για την Ενδοσχολική Βία και τον Εκφοβισμό στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, στην οποία

αλλά και άμεσα, κατά τη διαδικασία των συνεντεύξεων και της ποιοτικής ανάλυσης προκύπτει ότι η βία είναι φαινόμενο που παράγεται από παιδιά στην προεφηβική και εφηβική ηλικία.

Η αντίληψη για την αύξηση βίας από άτομα στην εφηβική ηλικία καταγράφηκε στην ποιοτική ανάλυση, καθώς κρίθηκε ότι ήταν ένα ερώτημα το οποίο, για να απαντηθεί, ίσως χρειαζόταν μια ανάπτυξη, την οποία θα προσέφερε η συνέντευξη. Όπως παρατηρήθηκε, χρειάστηκε διευκρίνιση για να γίνει απόλυτα κατανοητό αυτό το οποίο εννοούσαν στην απάντηση που έδωσαν οι συνεντευξιζόμενοι. Οι απαντήσεις που δόθηκαν στο συγκεκριμένο ερώτημα παρουσίασαν μεταξύ τους διαφορές. Καμία απάντηση δεν ταυτίστηκε με την άλλη. Καταγράφηκε η αμφισβήτηση της αύξησης της εκδήλωσης βίας («Πιστεύω ότι υπάρχει μια τέτοια αίσθηση, η οποία δεν είναι ακριβώς αληθής. Δηλαδή και στο παρελθόν, πιστεύω, πως γίνονταν απίστευτα πράγματα, οπότε δε νομίζω ότι έχει αυξηθεί η βία στην εποχή μας»), η συμφωνία με την αύξηση [«Γιατί είναι λίγο συζητημένο, επειδή οι πιο μικροί βλέπουν από τους μεγαλύτερους, από τις μουσικές που ακούνε, από το τι βλέπουν στην τηλεόραση, σε κάποιες ταινίες και προσπαθούν να τα κάνουν, δηλαδή να το νιώσουν σαν μαγκιά αυτό, το να βγουν έξω και να χτυπήσουν κάποιον, να βρίσουν κάποιον ή να του κάνουν κάτι χειρότερο. (...) τώρα άμα ένα παιδί 12 χρονών βλέπει σε ένα τραγούδι για όπλα και για ναρκωτικά, τι θα σκεφτεί; (...) Και δε λέω μόνο για Ελλάδα. Και για εξωτερικό. »], αλλά και η αμφισβήτηση ως ποσοτικό στοιχείο, αλλά διαφοροποίηση ποιοτικά («Οι διαφορές είναι κυρίως ποιοτικές. Δηλαδή οι έφηβοι επιδεικνύουν μεγαλύτερη σκληρότητα στις πράξεις τους σε σχέση με το παρελθόν»).

Η ερώτηση είχε διατυπωθεί με τέτοιο τρόπο που περιλάμβανε και την εμφάνιση επιθετικής συμπεριφοράς. Όπως παρατηρήθηκε από τις απαντήσεις που δόθηκαν, οι συμμετέχοντες στην έρευνα απαντούσαν ταυτίζοντας τις συμπεριφορές βίας με την εμφάνιση της επιθετικότητας, ως «προπομπό» της δεύτερης για την

επισημαίνεται ότι «οι μαθητές αναφέρουν ότι διακατέχονται από φόβο που τους δημιουργούν οι υπόλοιποι μαθητές» σε ποσοστό 15.4%.

Πηγή: Αρτινοπούλου, Β., Μπάμπαλης, Θ., Νικολόπουλος, Β. (2016). *Πανελλήνια έρευνα για την Ενδοσχολική Βία και τον Εκφοβισμό στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων.

πρώτη [«Μια παρεξήγηση, π.χ. σε ένα παιχνίδι επειδή κάποιος μπορεί να είναι πολύ ανταγωνιστικός θα νευριάσει κάποιον άλλον και έτσι μπορεί να γίνει κάτι κακό», «Μέχρι και μια βρισιά ή μια χειρονομία που δεν έχει γίνει με την έγκρισή σου και έχει γίνει επιτηδευμένα», «Ό,τι φέρει τον άλλον σε δύσκολη θέση ή κάτι που θα αποφέρει αρνητικά αποτελέσματα σε εκείνον», «(ο βανδαλισμός) είναι βία, απλά τώρα, τι μορφή βίας δεν ξέρω ακριβώς. Αλλά είναι ο βανδαλισμός. (...) Καθώς καταστρέφουν μια περιουσία που δεν τους ανήκει και επηρεάζοντας έτσι και τους άλλους μαθητές, οι οποίοι έχουν δικαίωμα να τις χρησιμοποιήσουν κι αν είναι βανδαλισμένες δε θα έχουν δυνατότητα»].

Οι αιτίες που καταγράφηκαν για την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς καταγράφηκαν, κυρίως, από το ποιοτικό μέρος της έρευνας, καθώς και αυτό είναι ένα στοιχείο που μπορεί να ληφθεί ευκολότερα με αυτόν τον τρόπο. Η ερώτηση έγινε στους Επιμελητές ανηλίκων με συγκεκριμένο και καθαρό τρόπο, ενώ στους ανηλικούς έγινε προσπάθεια να καταγραφεί η αντίληψη λαμβάνοντας τα δεδομένα από τις απαντήσεις που αφορούσαν στη βία και στην εκδήλωση των περιστατικών βίας. Η συνέντευξη από τον Επιμελητή Ανηλίκων κατέδειξε ότι «το φαινόμενο είναι πολύπλοκο» και δεν είναι δυνατόν να προκύψει μία συγκεκριμένη αιτία. Το φαινόμενο της βίας και η εκδήλωσή του παρουσιάζει μια δύσκολη διάσταση. Συνηθίζεται να αντιμετωπίζεται ως δεδομένο στην κοινωνία, χωρίς να προκύπτει η επεξεργασία του νοητικά από τα μέλη της κοινωνίας για να ερμηνευθεί αυτό και οι αιτίες του. Ως πιθανές αιτίες του φαινομένου επισημάνθηκαν η μη δομημένη οικογένεια, η γονική αμέλεια, η παραμέληση, η έλλειψη οριοθέτησης και η υπερπροστατευτική στάση των γονέων. Όλα αυτά συμβάλλουν, με βάση τις απαντήσεις «στη μη υγιή ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών». Από την πλευρά τους «οι έφηβοι επιθυμούν να έχουν αποδοχή από τον κοινωνικό περίγυρο και ιδιαίτερα από την ομάδα των συνομηλίκων. Στην περίπτωση που η ομάδα επιδεικνύει παραβατικότητα συντελεί στην ανάπτυξη των βίαιων περιστατικών. Οι νέοι επιθυμούν να τραβούν την προσοχή». Η χρήση των ναρκωτικών ουσιών, της οποίας η σύνδεση με την παραβατική συμπεριφορά διατυπώνεται σε ένα από τα ερευνητικά ερωτήματα, επισημάνθηκε ως αιτία από τις συνεντεύξεις. Από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, καταγράφηκε η αντίληψη ότι υπάρχει επιρροή και

εξάρτηση της εκδήλωσης βίας από την κατανάλωση ουσιών, καθώς ένα άτομο μπορεί να «χάσει τον έλεγχο» και να «ξεσπάσει σε κάποιον». Μια ακόμη αιτία που καταγράφηκε ως αιτία της εκδήλωσης βίας ήταν η κατανάλωση αλκοόλ από τους εφήβους, καθώς «ο οργανισμός κάποιου μπορεί να μην το αντέχει και να ξεσπάσει σε κάποιον γύρω του και να δημιουργηθεί βία».

Τέλος, καταγράφηκε ως αιτία της βίας η εφηβική παρόρμηση – συνδέθηκε άμεσα με την εκδήλωση της βίας κατά τις εφηβικές ηλικίες – και η έντονη προβολή της βίας στην τηλεόραση και η προώθηση της βίας στη μουσική και στις ταινίες («οι πιο μικροί βλέπουν από τους μεγαλύτερους, από τις μουσικές που ακούνε, από το τι βλέπουν στην τηλεόραση, σε κάποιες ταινίες και προσπαθούν να τα κάνουν, δηλαδή να το νιώσουν σαν μαγκιά αυτό, το να βγουν έξω και να χτυπήσουν κάποιον, να βρίσουν κάποιον ή να του κάνουν κάτι χειρότερο»).

Τα δύο τελευταία ερευνητικά ερωτήματα κατέγραψαν τη σχέση των ναρκωτικών ουσιών με τη βία και τη σχέση των σχολικών επιδόσεων με τη βία και τα ναρκωτικά. Σχετικά με τα ναρκωτικά, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, υπήρξε η σύνδεση αυτών με τη βίαιη συμπεριφορά. Τα ναρκωτικά με τις σχολικές επιδόσεις σχετίστηκαν και σε ποσοτικό και σε ποιοτικό επίπεδο. Αρχικά, όσον αφορά στα ποσοτικά στοιχεία, οι ανήλικοι, οι οποίοι δήλωσαν ότι έχουν κάνει χρήση ναρκωτικών ουσιών ήταν λίγοι (5,2% του δείγματος) σε ηλικίες 13 – 17 ετών. Επιπλέον, καταγράφηκε ότι οι ανήλικοι οι οποίοι απάντησαν στο ερωτηματολόγιο γνώριζαν άλλα άτομα τα οποία να κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών (63,8%). Καταγράφηκε ότι οι ανήλικοι οι οποίοι έχουν κάνει ναρκωτικές ουσίες είχαν βαθμολογία, κατά βάση, μεταξύ του «10» και του «15». Επιπροσθέτως, θεωρούσαν ότι από τα άτομα της ηλικίας των 12-17 ετών που γνώριζαν ότι κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών ήταν καλοί μαθητές σε ποσοστό 10,9%, δεν ήταν καλοί μαθητές σε ποσοστό 41,3 και δε γνώριζαν τις σχολικές τους επιδόσεις το 47,8%, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω.

Όσον αφορά στην ποιοτική ανάλυση, οι απαντήσεις που καταγράφηκαν υποδήλωναν τη σχέση των ναρκωτικών ουσιών με τις σχολικές επιδόσεις. Η σχέση παρουσιάστηκε ως μη αιτιώδης, παρά το ότι δημιουργείται σχέση μεταξύ της

χρήσης ουσιών και των σχολικών επιδόσεων. Δεν καταγράφηκε η απαραίτητη σύνδεση, αφού άτομα είτε με καλές είτε με κακές επιδόσεις μπορεί να καταλήξουν να κάνουν χρήση ουσιών («Κατά την άποψή μου, δεν είναι αιτιώδης η συσχέτιση, αλλά η χρήση ουσιών δύναται να εντείνει τέτοιου είδους συμπεριφορές»). Παρόλα αυτά, παρατηρείται η επιρροή που έχει η χρήση ουσιών όταν αυτή ξεκινήσει στις σχολικές επιδόσεις. («Η χρήση ουσιών δε βοηθάει στην καλή σχολική επίδοση. Η χρήση ουσιών που εθίζουν απομακρύνει από το σχολικό περιβάλλον, συμβάλλει στην χαμηλή επίδοση αυτών των νέων»). Τα άτομα που επιλέγουν τη χρήση σε τακτικά χρονικά διαστήματα, απομακρύνονται από τα μαθήματα [«Πιστεύω ότι επηρεάζει αν γίνεται εντατικά, αλλά αν είναι μια στο τόσο, μπορεί να μην επηρεάσει. (...)Μπορεί λόγω της χρήσης να μπεις σε ένα άλλο τροπάριο και να επηρεαστείς, δηλαδή να είναι σαν η χρήση να το πυροδοτήσει και μετά να απομακρυνθείς και από τα μαθήματα κ.λπ.», «μπορεί να είσαι καλός μαθητής, αλλά να ξεκινάς από κάτι και μετά να πηγαίνεις, να πηγαίνεις, να πηγαίνεις και να φτάνεις σε ένα επίπεδο που να είσαι σαν αυτούς που βλέπουμε έξω ας πούμε (...) να τα σταματάς όλα...]. Περισσότερο πιθανό, όμως, από αυτό εμφανίστηκε το ενδεχόμενο οι μαθητές που δεν έχουν καλές σχολικές επιδόσεις να κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών.

Συνεπώς, μεταξύ της εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς, χρήσης ναρκωτικών ουσιών και σχολικών επιδόσεων στους νέους στις εφηβικές ηλικίες η αντίληψη που καταγράφηκε ως επικρατούσα, ήταν ότι δε συνδέονται με βεβαιότητα, ούτε και σε κάθε περίπτωση. Μπορεί, βεβαίως, να προκύψει κάποια σχέση, αλλά, κυρίως στο ποιοτικό μέρος, αποτυπώθηκε ότι μπορεί να παρουσιαστεί κάποια από τις τρεις μεταβλητές, χωρίς να οδηγεί απαραίτητα στο να ισχύει μία ή όλες οι υπόλοιπες [«Η αποχή από το σχολικό περιβάλλον εντείνει τέτοιου είδους συμπεριφορές (βίαιες), αλλά είναι περισσότερο περίπλοκο»].

Συμπεράσματα

Από την πιλοτική έρευνα που διεξήχθη μπορούν να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα, σε καμία περίπτωση απόλυτα ασφαλή, χωρίς να υποτιμάται, όμως, πλήρως η σημασία τους, καθώς με τη διεύρυνση του χρόνου πραγματοποίησης της έρευνας και του δείγματος θα μπορούσαν να προκύψουν ουσιώδη αποτελέσματα και πορίσματα για το φαινόμενο της βίας στις εφηβικές ηλικίες και το σχολικό πλαίσιο και τη σχέση του με τα ναρκωτικά και τις σχολικές επιδόσεις.

Γενικά, παρατηρήθηκε και μέσω της ποιοτικής, αλλά και μέσω της ποσοτικής ανάλυσης ότι η έννοια της βίας είναι δύσκολο να ερμηνευθεί από παιδιά που βρίσκονται στην εφηβική περίοδο. Το πλαίσιο, το οποίο τοποθετούνταν ο ορισμός της συγκεκριμένης έννοιας εμφανίστηκε πολύ διευρυμένο, καθώς τα παιδιά είχαν μια κοινή βάση ως αφετηρία της σκέψης τους, όμως δε μπορούσαν να μιλήσουν με ακρίβεια και σιγουριά για το τι είναι τελικά βία. Παρατηρήθηκε ότι ούτε με τη βοήθεια παραδειγμάτων υπήρχε απόλυτη ταύτιση σχετικά με το ποια μπορεί να είναι βίαιη πράξη και ποια όχι, καθώς σύγχυση δημιουργούσε το ζήτημα του εάν μια πράξη είναι αξιόποινη και εάν αυτό μπορεί να αποτελεί κριτήριο για την ένταξη στην κατηγορία της «βίαιης ενέργειας». Το παραπάνω ήταν περισσότερο εμφανές στο μέρος της ποιοτικής μελέτης⁸⁵. Ένα πρώτο συμπέρασμα από αυτό είναι ότι τα παιδιά μπορεί να οδηγούνται σε δυσφορία με κάποια ενέργεια των συμμαθητών τους, αλλά χωρίς να δημιουργούν στη σκέψη τους την κατάσταση που θέτει την πράξη ως βίαιη και ίσως, ως κακή να συμβαίνει. Επιπλέον, ενδέχεται να θεωρήσουν υπερβολική την αντίδραση κάποιου άλλου που πιθανόν να αισθανθεί δυσφορία από πράξη που προκαλούν εκείνοι, αφού δε θα αντιλαμβάνονται ως βίαιη αυτή την πράξη και συνεπώς, να μην αντιληφθούν ότι οφείλουν να διακόψουν την ενέργεια αυτή ή να απολογηθούν. Το προσωπικό κριτήριο εμφανίστηκε ισχυρό για την εξέταση ενός συμβάντος ως προς το εάν είναι δίκαιο ή άδικο, αφού μια «βρισιά»

⁸⁵ Για παράδειγμα, στη συνέντευξη με αριθμό 1 καταγράφηκε το εξής: «-Από παρακάτω βίαια περιστατικά θέλω να μου πεις βία και για ποιο λόγο (...) Χρήση αλκοόλ από ανήλικους;
-Ναι, αυτό τώρα πιστεύω ότι είναι βία, καθώς ο οργανισμός κάποιου μπορεί να μην το αντέχει και να ξεσπάσει σε κάποιον γύρω του και να δημιουργηθεί βία.
-Και ας είναι επιλογή του παιδιού (η κατανάλωση αλκοόλ);
-Ναι».

Σε αντίθεση με αυτό, στη συνέντευξη με αριθμό 2, στη συγκεκριμένη ερώτηση η απάντηση που καταγράφηκε ήταν η εξής: «Δεν είναι βίαιο, αλλά δεν είναι καλό».

μπορεί να πραγματοποιηθεί ακόμα και καλοπροαίρετα και αυτό είναι και το κριτήριο για το εάν αποτελεί περιστατικό βίας και όχι ο δέκτης και το πώς αισθάνεται⁸⁶.

Σχετικά με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, οι απαντήσεις που ελήφθησαν δηλώνουν μικρή συμμετοχή από τους νέους 12-18 ετών σε αυτό. Το ποσοστό σε καμία περίπτωση δε μπορεί να ληφθεί υπόψη, καθώς το δείγμα είναι πολύ μικρό, αλλά θεωρώ ότι σχετικά αποτυπώνει μια πραγματικότητα. Η χρήση ναρκωτικών ουσιών ξεκινούν από τις μικρότερες ηλικίες και δεν απουσιάζουν από τα σχολικά έτη, όπως θα έπρεπε να συμβαίνει.

Οι σχολικές επιδόσεις είναι ένας δείκτης που δεν επηρεάζει και δεν επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς και από τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, με βάση την κρίση των παιδιών που συμμετείχαν στην έρευνα. Τα ναρκωτικά δεν αποτελούν απαραίτητα βίαιη συμπεριφορά, καθώς σημειώθηκε ότι «άμα κάποιος θέλει να, πώς να το πω, να κάνει ναρκωτικά, τέλος πάντων, τον εαυτό του θα επηρεάσει και όχι κάποιον γύρω του»⁸⁷. Η χρήση ουσιών, σε δεύτερο στάδιο, επηρεάζει τη σχολική επίδοση του χρήστη, με βάση τις απαντήσεις στις συνεντεύξεις⁸⁸, αλλά και όπως αποτύπωσαν την πραγματικότητα οι

⁸⁶ Παρατίθεται απόσπασμα από τη συνέντευξη με αριθμό 1: «-Από την εμπειρία σου, ποιες ακριβώς είναι αυτές οι βίαιες συμπεριφορές; Κάποια παραδείγματα. Ποια είναι ίσως αυτά που συναντάμε πιο πολύ στο σχολικό περιβάλλον;

-Ας πούμε, βρισιές μεταξύ συμμαθητών, το οποίο δεν είναι απαραίτητα πάντα καλοπροαίρετα, μπορεί να είναι και ο τρόπος που συνομιλούν οι νέοι. Τώρα, σωματικής βίας, σπρωξιές...

-Συμβαίνει συχνά αυτή;

-Καλοπροαίρετα, πιστεύω, συμβαίνει πολύ συχνά. Τώρα, καλοπροαίρετα, υπό άλλες συνθήκες, άμα τσακωθούν δυο άτομα ή κάτι τέτοιο.

-Καλοπροαίρετα εννοείς να ξεκινήσει χωρίς να είναι βία και αυτός που το δέχεται να το ερμηνεύσει ως βία; Αυτό είναι το καλοπροαίρετο;

-Α, τότε δεν εντάσσεται στη βία αυτό που ήθελα να πω. Εννοούσα, ας πούμε, να σπρώχνονται δυο φίλοι για πλάκα.

-Αυτό το λέμε βία ή όχι;

-Δε νομίζω. Απ' τη στιγμή που κι οι δύο το εκλαμβάνουν φιλικά, δεν πιστεύω ότι είναι βία».

⁸⁷ Συνέντευξη με αριθμό 1.

⁸⁸ «Απλά από κάτι ξεκινάς, που μπορεί να είσαι καλός μαθητής, αλλά να ξεκινάς από κάτι και μετά να πηγαίνεις, να πηγαίνεις, να πηγαίνεις και να φτάνεις σε ένα επίπεδο που να είσαι σαν αυτούς που βλέπουμε έξω ας πούμε» (συνέντευξη με αριθμό 2).

απαντήσεις στα ερωτηματολόγια⁸⁹. Ακόμα και να είναι καλός μαθητής κάποιος, με τη χρήση αυτό θα καταστεί αδύνατο. Παρόλα αυτά, η μεγαλύτερη πιθανότητα, με βάση τη γνώμη των συμμετεχόντων στην έρευνα, βρίσκεται να είναι κακές οι σχολικές επιδόσεις των μαθητών που οδηγούνται στη χρήση ναρκωτικών ουσιών⁹⁰.

Σε περίπτωση που υπήρχε η δυνατότητα για μεγαλύτερο χρονικό πλαίσιο διεξαγωγής της έρευνας, οι ερωτήσεις που τέθηκαν και στο ποιοτικό και στο ποσοτικό κομμάτι θα μπορούσαν να εξειδικεύουν, να εστιάζουν και να εμβαθύνουν. Σε αυτή την περίπτωση, θα ήταν χρήσιμο να τεθούν ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία να αντανakλούν τη σχέση από και προς κάθε κατεύθυνση, δηλαδή τη μελέτη της επιρροής της βίας ως προς τη χρήση ναρκωτικών, αλλά και εξαιτίας της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, τη μελέτη της επιρροής της βίας ως προς τις σχολικές επιδόσεις, αλλά και άλλους παράγοντες που να επηρεάζουν την εμφάνιση βίας και αντικοινωνικής συμπεριφοράς και ταυτόχρονα να δημιουργούν ευνοϊκό περιβάλλον για τη χρήση ναρκωτικών κ.ο.κ.

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε κατέδειξε ότι η χρήση της μεικτής μεθόδου μπορεί να διεισδύσει σε κοινωνικά θέματα και να επεξεργαστεί με μεγάλη αποτελεσματικότητα σχέσεις, φαινόμενα και συμπεριφορές εγκληματολογικού ενδιαφέροντος. Χωρίς τη χρήση της μεικτής μεθόδου θα προέκυπταν αποτελέσματα «στείρα», εφαρμόζοντας μόνο την ποιοτική ή την ποσοτική διάσταση που μπορεί να «κατακτήσει» μια ερευνητική διαδικασία.

⁸⁹ Ποσοστό αρνητικής απάντησης στην ερώτηση εάν είναι καλοί μαθητές τα άτομα της ηλικίας των 12-17 ετών που γνωρίζουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα ότι κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών: 40,4%, ποσοστό θετικής απάντησης στην ίδια ερώτηση:10,6%.

⁹⁰ «-Μπορεί λόγω της χρήσης να μπει σε ένα άλλο τροπάριο και να επηρεαστεί, δηλαδή να είναι σαν η χρήση να το πυροδοτήσει και μετά να απομακρυνθεί και από τα μαθήματα κ.λπ.

-Το αντίστροφο; Δηλαδή το να μην είσαι καλός μαθητής και να σε οδηγήσει στο να κάνεις ναρκωτικά ή να είσαι καλός μαθητής και από την πίεση να θέλεις να κάνεις ναρκωτικά; Πιο θεωρείς πιο πιθανό; -Να μην είσαι καλός μαθητής» (συνέντευξη με αριθμό 1).

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟ

Γενικό Συμπέρασμα

Η έρευνα, η οποία είχε πιλοτικό χαρακτήρα, πραγματοποιήθηκε προκειμένου να μελετηθεί η αξία της μεικτής μεθόδου στην εγκληματολογική έρευνα. Όπως, παρατηρήθηκε, η μεικτή μέθοδος αποφέρει σπουδαία αποτελέσματα, καθώς αποδίδει στον ερευνητή την ευχέρεια διαχείρισης του θέματος που μελετάται με μεγαλύτερη ευελιξία. Αυτό προκύπτει ως συμπέρασμα, καθότι, η μεικτή μέθοδος προσέφερε επί του παρόντος εγχειρήματος – δηλαδή κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης μελέτης– τη δυνατότητα να συλλεγούν μαζικά κάποια βασικά στοιχεία για την αντίληψη κοινωνιών επί συγκεκριμένων ζητημάτων, να χρησιμοποιηθούν ανοικτού τύπου ερωτήσεις για τη διευκρίνιση με μεγαλύτερη σαφήνεια των συγκεκριμένων αυτώνμ ζητημάτων – όπως ο ορισμός της βίας για τον κάθε ανήλικο που συμμετείχε στην έρευνα – και δημιούργησε τη δυνατότητα επεξεργασίας σε μια παράλληλη και αλληλοσυμπληρούμενη διαδικασία μαζί με την ποιοτική ανάλυση.

Τα οφέλη της ποιοτικής έρευνας συνδυάστηκαν με τα οφέλη της ποσοτικής, προκειμένου να προσφέρουν περισσότερο ασφαλή⁹¹ και πολυδιάστατα αποτελέσματα. Μέσω των συνεντεύξεων κατέστη ικανή η προσέγγιση συγκεκριμένων ζητημάτων, τα οποία δε θα μπορούσαν να διερευνηθούν με την ποσοτική έρευνα. Για παράδειγμα, με την ποιοτική έρευνα μπορεί να καταγραφεί η αντίληψη σχετικά με το υποκείμενο της βίας, τις μορφές της, η διαντίδραση μεταξύ των δραστών ή μαρτύρων και οι προτάσεις σχετικά με την πρόληψη. Όλα τα παραπάνω δε μπορούν να προσεγγιστούν με ευκολία μέσω ενός ερωτηματολογίου, διότι κατά τη διάρκεια της συνέντευξης υπάρχει η δυνατότητα για διευκρινίσεις και εμβάθυνση σε περίπτωση που δεν έχει καλυφθεί ένα ζήτημα κατά την άποψη του ερευνητή. Με λίγα λόγια, δίνεται η δυνατότητα στον ερευνητή για τη διαχείριση της έρευνας, προκειμένου να ληφθούν τα δεδομένα τα οποία αναζητούνται.

Η ποσοτική έρευνα από μόνη της, παρά το ότι μπορεί να προσφέρει απλές σχετικά διαδικασίες για την καταχώρηση και επεξεργασία των δεδομένων, υστερεί ως προς τις πληροφορίες που χαρίζουν οι ερωτώμενοι/νες στην έρευνα, οι οποίες

⁹¹ Λαμβάνοντας υπόψη τον πολύ μικρό αριθμό δείγματος.

είναι «δύσκαμπτες», και δεν προσφέρει την ευελιξία της διόρθωσης του λάθους, σε περίπτωση που παρατηρηθεί αυτό κατά την εξέλιξη της έρευνας.

Η ποσοτική έρευνα από την άλλη, σε συνδυασμό με την ποιοτική, επικουρεί στην εισαγωγή στο θέμα, παρατηρώντας στοιχεία δημογραφικού τύπου, των οποίων η επεξεργασία τους πραγματοποιείται ευκολότερα μέσω της ποσοτικής ανάλυσης. Το τελευταίο στοιχείο, σε συνδυασμό με άλλους δείκτες και μεταβλητές που θα συλλεγούν τόσο από το ερωτηματολόγιο, όσο και από τη διαδικασία της συνέντευξης, θα δώσει ώθηση σε μια υψηλού επιπέδου ανάλυση.

Κατά τη διάρκεια της πραγματοποίησης της συγκεκριμένης ερευνητικής διαδικασίας δόθηκε η ευκαιρία να γίνει αντιληπτό το κατά πόσο μπορεί να αποδώσει η μεικτή μέθοδος σημαντικά στοιχεία στην ίδια την έρευνα. Εφόσον αξιοποιηθεί με κατάλληλο τρόπο, προκειμένου να αποδοθούν όσο περισσότερα και πιο χρήσιμα στοιχεία, η μεικτή μέθοδος καταλήγει η πιο ενδεικνυόμενη αναλυτική μεθοδολογία σε περιπτώσεις εγκληματολογικού περιεχομένου, οι οποίες καλούνται να αναλύσουν σύνθετα ζητήματα και σχέσεις που ενδεχομένως επηρεάζουν πολύπλευρα κοινωνικά φαινόμενα και τάσεις.

Τα συμπεράσματα από τη θεωρητική μελέτη της μεικτής μεθόδου, αλλά και από την προσπάθεια προσέγγισής της σε πρακτική ερευνητική διαδικασία καταλήγουν να προσφέρουν μια θετική αποτίμηση. Η πιλοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας επιβεβαίωσε πλήρως την προσέγγιση από ερευνητές, οι οποίοι έχουν καταγράψει και με αυτό τον τρόπο, έχει δημιουργηθεί ένας μεγάλος όγκος για τη σημασία της μεικτής μεθοδολογίας. Η σπουδαιότητα της χρήσης της μεικτής μεθόδου στην εγκληματολογική έρευνα, με λίγα λόγια, αναδείχθηκε και μέσα από την πιλοτική έρευνα, αφού οι συνεντεύξεις μόνο ή τα ερωτηματολόγια από μόνα τους – η ποιοτική ή η ποσοτική ανάλυση ξεχωριστά – δε θα μπορούσαν να προσφέρουν τα εις βάθος συμπεράσματα που έγινε κατορθωτό να υπάρξουν με τη βοήθεια της μεικτής μεθόδου. Η εξέταση των συγκεκριμένων ζητημάτων θα γινόταν πιο επιφανειακά, χωρίς να μπορεί να πραγματοποιηθεί η προσέγγιση των δημιουργούμενων σχέσεων μεταξύ συμπεριφορών και φαινομένων.

Εν κατακλείδι, η αξία της μεικτής μεθόδου στη μεικτή έρευνα κρίνεται μεγάλη. Ο συνδυασμός της ποσοτικής και της ποιοτικής ανάλυσης και έρευνας μπορεί να προσφέρει επιπρόσθετα στοιχεία, μπορεί να απομονώσει τα αρνητικά της καθεμιάς, να αναδείξει τα θετικά και των δύο και τέλος, να οδηγήσει στην αποτύπωση πιο σαφών και ασφαλών αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων.

Βιβλιογραφία

- Αρτινοπούλου, Β. Ανήλικοι-θύματα, Ανήλικοι-Παραβάτες. *Μια σχέση διαρκούς αλληλεπίδρασης*, διαδικτυακός ιστότοπος Ελληνικής Αστυνομίας
- Αρτινοπούλου, Β., Μπάμπαλης, Θ., Νικολόπουλος, Β. (2016). *Πανελλήνια έρευνα για την Ενδοσχολική Βία και τον Εκφοβισμό στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων
- Ηλιού, Κ., Σπυροπούλου, Ν. (2015). *Μεικτή μέθοδος έρευνας: Ο συνδυασμός των μεθόδων στις κοινωνικές επιστήμες*. Στο Κ.Ν. Φελλάς, Δ. Μπαλούρδος (Επιμ.), *Κοινωνία και έρευνα: Σύγχρονες ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι* (σσ.319-357). Αθήνα: Παπαζήσης
- Μπελογιάννη, Μ. Π. (2016). *Δρομολογώντας το ασφαλές σχολείο. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 128, 175–200
- Πανάγος, Κ. Ι. (2018). *Σεξουαλική βία μεταξύ κρατουμένων: Ο κοινωνικός έλεγχος του φαινομένου σε τυπικό και άτυπο επίπεδο*. Αθήνα: Σάκκουλα
- Τσίγκανου, Ι. Γ., Δασκαλάκη, Κ.-Η., Τσαμπαρλή, Δ. (2004). *Εικόνες και αναπαραστάσεις βίας στο ελληνικό σχολείο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Φελλάς, Κ. Ν., Μπαλούρδος, Δ. (Επιμ.) (2015). *Κοινωνία και έρευνα. Σύγχρονες ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι*. Αθήνα: Παπαζήσης
- Χαλίκιας, Μ., Μανωλέσσου, Α., Λάλου Π. (2015). *Μεθοδολογία Έρευνας και Εισαγωγή στη Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με το IBM SPSS STATISTICS*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών
- Campbell, R., Goodman-Williams, R., Feeney, H., & Fehler-Cabral, G. (2018). *Assessing Triangulation Across Methodologies, Methods, and Stakeholder Groups: The Joys, Woes, and Politics of Interpreting Convergent and Divergent Data*. *American Journal of Evaluation*, 1-20
- Creswell, J. W., Creswell, J. D. (2018). *Σχεδιασμός Έρευνας. Προσεγγίσεις Ποιοτικών, Ποσοτικών και Μεικτών Μεθόδων*, 1^η ελληνική έκδοση από την 5^η αγγλική: Σεπτέμβριος 2019. Επιστ. επιμ.: Σαντουρίδης, Η., Παγγέ, Τ. (Τίτλος πρωτότυπου: *Research Design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*). Αθήνα: Προπομπός
- Creswell, J. W., Plano Clark, V. L., Gutmann, M., & Hanson, W. (2003). *Advanced mixed methods research designs*. In A. Tashakkori & C. Teddlie (Eds.), *Handbook of*

mixed methods in social & behavioral research (pp. 209-240). Thousand Oaks, CA: Sage

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage

Collins, K. M. T., Onwuegbuzie, A. J., & Jiao, Q. G. (2006). *Prevalence of Mixed-methods Sampling Designs in Social Science Research*. *Evaluation & Research in Education*, 19(2), 83–101

Collins, K. M. T., Onwuegbuzie, A. J., & Jiao, Q. G. (2007). *A Mixed Methods Investigation of Mixed Methods Sampling Designs in Social and Health Science Research*. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(3), 267–294

Feilzer, M. Y., *Doing Mixed Methods Research Pragmatically: Implications for the Rediscovery of Pragmatism as a Research Paradigm*, *Journal of Mixed Methods Research* 2010 4: 6

Greene, J. C., Caracelli, V. J. (1997). *Defining and describing the paradigm issue in mixed-method evaluation*. In: *New Directions for Evaluation*. 1997, 74

Greene, J. C. (2007). *Mixed methods in social inquiry*. San Francisco, CA: Jossey-Bass

Guba EG, Lincoln Y. S. (1994) *Competing paradigms in qualitative research*. In: Denzin NK, Lincoln YS (eds) *Handbook of qualitative research*. London: Sage

Hammersley, M. (1992). *On Feminist Methodology*. *Sociology*, 26(2), 187–206

Hanson, B. (2008). *Wither qualitative/quantitative? Grounds for methodological convergence*. *Quality & Quantity*, Volume 42, pages 97–111, 97

Heap, V., Waters, J.(2018). *Mixed Methods in Criminology*. 1st Edition. London: Routledge

Howe, K. R. (2004). *A Critique of Experimentalism*. *Qualitative Inquiry*, 10(1), 42–61

Ivankova, N., & Wingo, N. (2018). *Applying Mixed Methods in Action Research: Methodological Potentials and Advantages*. *American Behavioral Scientist*, 62(7), 978–997

Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., Turner, L. A. (2007). *Toward a Definition of Mixed Methods Research*. *Journal of Mixed Methods Research*, Volume 1 Issue 2

Jones, N. P., Dittmann, W. L., Wu, J., & Reese, T. (2018). *A mixed methods social network analysis of a cross-border drug network: the Fernando Sanchez organization (FSO)*. Trends in Organized Crime

Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2007). *A typology of mixed methods research designs*. *Quality & Quantity*, 43(2), 265–275

Maruna, S. (2009). *Mixed Method Research in Criminology: Why Not Go Both Ways?* Handbook of Quantitative Criminology, 123–140

Maxwell, J. A. (2015). *Expanding the History and Range of Mixed Methods Research*. *Journal of Mixed Methods Research*, 10(1), 12–27

Newman, I. and Benz, C. (1998). *Qualitative-Quantitative Research Methodology: Exploring the Interactive Continuum*. Southern Illinois University Press, Carbondale, IL.

Newman, I. M., Shell, D. F., Ming, Q., Jianping, X., Maas, M. R. (2006). *Adolescence Alcohol Use: Mixed Methods Research Approach*. English translation of the article: *Adolescent Alcohol Use: An Integrated Approach* that is printed in the May 2006 Journal of Guangxi University for Nationalities [Philosophy and Social Science Edition], Vol 28, No. 3, 21-28

Olweus, D. (1997). *Bullying or Victim problems in school. Facts and Intervention*. European Journal of Psychology of Education, 12(4), 495–510

Pardede, P., (2018). *Mixed Methods Research Designs in EFL*. In book: EFL Theory and Practice: Voice of EED UKI (Proceeding of EED Collegiate Forum 2015-2018). UKI Press

Pateraki, L. & Houndoumadi, A. (2001). *Bullying among primary schoolteachers in Athens, Greece*. Educational Psychology, 21(2), 167–175

Ragin, C. C. (1994). *Constructing Social Research. The Unity and Diversity of Method*. Pine Forge, Thousand Oaks, CA

Robson, C. (1993). *Real world research*. Oxford, UK: Blackwell

Sanger, D., Spilker, A., Williams, N., Belau, D. (2007). *Opinions of Female Juvenile Delinquents on Communication, Learning and Violence*. The Journal of Correctional Education 58(1)

Somekh, B., Lewin, C. (Eds.) (2004). *Research Methods in the Social Sciences*. London, Thousand Oaks, New Delhi, Far East Square: SAGE Publications Ltd

Steinbach, R., Perkins, C., Tompson, L., Johnson, S., Armstrong, B., Green, J., ... Edwards, P. (2015). *The effect of reduced street lighting on road casualties and crime in England and Wales: controlled interrupted time series analysis*. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 69(11), 1118–1124

Tashakkori, A., Creswell, J. W. (2007). The New Era of Mixed Methods. *Journal of Mixed Research* Number 1, 3-7

Tashakkori, A., Teddlie C., Teddlie C. B. (1998). *Mixed Methodology: Combining Qualitative and Quantitative Approaches*. Applied Social Research Methods Series, Vol. 46

Teddlie, C., & Yu, F. (2007). *Mixed Methods Sampling*. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), 77–100

Tegan, G. (2021). *Mixed Methods Research. Definition, Guide & Examples*

Trahan, A., & Stewart, D.M. (2013). *Toward a Pragmatic Framework for Mixed-Methods Research in Criminal Justice and Criminology*. *Applied Psychology in Criminal Justice*, 9(1), 59-74

Wilkes, N., Anderson, V. R., Johnson, C. L., & Bedell, L. M. (2021). *Mixed Methods Research in Criminology and Criminal Justice: a Systematic Review*. *American Journal of Criminal Justice*

Διαδικτυακές πηγές

el.thpanorama.com

<https://europepmc.org/article/MED/26401542/NBK316509#s2-2>

<https://kmaked.pde.sch.gr/site/index.php/paratiritirio-bias-19>

<https://lab.imedd.org/drugs-antidepressants-use-pandemic/>

<http://www.astynomia.gr>

<https://www.kethea.gr/chreiazesai-voitheia/narkotika/efivoi/>

<https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/eigenvector-centrality>

Παράρτημα

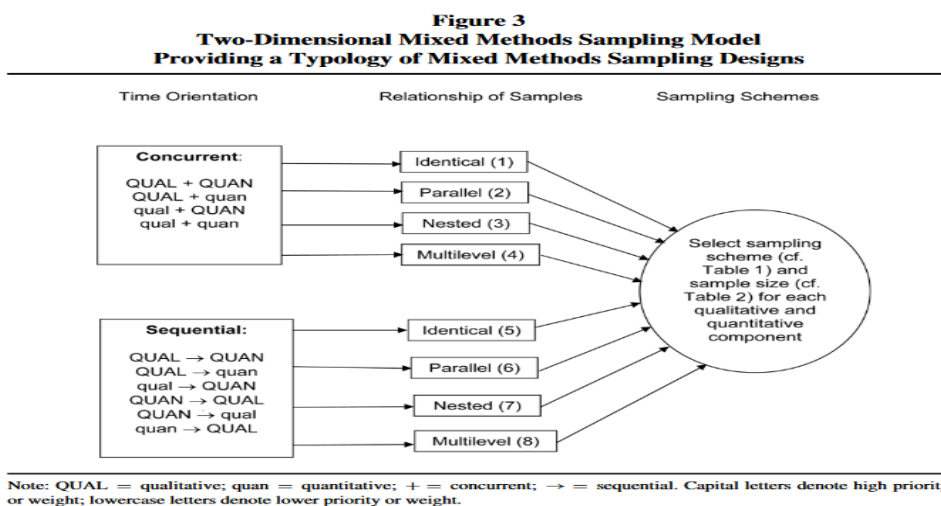
Σχήμα 1

STAKEHOLDERS	QUALITATIVE			QUANTITATIVE		
	Interviews	Observations	Archival	Interviews/ Surveys	Observations	Archival
Group A	•	•	•	•	•	•
Group B	•	•	•	•	•	•
Group C	•	•	•	•	•	•

- Within methodology, across method, within stakeholder group
- - - Within methodology, within method, across stakeholder group
- . - Across methodology, across method, within stakeholder group
- Across methodology, across method, across stakeholder group

Πηγή: Campbell, R., Goodman-Williams, R., Feeney, H., & Fehler-Cabral, G. (2018). *Assessing Triangulation Across Methodologies, Methods, and Stakeholder Groups: The Joys, Woes, and Politics of Interpreting Convergent and Divergent Data*. *American Journal of Evaluation*, 1-20.

Σχήμα 2



Πηγή: Collins, K. M. T., Onwuegbuzie, A. J., & Jiao, Q. G. (2007). *A Mixed Methods Investigation of Mixed Methods Sampling Designs in Social and Health Science Research*. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(3), 267–294.

Σχήμα 3

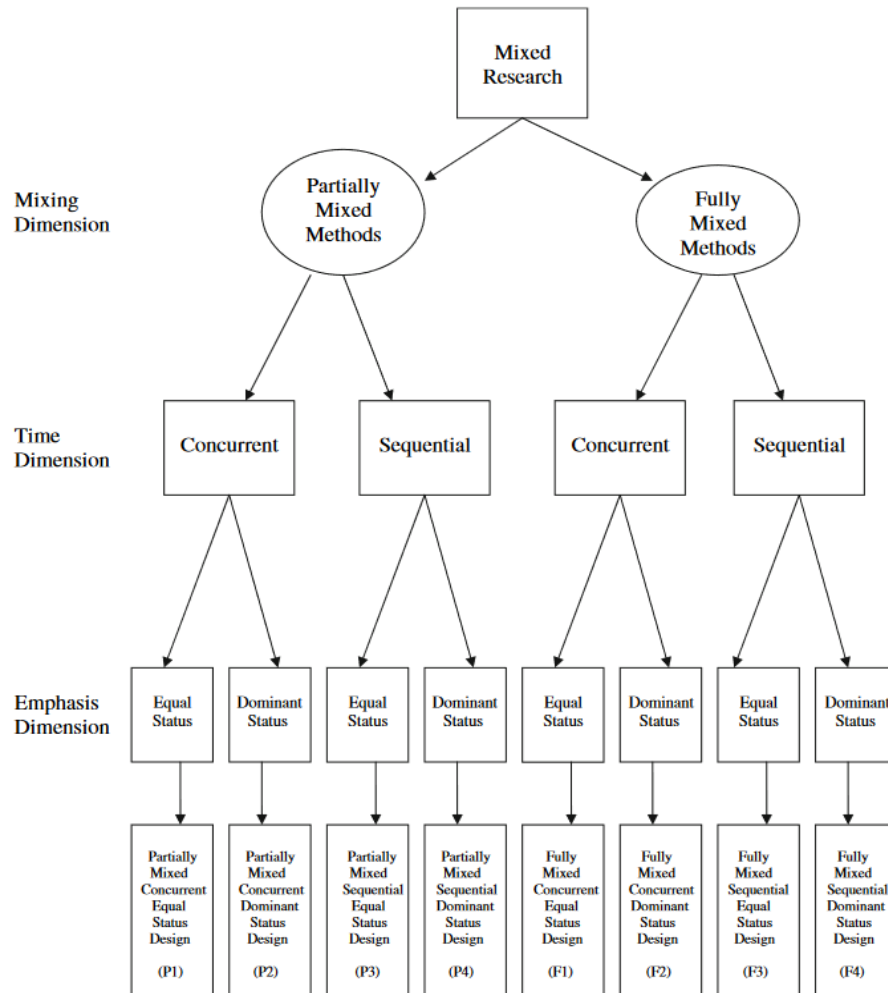


Fig. 1 Typology of mixed research

Πηγή: Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2007). *A typology of mixed methods research designs*. *Quality & Quantity*, 43(2), 265–275.

Ερωτηματολόγιο

Βία ανήλικων παραβατών και σχέση χρήσης ναρκωτικών ουσιών με σχολικές επιδόσεις

* Απαιτείται

1. Φύλο *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Άνδρας
 Γυναίκα

2. Δήμος κατοικίας *

3. Δήμος σχολείου *

4. Ηλικία *

5. Επίπεδο εκπαίδευσης (τάξη φοίτησης που ολοκληρώθηκε) *

6. Έχεις αδέρφια; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

7. Εάν ναι, πόσα;

8. Τι μπορεί να αποτελέσει βίαιο περιστατικό, κατά τη γνώμη σου; *

9. Έχεις αισθανθεί φόβο σχετικά με το να πας στο σχολείο; *

Απάντησε σε αυτή την ερώτηση αξιοποιώντας την κλίμακα 0-4, κατά την οποία 0=καθόλου, 1=σπάνια, 2=μερικές φορές, 3=συχνά, 4=καθημερινά

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

0 1 2 3 4
Καθόλου Καθημερινά

10. Γνωρίζεις κάποιον άλλο μαθητή στο σχολείο σου που να αισθάνεται/έχει αισθανθεί φόβο με την προσέλευσή του στο σχολείο; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

11. Εάν ναι, σε τι βαθμό το αισθάνεται; (Σε περίπτωση που σου έρχεται πάνω από ένας στο μυαλό, απάντησε με βάση τη συχνότητα που προκύπτει φόβος σε ένα παιδί γενικά)

Απάντησε σε αυτή την ερώτηση αξιοποιώντας την κλίμακα 1-4, κατά την οποία 1=σπάνια, 2=μερικές φορές, 3=συχνά, 4=καθημερινά

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	
Σπάνια	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Καθημερινά

12. Πραγματοποιούνται στη γειτονιά σου περιστατικά βίαιης συμπεριφοράς; *

Απάντησε σε αυτή την ερώτηση αξιοποιώντας την κλίμακα 0-4, κατά την οποία 0=καθόλου, 1=σπάνια, 2=μερικές φορές, 3=συχνά, 4=καθημερινά

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	0	1	2	3	4	
Καθόλου	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Καθημερινά

14. Έχεις δοκιμάσει ναρκωτικές ουσίες; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

15. Εάν ναι, σε ποια ηλικία;

16. Πώς κρίνονται οι σχολικές σου επιδόσεις; *

Απάντησε σε αυτή την ερώτηση αξιοποιώντας την κλίμακα 1-4, κατά την οποία 1=βαθμολογία μεταξύ 0 και 5, 2=βαθμολογία μεταξύ 5 και 10, 3=βαθμολογία μεταξύ 10 και 15, 4=βαθμολογία μεταξύ 15 και 20.

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4
	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

17. Γνωρίζεις άτομα της ηλικίας των 12-17 ετών που κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών;

Ως ναρκωτικές ουσίες θεωρούνται οποιούχες ουσίες, παραισθησιογόνες ουσίες, χωρίς να περιλαμβάνονται εν προκειμένω, το κάπνισμα και το αλκοόλ

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι

18. Εάν ναι, είναι καλοί μαθητές.

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
 Όχι
 Δε γνωρίζω

Απαντήσεις στην ερώτηση 8 («Τι μπορεί να αποτελέσει βίαιο περιστατικό, κατά τη γνώμη σου;»)

- Ένα περιστατικό το οποίο προκαλεί είτε ψυχολογική είτε σωματική βλάβη σε κάποιον άνθρωπο
- Η σωματική και η ψυχολογία βία οποιουδήποτε ανθρώπου
- Σωματική, λεκτική και ψυχολογική βία
- Ένα παιδί να χτυπήσει ένα άλλο
- Να μου κλέψουν το κινητό και το πορτοφόλι όταν είμαι έξω
- Οτιδήποτε καταπατά τα δικαιώματα των άλλων και τους δημιουργεί φόβο και ανασφάλεια, (λεκτική, σωματική) βία.
- Κάθε συμπεριφορά που παραβιάζει τα όρια του θύματος
- Το bullying για το χρώμα δέρματος του άλλου ανθρώπου ή ακόμα και για την καταγωγή του
- Να μαλώσεις με έναν από τους συμμαθητές που είναι σε κακή παρέα
- Η λεκτική και σωματική βία
- Οτιδήποτε περιλαμβάνει την χρήση σωματικής βίας όπως π.χ. καβγάς, επίθεση, βιασμός, αλλά μπορεί να μετρηθεί και η λεκτική βία όπως π.χ. σε τσακωμούς, βρισιές με σκοπό την υποβάθμιση του άλλου
- Ξυλοδαρμός, εξίβρυση, απειλή
- Η απειλή
- Σωματική και λεκτική βία
- Το Μπουλινκ, ξύλο και άσχημες λέξεις
- Σωματική και λεκτική βία
- Παρενόχληση, τσαμπουκάδες, ξύλο, ενδοοικογενειακή βία
- Οτιδήποτε μπορεί να προκαλέσει ζημιά σε κάποιον άλλον άνθρωπο
- Μια παρεξήγηση πχ σε ένα παιχνίδι επειδή κάποιος μπορεί να είναι πολύ ανταγωνιστικός θα νευριάσει κάποιον άλλον και έτσι μπορεί να γίνει κάτι κακό
- Μια λεκτική ή και σωματική επίθεση

- Οποιοδήποτε περιστατικό που μπορεί να προκαλέσει "ζημιά" (ψυχολογική, σωματική) σε κάποιον
- Ξυλοδαρμός σε αλους για το τι θέλουν να είναι η τι είναι
- Οποιαδήποτε άσκηση σωματικής ψυχολογικής και λεκτικής βίας
- Ο εκφοβισμός
- Τραμπουκισμός
- Σωματική και λεκτική βία
- Ό,τι φέρει τον άλλον σε δύσκολη θέση ή κάτι που θα αποφέρει αρνητικά αποτελέσματα σε εκείνον
- Ένας καβγάς στο σχολείο
- Βίαιο περιστατικό μπορεί να αποτελέσει μια υβριστική λέξη με έντονο τόνο στη φωνή, ένα χαστούκι, μια κλωτσιά και γενικά η λεκτική και η σωματική βία
- Σεξουαλική παρενόχληση
- Παρενόχληση λεκτική
- Κάποιος όπου ασκεί σωματική η λεκτική βία σε κάποιον άλλο
- Οποιαδήποτε σωματική ή πνευματική κατάσταση στην οποία κάποιος ή κάποια δεν νοιώθει άνετα και του/ της δημιουργεί τραύμα.
- Βίαιο περιστατικό θεωρώ την άσκηση σωματικής βίας από ένα ή περισσότερα άτομα σε ένα άλλο. Εξίσου σημαντική θεωρώ και την ψυχολογική βία αλλά δεν νομίζω πως ταιριάζει με τον όρο "βίαιο περιστατικό".
- Ξυλοδαρμοί, μαχαιρώματα, γενικά ό,τι προκαλεί σωματική φθορά
- Οποιαδήποτε κίνηση για ξύλο
- Από το να χτυπήσεις κάποιον μέχρι και να ασκείς με τα λόγια σου βία σε κάποιον
- Κάθε περιστατικό που προσβάλει την ύπαρξη του ατόμου είτε λεκτικά είτε σωματικά
- Κατά τη γνώμη μου, βίαιο περιστατικό μπορεί να αποτελέσει το ξύλο μεταξύ ατόμων και η διεξαγωγή διαφόρων ενεργειών χωρίς την απαραίτητη άδεια.
- Λεκτική και σωματική βία
- Οτιδήποτε συνειδητή πράξη στην οποία χρησιμοποιείται η βία
- Δεν ξέρω
- Ένα επεισόδιο έξω στον δρόμο
- Ρατσισμός
- Ξυλοδαρμός
- Χωρισμός ανθρώπων (φίλους, οικογένεια, γνωστούς, άγνωστους)
- Κατοχή Όπλου
- Να παίξουν ξύλο
- Ξυλοδαρμός
- Κάθε είδους επίθεση, είτε λεκτική είτε σωματική είτε ψυχολογική.
- Μέχρι και μια βρισιά ή μια χειρονομία που δεν έχει γίνει με την έγκρισή σου και έχει γίνει επιτιδυμένα
- Μπορεί ένα κορίτσι να πηγαίνει τουαλέτα στο σχολείο και να την βρέχουν όταν μπαίνει με κουβάδες με νερά

- Κακοποίηση λεκτική, ψυχολογική ή σωματική
- Το μπούλινγκ
- Να σε χτυπήσει κάποιο παιδί στο σχολείο ή φίλος σου ή να κλέψει
- Ξύλο, βρισιές, να κοροϊδεύεις συμμαθητές σου
- Ξυλοδαρμός
- Χτύπημα, κλοτσιές
- Οτιδήποτε προκαλεί σωματική ή ψυχολογική βλάβη

Ερωτήσεις συνεντεύξεων

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΜΕ ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Ποια είναι η αντίληψη για το φαινόμενο της βίας στους ανήλικους παραβάτες, από ανθρώπους που εργάζονται στο κομμάτι του επίσημου κοινωνικού ελέγχου εν συγκρίσει με τους ενδιαφερόμενους ή τους εν δυνάμει ηλικιακά ενδιαφερόμενους

Αριθμός Συνέντευξης:

Ημερομηνία συνέντευξης:

Ερωτήμενος/νη (ονοματεπώνυμο):

Φύλο:

Εκπαιδευτικό επίπεδο:

Οικογενειακή Κατάσταση:

Ηλικία:

Χρόνος προυπηρεσίας:

Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων:

ΒΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

- 1) Τι σημαίνει για εσάς βία; Τι μπορεί να είναι ένα βίαιο συμβάν;
- 2) Ποια είναι η άποψή σας για τη διενέργεια βίαιων περιστατικών από ανήλικους ηλικιών άνω των 12 ετών; (συχνότητα διενέργειας, φύλο, ηλικία)
- 3) Σε τι πιστεύεται ότι οφείλεται η εκδήλωσή τους;
- 4) Πιστεύετε ότι σήμερα νέοι / νέες εφηβικής ηλικίας εμπλέκονται ή επιδεικνύουν συμπεριφορές βίας και επιθετικότητας σε μεγαλύτερο βαθμό απο το παρελθόν;
- 5) Ποιες ακριβώς διαφοροποιήσεις διακρίνετε σε σχέση με το παρελθόν; Από την εμπειρία σας ποιές ακριβώς είναι αυτές οι συμπεριφορές;
- 6) Νομικά – ποινικά πώς ορίζονται;
- 7) Πώς αντιμετωπίζονται οι δράστες από το ποινικό μας δίκαιο; (επιεικώς/αυστηρά)
- 8) Μπορείτε να αναφερθείτε σε κάποιο παράδειγμα, κάποια/ες περιπτώσεις;
- 9) Η δική σας συμμετοχή / ρόλος ποιός είναι;

ΣΧΕΣΗ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΜΕ ΕΘΙΣΜΟΥΣ

10) Από την εμπειρία σας μπορείτε να μας πείτε εάν υπάρχει σχέση αυτών των συμπεριφορών με τη χρήση ουσιών;

11) Τι είδους ουσιών;

12) Θα μπορούσατε να πείτε ότι η εμφάνιση βίαιων και επιθετικών συμπεριφορών από εφήβους σχετίζεται με τη σχολική τους επίδοση; Πώς το εννοείτε; Κάποιο παράδειγμα;

12.1.) Θα λέγατε ότι η σχολική επίδοση των νέων αυτών σχετίζεται και με τη χρήση ουσιών; Πώς το εννοείτε; Κανένα παράδειγμα;

ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

13) Πώς αντιμετωπίζει η Πολιτεία αυτά τα θέματα;

13.1.) Πώς πιστεύετε ότι πρέπει η Πολιτεία να αντιμετωπίσει αυτά τα θέματα;

14) Τι είναι απαραίτητο, κατά τη γνώμη σας, να πραγματοποιηθεί (επιπλέον) για τον περιορισμό της εκδήλωσης του φαινομένου της βίας από ανήλικους;

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ με ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ

Αριθμός Συνέντευξης:

Ημερομηνία συνέντευξης:

Ερωτήμενος/νη :

Φύλο:

Εκπαιδευτικό επίπεδο (τάξη φοίτησης):

Οικογενειακή Κατάσταση (Γονείς, αδέρφια, εκπαιδευτικό επίπεδο και εργασία γονέων):

Ηλικία:

ΒΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

- 1) Τι σημαίνει για σένα βία;
- 2) Τι είναι για εσένα βίαιο περιστατικό; Δώσε παραδείγματα.
- 3) Τι δε θεωρείς βίαιο περιστατικό από αυτά που θα σου διαβάσω και γιατί:

Περιστατικό	Ναι/όχι	Αιτιολόγηση	Παράδειγμα
Κλοπή			
Χρήση ναρκωτικών ουσιών			
Χρήση αλκοόλ από ανηλίκους			
Προσβολή/«βρισιές» συμμαθητών			
Προσβολή/«βρισιές» καθηγητών			
Βανδαλισμός/καταστροφές σχολικού κτηρίου και των εγκαταστάσεων του σχολικού περιβάλλοντος			
Σχολική κατάληψη			
Σπρωξίματα επιθετικά μεταξύ συμμαθητών			
Καυγάδες μεταξύ συμμαθητών			
Ξυλοδαρμοί μεταξύ συμμαθητών			
Συμπλοκές (καυγάδες, επιθέσεις, bullying) μεταξύ μαθητών και εξωσχολικών			
Εκφοβισμός συμμαθητών			
Ανεπιθύμητη παρακολούθηση συμμαθητών			
Ανεπιθύμητη λήψη και διακίνηση βίντεο συμμαθητών			
Προσβολές μέσω διαδικτύου			

4) Εσύ προσωπικά έχεις συμμετάσχει σε κάποιο περιστατικό βίας ή επιθετικότητας; Μπορείς να μου μιλήσεις γι' αυτό;

5) Φίλοι σου ή γνωστοί σου έχουν συμμετάχει; Τί ξέρεις γι' αυτό;

6) Ήσουν μπροστά σε κάποιο περιστατικό; Τι έγινε; Πού έγινε; Ποοί συμμετείχαν ; Εσύ πώς αντέδρασες;

ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ

7) Τι βαθμούς έχεις στο σχολείο;

7.1) Οι βαθμοί σου είναι ικανοποιητικοί;

ΣΧΕΣΗ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΟΥΣΙΩΝ

8) Πιστεύεις πως η εκδήλωση βίας και επιθετικότητας σχετίζεται με τη χρήση ναρκωτικών; Γιατί; Έχεις κάποιο παράδειγμα;

9) Ποια είναι η άποψή σου για τη διενέργεια βίαιων περιστατικών από ανήλικους ηλικιών άνω των 12 ετών;

10) Πιστεύεις ότι σήμερα νέοι/νέες εφηβικής ηλικίας εμπλέκονται ή επιδεικνύουν συμπεριφορές βίας και επιθετικότητας σε μεγαλύτερο βαθμό απο το παρελθόν;

11) Από την εμπειρία σου ποιές ακριβώς είναι αυτές οι συμπεριφορές; (Παράδειγμα)

12) Εσύ έχεις δοκιμάσει να κάνεις χρήση ναρκωτικών; Τι; Γιατί;

13) Θα έλεγες πως είσαι καλός μαθητής/τρια;

14) Τί βαθμούς συνήθως παίρνεις;

15) Γνωρίζεις άτομα που κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών;

15.1) Αν ναι, μπορούν να θεωρηθούν καλοί μαθητές;

ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

16) Πώς αντιμετωπίζει η Πολιτεία/το κράτος αυτά τα θέματα;

17) Πώς πιστεύεις ότι πρέπει η Πολιτεία/το κράτος να αντιμετωπίσει αυτά τα θέματα;

18) Θεωρείς ότι πρέπει να περιοριστεί η εκδήλωση των παραπάνω περιστατικών βίας στο σχολικό περιβάλλον;

Αν ναι, μπορείς να προτείνεις τρόπους για να πραγματοποιηθεί αυτό;